

Prac. Pomorz.

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050 /18

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

18

1 I 1964 — 31 XII 1964

TORUŃ 1967

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
za rok 1965/1966

SPRAWOZDANIA TNT

Nr 17 (za okres 1 I 1963 — 31 XII 1963), Toruń 1965, s. 70, zł 12,—

ROCZNIKI

- JANOSZ-BISKUPOWA IRENA: Rola Torunia w Związku Pruskim i wojnie trzy-
nastoletniej w latach 1440—1466, Toruń 1965, s. 177 + 3 nlb. R. 70 z. 3, zł 42,—.
STAŚZEWSKI JACEK: Stosunki Augusta II z Kurią Rzymską w l. 1704—1706,
Toruń 1966, s. 171 + 1 nlb. R. 71 z. 1, zł 35,—.
SALMONOWICZ STANISŁAW: Prawo karne oświeconego absolutyzmu. Z dziejów
kodyfikacji karnych przełomu XVIII/XIX w., Toruń 1966, s. 293, R. 71 z. 2,
zł 60,—.

FONTES

- PAWŁOWSKI BRONISŁAW, MENCEL TADEUSZ: Protokoły Rady Stanu Księstwa
Warszawskiego, t. 2, cz. 1., Toruń 1965, s. 331 + 1 nlb. Fontes 56, zł 60,—.

STUDIA IURIDICA

- WOJCIECHOWSKA JANINA: Przestępcy hitlerowscy przed specjalnym sądem
karnym w Toruniu (1945—1946), Toruń 1965, s. 54 + 2 nlb., zł 15,—.

ZAPISKI HISTORYCZNE

- TOM XXX z. 1, Toruń 1965, s. 186, zł 30,—.
TOM XXX z. 2, Toruń 1965, s. 178 + 2 nlb., zł 30,—.
TOM XXX z. 3, Toruń 1965, s. 100, zł 25,—.
TOM XXX z. 4, Toruń 1965, s. 110 + 2 nlb., zł 27,—.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- SPEINA JERZY: Powieści Stanisława Ignacego Witkiewicza. Geneza i struktura,
Toruń 1965, s. 118, Tom XVI z. 1, zł 35,—.
DOKURNO ZYGMUNT: Kompozycja utworów lirycznych C. K. Norwida (do roku
1852), Toruń 1965, s. 167 + 1 nlb., Tom XVI z. 2, zł 36,—.
GĘBAROWICZ MIECZYŚLAW: Szkice z historii sztuki XVII wieku, Toruń 1966,
s. 336. Tom XVI z. 3, zł 60,—.
NIEDZIELSKI CZESŁAW: O teoretyczno-literackich tradycjach prozy dokumen-
tarnej (Podróż — powieść — reportaż), Toruń 1966, s. 223. Tom XVII z. 1, zł 40,—.

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio B (Chemia)

- BASIŃSKA HALINA i in.: Badania nad składem szczawianów bizmutu, Toruń
1965, s. 35 + 1 nlb., Vol. V nr 5, zł 10,—.

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

18

1 I 1964 — 31 XII 1964

TORUŃ 1967

REDAKTOR NACZELNY WYDAWNICTW TNT

Artur Hutnikiewicz

Komitet Redakcyjny

Przewodniczący: Walerian Preisner

Członkowie:

Bronisław Włodarski, Rajmund Galon

09050

Cyft. Pomorze.

WYDAWANE Z ZASIŁKU WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ
W BYDGOSZCZY

Printed in Poland

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE - ODDZIAŁ W POZNANIU

Wydanie I. Nakład 300+80 egz. Ark. wyd. 5,5. Ark. druk. 4,5. Papier druk. sat. kl. V
70 g. 70×100. Oddano do składania 8 XII 1966 r. Podpisano do druku 10 II 1967 r. Druk
ukończono w lutym 1967 r. Zam. nr 609/210 A-1 Cena zł 12,-

DRUKARNIA UNIwersytetu im. ADAMA MICKIEWICZA - POZNAŃ

E. 562/67

SPIS RZECZY

I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA

Przemówienie Prezesa Konrada Górskiego	5
Protokół Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu z dnia 19 lutego 1965 r.	12
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1964	15
Sprawozdanie Skarbnika Towarzystwa za rok 1964	25
Protokół Komisji Rewizyjnej	27
Zmiany w składzie Towarzystwa	29

II. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW

Wydział I

Tomczak Andrzej	31
	33

ERRATA

Strona	Wiersz	Jest	Powinno być	
				34
				35
				36
				37
3	17 od góry	Skarga	Skraga	
	23 „ „	Zorski	Zaorski	39
	11 od dołu	Piszcz	Piszcz	42
47	17 od góry	Praca	(Praca	43
55	14 „ „	l'ansien	l'ancien	44
61	8 od dołu	Toruńskiego	Toruńskim	
64	15 „ „	południobałtyckich	południowobałtyckich	

Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu. nr 18.

	47
	47
CZACHAROWSKI A., Księga żołądka z czasów wojny trzynastoletniej (ref. Karol Górski)	47
MICHALSKI B., Działalność zawodowa dziennikarza a ochrona czci (ref. J. Śliwowski)	50
PISZCZA E., Colloquium Charitativum w Toruniu 1645 roku (ref. Ka- rol Górski)	50
KALEMBKA S., Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832—1846 (ref. W. Łukaszewicz)	54
MROZEK S., Praca najemna w rzymskich kopalniach złota w Dacji (ref. Karol Górski)	55
GUMOWSKI M., Herby mieszczan toruńskich	55
BORZESTOWSKI M., Korektura pruska 1598 r., jej geneza, dzieje, źródła oraz wpływ na dawne polskie prawo ziemskie na tle rozwoju prawa sądowego Polski i krajów ościennych (ref. Z. Zdrójkowski)	55
Posiedzenia Komisji Prawniczej	55

REDAKTOR NACZELNY WYDAWNICTW TNT

Artur Hutnikiewicz

Komitet Redakcyjny

Przewodniczący: Walerian Preisner

Członkowie:

Bronisław Włodarski, Rajmund Galon

V

Printed in Poland

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE – ODDZIAŁ W POZNANIU

Wydanie I. Nakład 300+80 egz. Ark. wyd. 5,5. Ark. druk. 4,5. Papier druk. sat. kl. V
70 g, 70×100. Oddano do składania 8 XII 1966 r. Podpisano do druku 10 II 1967 r. Druk
ukończono w lutym 1967 r. Zam. nr 609/210 A-1 Cena zł 12,-

DRUKARNIA UNIWERSYTETU im. ADAMA MICKIEWICZA – POZNAŃ

E. 562/67

SPIS RZECZY

I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA

Przemówienie Prezesa Konrada Górskiego	5
Protokół Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu z dnia 19 lutego 1965 r.	12
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1964	15
Sprawozdanie Skarbnika Towarzystwa za rok 1964	25
Protokół Komisji Rewizyjnej	27
Zmiany w składzie Towarzystwa	29

II. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW

Wydział I

Tomczak Andrzej	31
Wojtowicz Jerzy	33

Wydział III

Ampel Roman	34
Gorgolewski Stanisław	35
Skarga Jan	36
Wojciechowski Jan	37

Wydział IV

Daszkiewicz Wiesław	39
Kunicki Aleksander	42
Nowak Kazimierz	43
Zorski Remigiusz	44

III. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

Wydział I

SALMONOWICZ S., Prawo karne oświeconego absolutyzmu (studium z dziejów europejskich kodyfikacji karnych z końca XVIII w.) (ref. Z. Zdrójkowski)	47
NOWAK K., Rząd federalny. Studium nad ustrojem polityczno-prawnym Niemieckiej Republiki Federalnej (ref. W. Hejnosz)	47
CZACHAROWSKI A., Księga żołądu z czasów wojny trzynastoletniej (ref. Karol Górski)	47
MICHALSKI B., Działalność zawodowa dziennikarza a ochrona czci (ref. J. Śliwowski)	50
PISZCZA E., Colloquium Charitativum w Toruniu 1645 roku (ref. Ka- rol Górski)	50
KALEMBKA S., Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832—1846 (ref. W. Łukaszewicz)	54
MROZEK S., Praca najemna w rzymskich kopalniach złota w Dacji (ref. Karol Górski)	55
GUMOWSKI M., Herby mieszczan toruńskich	55
BORZESTOWSKI M., Korektura pruska 1598 r., jej geneza, dzieje, źródła oraz wpływ na dawne polskie prawo ziemskie na tle rozwoju prawa sądowego Polski i krajów ościennych (ref. Z. Zdrójkowski)	55
Posiedzenia Komisji Prawniczej	55

Wydział II

LIPOWSKA M., Koncepcja wykształcenia ogólnego w programach szkoły polskiej z lat 1922—1939 (ref. T. Czeżowski)	56
KASJAN M., Przysłowia i metaforyka potoczna w twórczości Juliusza Słowackiego (ref. Konrad Górski)	57
ELZENBERG H., Rozprawy filozoficzne	57
PREISNER W., Luigi Pulci i jego „Morgante”	57
KULIKOWSKA A., Badania nad sztywnością operacji kategoryalnych u dzieci w wieku 7—10 lat (ref. T. Czeżowski)	59
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	61
Posiedzenia Komisji Filologicznej	62
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	62
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	62

Wydział III

AMPEL R., Wyznaczanie odległości chmur pyłowych materii międzygwiazdnej z atlasu Mount Palomar (ref. W. Iwanowska)	63
GŁĘBOCKI R., Badania przynależności do populacji gwiazd F.G.K. (ref. W. Iwanowska)	63
BOENIGK T., Przynależność do populacji afeid (ref. W. Iwanowska)	63
GRUDZIŃSKA S., Widma komety 1963 r. (Alcock) (ref. W. Iwanowska)	63
IWANOWSKA W., Księga wspomnień o prof. Dziewulskim	63
IWANOWSKA W., Informacje o Obserwatorium Astronomicznym w Piwnicach	63
CZERWIŃSKI Z., KMINIKOWSKI J., Zmiany pokroju kryształów i potencjału adsorpcyjnego na granicy fazy krystalicznej $\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ i roztworu nasyconego od stężenia dodawanych obcych jonów	63
CZERWIŃSKI Z., SZYSZKO J., Zmiany pokroju kryształów i potencjału adsorpcyjnego na granicy fazy krystalicznej $\text{CoSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ i roztworu nasyconego od stężenia dodawanych obcych jonów	64
ULIŃSKA A., HUPPENTHAL L., Działanie stabilizacyjne i agregacyjne polielektrolitów na zawiesiny. II. Działanie kwasu polimetakrylowego na wodną zawiesinę kaolinitu i węgla	64
ULIŃSKA A., WOJTCZAK Z., Nefelometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego wodorotlenkami metali ziem alkalicznych	64
KRAŻEWSKI S., Mineralogia, petrografia i zjawiska diagenetyczne wapieni antykliny Barcin-Pakość (Struktury Zalesia) (ref. R. Galon)	64
ROSA B., Ewolucja mierzei na przykładzie mierzei Bałtyku (ref. R. Galon)	64
KĘPCZYŃSKI K., Zespoły roślinne i pozycja geobotaniczna Wysoczyzny Dobrzyńskiej (ref. J. Walas)	70
MICHNO-ZATORSKA Z., Materiały do znajomości wyrosli (zooecydów) Pomorza (ref. J. Zabłocki)	70
SIANKOWA L., Rozmiary powierzchni jelita leszcza (ref. H. Szarski)	70
DROZDOWSKI A., BURAK I., MARTYŃSKA D., Zależność między wielkością osobnika a budową tarki (<i>radula</i>) u <i>Helix pomatia</i> L. i <i>Cepaea nemoralis</i> (L.) (ref. I. Mikulski)	71
WAŚOWSKA S., Zmienność liczby rurek przednych na kądziółkach u samic kilku gatunków pająków (ref. I. Mikulski)	71
WITKOWSKI T., Struktura zgrupowania nicieni żyjących w glebie upraw rolniczych (ref. J. Mikulski)	71
WITKOWSKI T., Zmiany struktury zgrupowania nicieni glebowych w związku z pionowym rozmieszczeniem warstw badanej gleby (ref. T. Mikulski)	71

I

DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA w dniu 19 lutego 1965 r.

PRZEMÓWIENIE PREZESA TOWARZYSTWA KONRADA GÓRSKIEGO

Otwierając część publiczną naszego dorocznego Walnego Zebrania zacznę, zgodnie z naszą tradycją, od uczczenia zmarłych w ostatnim roku sprawozdawczym Członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Odeszli od nas: Stanisław Tync, Kazimierz Lepszy, Karol Koranyi i Stanisław Lisowski.

Prof. dr Stanisław T y n c, urodzony 7 czerwca 1889 r. w Rzepienniku, pow. Gorlice, ukończył gimnazjum i odbył studia wyższe na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od 1 września 1912 r. pracował w szkolnictwie średnim kolejno w Pińczowie, Warszawie i Toruniu. Podczas drugiej wojny światowej uczestniczył w tajnym nauczaniu na terenie powiatu pińczowskiego. Uzyskawszy w 1923 r. doktorat, habilitował się na UJ w 1928 r. w zakresie historii szkolnictwa i wychowania. Stanowisko profesora nadzwyczajnego zajął od 5 grudnia 1945 r. na Uniwersytecie we Wrocławiu. Członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu został jeszcze w okresie międzywojennym, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w 1946 r., a członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego w 1947 r. Ogłosił wiele prac z zakresu historii szkolnictwa w dawnej Rzeczypospolitej, zwłaszcza na terenie Prus Królewskich. Dla poznania dziejów kultury Torunia położył szczególne zasługi jako autor wielu prac dotyczących tego przedmiotu, ale przede wszystkim monografii o dziejach gimnazjum toruńskiego, której pierwszy tom ukazał się w 1928 r., a drugi w 1949 r. Zmarł dnia 29 stycznia 1964 r.

Prof. dr Kazimierz L e p s z y, syn znakomitego historyka sztuki Leonarda Lepszego, urodził się w Krakowie dn. 11 czerwca 1904 r. Studiował na UJ, gdzie w r. 1928 uzyskał stopień doktora, a w 1939 r. habilitował się w zakresie historii Polski nowożytnej. Stanowisko profesora nadzwyczajnego w swym macierzystym uniwersytecie objął po drugiej wojnie światowej, a w latach 1953—1956 był prorektorem UJ. Pełnił

wiele funkcji w organizacji życia naukowego: był członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, redaktorem Polskiego Słownika Biograficznego, czasopisma „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Historycznego. W obliczu zbliżającego się jubileuszu 600-lecia UJ prof. Lepszy, ciesząc się opinią znakomitego organizatora, został wybrany rektorem tej uczelni na okres, w którym miały się odbyć uroczystości jubileuszowe. Gorliwa praca na stanowisku rektora oraz prace organizacyjne wyczerpały Jego siły. Gdy nadszedł czas jubileuszu, z trudem wziął udział tylko w niektórych uroczystych aktach obchodu 600-lecia, a w dwa tygodnie po ich zakończeniu zmarł, dnia 30 maja 1964 r. Prof. Lepszy zapisał się w naszej historiografii przede wszystkim jako badacz dziejów Polski na morzu; stąd jego liczne studia o Gdańsku, Prusach Książęcych, Pomorzu i zwłaszcza o historii floty polskiej. Interesował się też historią radykalnego nurtu reformacji polskiej i twórczością Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Niektóre partie podręcznika historii Polski, wydanego przez Instytut Historyczny PAN, wyszły też spod jego pióra.

Prof. dr Karol Wilhelm K o r a n y i, urodzony dn. 18 lutego 1897 r. we Lwowie, ukończył szkołę średnią i Wydział Prawny w swoim rodzinnym mieście. Doktorat prawa uzyskał w 1922 r. Nie poprzestając na tym rozpoczął na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie dalsze studia w zakresie historii i etnografii. W 1931 r. habilitował się we Lwowie z historii prawa na zachodzie Europy. Po utworzeniu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu objął w 1945 r. katedrę ogólnej historii prawa jako profesor zwyczajny. W roku akademickim 1947/1948 był prorektorem, a w latach 1948—1951 rektorem UMK. Po rozwiązaniu Wydziału Prawa na UMK objął katedrę historii prawa na Uniwersytecie Warszawskim i na tym stanowisku pozostał do końca życia. Zmarł 25 września 1964 r. Prof. Koranyi był autorem wielu prac naukowych z zakresu historii prawa w Polsce i na zachodzie Europy. Ogłaszał je w różnych językach: polskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim. Ma w swoim dorobku również studia z pogranicza etnografii i prawa. Należał niewątpliwie do najwybitniejszych znawców swego przedmiotu w nauce polskiej i był wychowawcą dużego zastępu uczniów, spośród których niejeden zajmuje dziś stanowisko profesora szkół wyższych.

Kustosz Stanisław Lisowski, urodzony dnia 1 stycznia 1880 r. w Wilnie, ukończył studia prawne w Petersburgu, gdzie uzyskał dyplom I stopnia tamtejszego uniwersytetu. W latach 1911—1916 pracował w bibliotece Petersburskiej Akademii Nauk, co umożliwiło wysunięcie go później na delegata Polski do odbioru polskich skarbów bibliotecznych, wywiezionych w swoim czasie do carskiej Rosji i rewindykowanych na podstawie traktatu ryskiego. Lisowski odegrał wtedy pierwszorzędną rolę jako niezrównany znawca bibliografii i dziejów książki polskiej i europej-

skiej. On się przyczynił wówczas do odzyskania przez Polskę zbiorów biblioteki Załuskich. W latach 1922—1927 pracował w archiwum państwowym w Lublinie, a od 1 stycznia 1928 r. został kustoszem i wicedyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, pozostając na tym stanowisku aż do przejęcia majątku uniwersyteckiego przez władze Republiki Litewskiej na przełomie 1939/1940 r. Wraz z licznymi pracownikami naukowymi byłego USB przyjechał w połowie 1945 r. do Torunia i tu od 1 października tegoż roku objął stanowisko kustosza i kierownika działu starodruków nowo powstałej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Na krótko przed śmiercią przeszedł na emeryturę. Zmarł dnia 5 października 1964 r. Zarówno przed wojną w Wilnie, jak i w okresie pracy w Bibliotece Głównej UMK okazywał wszystkim pracownikom naukowym, którzy zasięgałi jego kompetentnej rady, wydatną pomoc przy wszelkich poszukiwaniach bibliotecznych i bibliograficznych. Fenomenalny erudyta, a zarazem człowiek pełen prostoty, skromności i gotowości służenia innym, Stanisław Lisowski zostawił po sobie jak najlepszą pamięć jako pracownik naukowy i jako szlachetny, dobry człowiek. Jemu też wiele zawdzięczają młodszy koledzy w zawodzie bibliotekarskim, albowiem był nie tylko towarzyszem ich pracy, ale i niezrównanym wychowawcą naukowym.

Uczcijmy teraz pamięć naszych zmarłych minutą milczenia.

Towarzystwo Naukowe w Toruniu wkroczyło w bieżącym roku w dziewięćdziesiąty rok swego istnienia i swej działalności. W związku z tym spróbujmy dokonać bardzo zwięzłego zresztą przeglądu jego dotychczasowych osiągnięć. Według zmienionego w ubiegłym roku statutu TNT — celem Towarzystwa jest uprawianie nauki i upowszechnianie jej wyników, a w szczególności popieranie naukowego badania Pomorza oraz ziem historycznie z nim związanych. Zadanie to realizuje Towarzystwo przez 3 Wydziały (IV Wydział — powołany przez Zarząd w czerwcu 1964 r., tj. Wydział Nauk Prawnych i Społecznych — do końca roku sprawozdawczego nie ukonstytuował się), 12 komisji naukowych i 6 komitetów redakcyjnych. Wydziały liczyły w końcu roku sprawozdawczego 121 członków, a komisje naukowe — 102 członków i 157 współpracowników. Ogólna liczba członków Towarzystwa w końcu r. 1964 wynosiła 294. Jest to nieznaczny wzrost w stosunku do roku 1963 (o 5 członków). Podstawowym przejawem działalności Towarzystwa była i jest nadal akcja wydawnicza, polegająca na opracowaniu i wydawaniu drukiem publikacji naukowych i popularnonaukowych. O dorobku Towarzystwa na tym odcinku od początku istnienia świadczy wydanie: 79 pozycji „Roczników” o objętości 1200,05 ark., 54 tomów „Fontes” o obj. 1018 ark., 202 zeszytów „Zapisek Historycznych” o obj. 746,40 ark., 44 tomów „Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego” o obj. 567 ark., 9 pozycji „Studia Iuridica” o obj. 109,25 ark., 161 pozycji „Stu-

dia Societatis Scientiarum Torunensis" o ob. 455,35 ark., 16 tomów „Sprawozdań TNT" o objętości 114,85 ark., 8 tomów „Supplementum" o obj. 102,70 ark., 3 tomów prac przedhistorycznych o obj. 37,10 ark. oraz 4 prac popularnonaukowych o obj. 38 ark. Duży udział w rocznym limicie wydawniczym posiadają nauki historyczne. Dotyczy to zarówno monografii, opracowań źródłowych, jak również Zapisek Historycznych. Opracowana i udokumentowana w tych wydawnictwach problematyka „Wielkiego Pomorza" i z tym problemem związane zagadnienia o dużej aktualności politycznej wypełniają większość tych wydawnictw. Stanowią one niewątpliwie wkład Towarzystwa w naukowe udokumentowanie polskości ziem tak nieustannie atakowanych przez niemiecki rewizjonizm. Znamienną wymowę ma fakt, że często pierwsze i bardzo wnikliwe recenzje naszych prac źródłowych znajdują się właśnie w zachodniemieckich czasopismach naukowych.

Akcja wydawnicza Towarzystwa pozwala na szerszą wymianę własnych wydawnictw na wydawnictwa innych instytucji naukowych krajowych i zagranicznych. Stosunki wzajemne utrzymujemy z 51 instytucjami krajowymi i 180 instytucjami zagranicznymi w 30 krajach, co stanowi pewien wzrost w stosunku do r. 1963, w którym nasze kontakty wymienne utrzymywaliśmy z 45 instytucjami krajowymi i 176 instytucjami zagranicznymi w 27 krajach. Efektem tej wymiany w roku sprawozdawczym było otrzymanie 2186 egz. wydawnictw (w tym 1725 zagranicznych) w zamian za 1351 egz. wysłanych wydawnictw własnych. Na wymianę przeznaczają Towarzystwo ok. 30% swoich wydawnictw. Stanowi to pewien uszczerbek finansowy dla Towarzystwa, lecz korzyści z tej wymiany są znaczne. Wydawnictwa Towarzystwa (również innych Towarzystw), docierając do licznych zagranicznych instytucji i bibliotek, są świadectwem aktywnej działalności naukowej i bogactwa jej osiągnięć nie tylko w stolicy, tj. w centrum warsztatów naukowych, lecz także w środowiskach innych. Poza tym akcja wymiany zagranicznej daje Towarzystwu, bez konieczności wydawania dewiz, dużo, bo przeciętnie rocznie 1500 egz. dzieł naukowych zagranicznych, bardzo cennych dla toruńskiego ośrodka naukowego. Księgozbiór Towarzystwa liczy obecnie 35 513 woluminów dzieł naukowych, spełniając rolę ważnego warsztatu pracy naukowej w naszym mieście.

Zasadniczą formą popularyzacji wiedzy przez Towarzystwo były i są jego wydawnictwa, nie tylko w tym sensie, że stanowią cenne źródło wiedzy dla pracowników nauki, dla ludzi w terenie zajmujących się nauką, samokształcących się i uzupełniających swoją wiedzę, lecz także w sensie wciągania szerszych rzesz inteligencji spoza terenu wyższych uczelni. Poczynione w tym kierunku przez Towarzystwo kroki dały już pewne rezultaty. Zainteresowano prezydium miejskich rad narodowych miast historycznych Pomorza serią monografii miast pomorskich. Wydano monografię Tucholi, na ukończeniu jest monografia Kruszwicy,

a obecnie toczą się rozmowy w sprawie wydania przez Towarzystwo monografii miasta Chełmna i powiatu chełmińskiego oraz miasta Inowrocławia. Monografie te są pracami zbiorowymi w dużej części autorów pochodzących z naszego terenu, przy czym redaktorami naukowymi i recenzentami tych wydawnictw są członkowie Wydziałów naszego Towarzystwa. W ten sposób wciąga się do pracy badawczej interesujących się nauką przedstawicieli danego środowiska, utrzymując jednocześnie wysoki poziom naukowy wydawnictwa. Drugą najczęściej stosowaną formą popularyzacji nauki jest akcja odczytowa. Jednakże wobec powodzi odczytów, referatów i prelekcji w miastach uniwersyteckich, akcja ta nie ma widoków powodzenia w naszym mieście. Natomiast może mieć ona przyszłość w ośrodkach miejskich pozauniwersyteckich. Tam wśród licznych osób, często z wyższym wykształceniem, po kilku lub kilkunastu latach od ukończenia studiów budzi się potrzeba uzupełnienia zasobu posiadanych wiadomości, by nie ulec wtórnemu analfabetyzmowi naukowemu. Na te środowiska zwróciła specjalną uwagę regionalnych towarzystw naukowych Plenarna Sesja Rady Towarzystw Naukowych PAN, która odbyła się 29 lutego 1964 r. we Wrocławiu i na której Towarzystwo nasze reprezentował i wygłosił programowy referat — członek tej Rady, wiceprezes naszego Towarzystwa prof. dr Antoni Swinarski. Zgodnie z zaleceniami tej sesji, poza utrzymywaniem kontaktów ze specjalistami różnych dziedzin, wchodzić winny stale do programu pracy regionalnych towarzystw naukowych związku z regionem, popularyzacja jego historii, aktualnych zagadnień jego przyrody, gospodarki i kultury. Zagadnienie to było w roku sprawozdawczym przedmiotem rozważań na kilku posiedzeniach Zarządu. W wyniku tych rozważań uznano za konieczne uaktywnienie działalności Towarzystwa poprzez nawiązanie i utrzymywanie kontaktów między specjalistami różnych dziedzin, wiązanie nauki z praktyką oraz upowszechnienie w szerszym zakresie nauki w terenie. Opracowanie i realizowanie tych kontaktów naukowych z terenem powierzył Zarząd wybranej ze siebie „Komisji Sesji i Kontaktów z terenem” w składzie: przewodnicząca — doc. A. Ulińska, członkowie — doc. L. Roszkówna i dr S. Kalembka. Pewne próby nawiązania łączności z terenem podjęła istniejąca przy Zarządzie TNT Komisja Odczytowa, organizując w Inowrocławiu, wspólnie z Oddziałem Toruńskim Tow. Literackiego im. A. Mickiewicza, wieczornicę poświęconą S. Żeromskiemu z 3 referatami. Poza tym w ramach uczczenia XX-lecia PRL zorganizowano 2 sesje popularnonaukowe: jedną w Grudziądzu z 3 referatami oraz jedną w Chełmnie z 2 referatami. Realizując program swej pracy — Zarząd nadal dołoży wszelkich starań, by akcją łączności Towarzystwa z terenem jak najbardziej ożywić. Apeluję do pracowników nauki o nieodmawianie nam swej współpracy na tym polu i służenie nam pomocą i radą.

W związku z 500-letnią rocznicą urodzin M. Kopernika, która przypa-

da na r. 1973, czeka Towarzystwo poważny wysiłek w zakresie popularyzacji wiedzy o Koperniku, zwłaszcza w miastach związanych historycznie z jego osobą, jak również w zakresie opracowania i wydania publikacji o nim. Opracowanie tego zagadnienia, ustalenie programu prac na tym odcinku i jego realizowanie powierzył Zarząd wybranej przez siebie Komisji Kopernikańskiej z przewodniczącą — W. Iwanowską i członkami — Karolem Górskim, B. Nadolskim, M. Biskupem, J. Remerem, M. Puciatową, H. Baranowskim i J. Mazurkiewicz. W ramach tej Komisji utworzono 5 grup specjalistów, które realizować będą program działalności Komisji na najbliższe lata.

Wspominając jeszcze krótko o naszej pracowni mikrofilmowej, której działalność nadal polega głównie na wykonywaniu mikrofilmów i na innych usługach fotograficznych na zlecenie instytucji naukowych oraz naukowców indywidualnych, pragnę podkreślić jej szczególnie ofiarną w roku sprawozdawczym pracę, wyrażającą się większą o 3280 niż w roku poprzednim liczbą zdjęć, pokrywaniem z własnych wpływów całkowitego kosztu utrzymania pracowni i przekazaniem do zasobów TNT mikrofilmów na kilka tysięcy złotych. Zasoby mikrofilmów TNT wzbogaciły się w roku sprawozdawczym o otrzymane z wymiany mikrofilmy dokumentów archiwum pokrzyżackiego w Getyndze, materiały dotyczące Pomorza z British Museum i drobniejsze pozycje z uniwersytetów w Wiedniu i Oxfordzie. W ramach zaplanowanej długofalowej akcji pracownia otrzymuje za pośrednictwem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oryginały katastrof kontrybucyjnych Prus Królewskich z Merseburga i kolejno je utrwała na mikrofilmie dla zasobów TNT. Materiały te są nie tylko cenne dla toruńskiego ośrodka badawczego, ale wzbudzają zainteresowanie również innych ośrodków, jak Gdańska i Warszawy, na których zamówienie pracownia wykonuje z posiadanego negatywu pozytyw mikrofilmowy.

Czynnikiem hamującym dalszy rozwój działalności Towarzystwa jest opieranie się na niepewnych, z każdym rokiem zmniejszających się środkach finansowych. Gotowe już plany wydawnicze często ulegać muszą kilku nawet przeróbkom w zależności od zmiennej w każdym roku dotacji. Tak ważny dla Towarzystwa dział pracy, jak badania naukowe nad regionem pomorskim, musiały w roku sprawozdawczym ulec zawieszeniu z powodu nieprzydzielenia na akcję tę żadnej dotacji. Nieodzownym warunkiem rytmicznej pracy komórek Towarzystwa jest operowanie stałym budżetem. Wykonawcą publikacji Towarzystwa, od 1965 r. począwszy, jest Państwowe Wydawnictwo Naukowe Oddział w Poznaniu, zamiast PWN — Oddział w Łodzi.

Kończąc ten sumaryczny obraz działalności naszego Towarzystwa, pragnę złożyć podziękowanie wszystkim, którzy umożliwili spełnienie przez Towarzystwo jego celów i zadań. Na pierwszym miejscu należy się więc nasza wdzięczność Polskiej Akademii Nauk, której dotacja jest na-

dal podstawą zarówno naszych wydatków administracyjnych, jak i naszej akcji wydawniczej. Z kolei dziękuję za pomoc okazywaną Towarzystwu przez nasze władze, wojewódzkie i miejskie; dziękuję Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu — Oddziałowi w Łodzi za wzorowe wykonywanie naszych zamówień wydawniczych, ekspozyturze PWN w Toruniu za współpracę z Redakcją Naczelną naszych wydawnictw, oraz drukarniom toruńskim za realizowanie techniczne naszej pracy wydawniczej. Wreszcie serdecznie dziękuję za ofiarną pracę dla Towarzystwa wszystkim Członkom Zarządu, jak również wszystkim pracownikom naszej administracji z dyrektorem Alojzym Kirsteinem na czele.

PROTOKÓŁ

DOROCZNEGO WALNEGO ZEBRANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU
Z DNIA 19 LUTEGO 1965 R.

Porządek obrad

Część I — Publiczna

1. Zagajenie i omówienie działalności Towarzystwa — Prezes.
2. Wykład: „Przyszłość ewolucyjna ludzkości” — Prof. dr Henryk Szarski. Część publiczna Zebrania nie była protokołowana.

Część II — Zamknięta

3. Wybór Prezydium Zebrania.
 4. Odczytanie i przyjęcie protokołu z zeszłorocznego Walnego Zebrania.
 5. Sprawozdanie Zarządu: a) Sekretarza Generalnego, b) Skarbnika.
 6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
 7. Dyskusja nad sprawozdaniami.
 8. Powzięcie uchwały o udzieleniu absolutorium Zarządowi.
 9. Ustalenie wysokości składek członkowskich na rok 1965.
 10. Zatwierdzenie kooptacji jednego członka Zarządu.
 11. Ogłoszenie nazwisk nowych członków.
 12. Wolne głosy.
- Ad 3. Na propozycję Prezesa prof. dra Konrada Górskiego na przewodniczącego Zebrania wybrano prof. dra Rajmunda Galona, a na sekretarza dra Jacka Staszewskiego.
- Ad 4. Protokół z ubiegłorocznego Zebrania odczytał dr Jacek Staszewski. Protokół został przyjęty w przedstawionym brzmieniu jednomyślnie.
- Ad 5. Sprawozdanie Zarządu z działalności w r. 1964 przedstawił prof. dr Marian Michniewicz. Sprawozdanie z działalności finansowej złożył skarbnik TNT dr Stefan Dembiński.
- Ad 6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej odczytał przewodniczący Komisji prof. dr Wojciech Hejnosz. Po odczytaniu sprawozdania referent przedstawił zebrany wniosek o udzielenie Zarządowi absolutorium.

- Ad 7. Otwierając dyskusję nad sprawozdaniami prof. dr Rajmund Galon stwierdził, że istnieją możliwości poprawy dystrybucji wydawnictw Towarzystw przez rozpowszechnianie o nich informacji. W odpowiedzi prof. dr M. Michniewicz podał przykłady starań nad rozpowszechnianiem wydawnictw, podjętych przez władze Towarzystwa.
- Ad 8. Wniosek Komisji Rewizyjnej o udzielenie absolutorium Zarządowi z działalności w r. 1964 uchwalono jednogłośnie. Od głosu powstrzymali się obecni na zebraniu członkowie Zarządu.
- Ad 9. Na wniosek Zarządu uchwalono składki na rok 1965 w następujących wysokościach: 20,— zł dla członków zwyczajnych, 60,— zł dla członków miejscowych Wydziałów, z tym że ci ostatni otrzymują nieodpłatnie „Sprawozdania TNT”.
- Ad 10. Prof. Galon zaproponował zebranym zgodnie z wnioskiem Zarządu dokooptowanie do Zarządu prof. dra Mariana Biskupa. Wniosek przyjęto jednogłośnie, przy jednym wstrzymującym się od głosu.
- Ad 11. Dr Staszewski odczytał listy nowych członków:

Lista nowych członków Wydziałów TNT:

Wydział I

doc. dr Jadwiga Klimaszewska	— członek miejscowy
doc. dr Andrzej Tomczak	— „ „
doc. dr Jerzy Wojtowicz	— „ „

Wydział II

doc. dr. Leon Gumański	— członek miejscowy
------------------------	---------------------

Wydział III

doc. dr Roman Ampel	— członek miejscowy
doc. dr Stanisław Gorgolewski	— „ „
doc. dr Jan Skraga	— „ „
doc. dr Jan Wojciechowski	— „ „

Wydział IV

doc. dr Wiesław Daszkiewicz	— członek miejscowy
doc. dr Aleksander Kunicki	— „ „
doc. dr Kazimierz Nowak	— „ „
doc. dr Wacław Szyszkowski	— „ „
prof. dr Remigiusz Zaorski	— „ „

Lista nowych członków wpisanych na listę członków zwyczajnych w roku 1964: doc. dr Stanisław Balcerzyk, doc. dr Ludwik Bandura, inż. Kazimierz Bystram, prof. dr Mieczysław Gębaro-

wicz, mgr Eugenia Gumowska, Konstanty Łyskowski, mgr Marian Pawlak, doc. dr Edward Sąsiada, doc. dr Zbigniew Prusiniewicz.

Prof. dr R. Galon witając nowych członków wyraził życzenie, by ich współpraca przyczyniła się do dalszego ożywienia i poszerzenia działalności TNT.

Ad 12. Wobec braku wolnych głosów prof. R. Galon zamknął Zebranie, dziękując obecnym za udział w nim.

(—) Jacek Staszewski
Sekretarz Zebrania

(—) Rajmund Galon
Przewodniczący Zebrania

SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1964

Towarzystwo Naukowe w Toruniu z końcem okresu sprawozdawczego liczyło 294 członków, w tym 121 członków wydziałów. W roku 1964 przybyło 9 członków. Towarzystwo utraciło w roku sprawozdawczym 3 członków Wydziału z powodu śmierci, jeden członek zwyczajny wystąpił.

Zarząd Towarzystwa pracował w składzie: prezes — Konrad Górski, wiceprezes — Antoni Swinarski, sekretarz generalny — Marian Michniewicz, skarbnik — Stefan Dembiński, redaktor naczelny — Artur Hutnikiewicz, członkowie Zarządu — Kazimierz Biskupski, Henryk Szarski oraz przewodniczący wydziałów — Karol Górski, Tadeusz Czeczowski i Jan Zabłocki. W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 8 posiedzeń, podejmując 49 uchwał. Przy Zarządzie działały 4 komisje, 2 komitety redakcyjne i Redakcja Naczelna Towarzystwa.

Komisja do Zleconych Prac Naukowych w składzie: Karol Górski, Jerzy Śliwowski, Barbara Józefowiczowa, Stefan Narębski, Juliusz Czapka i Alina Ulińska opiniowała umowy zlecenia na wykonanie prac naukowych w zakresie akcji wydawniczej. Komisja do Zleconych Prac Nie-naukowych w składzie: Krystyna Porębska, Amalia Rosińska i Maria Chełmicka opiniowała umowy zlecenia na wykonanie prac nie mających charakteru naukowego. Komisja Odczytowa w składzie: przewodniczący — Bronisław Nadolski, członkowie — Wanda Stęślicka-Mydlarska i Jerzy Śliwowski zorganizowała 2 wieczornice poświęcone S. Żeromskiemu oraz 2 sesje wyjazdowe w ramach obchodu XX-lecia PRL. Wygłoszono łącznie 11 referatów. Komisja Kopernikańska w składzie: przewodnicząca — Wilhelmina Iwanowska, sekretarz — Bronisław Nadolski, członkowie — Karol Górski, Marian Biskup, Jerzy Remer, współpracownicy: Maria Puciatowa, Henryk Baranowski, J. Mazurkiewicz — odbyła 2 posiedzenia poświęcone ustaleniu zakresu działania Komisji oraz opracowaniu programu prac na najbliższe lata. Komisja postawiła sobie za zadanie: organizowanie i koordynowanie prac naukowych podejmowanych na terenie Torunia związanych z tematyką kopernikańską, a w szczególności z obchodami 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika. Program działalności Komisji na najbliższe lata przewiduje następujące zadania realizowane

przez utworzone grupy specjalistów: 1) Grupa Historii — w składzie Karol Górski i Marian Biskup — prowadzi i koordynuje badania historyczne i archiwalne dotyczące epoki Kopernika. 2) Grupa Muzeum — w składzie Jerzy Remer i J. Mazurkiewicz — przygotowuje koncepcję i projekt Muzeum Kopernikańskiego w Toruniu jako światowego ośrodka kultu Mikołaja Kopernika oraz podejmuje prace nad ikonografią Kopernika. 3) Grupa Biblioteki — w składzie: Maria Puciatowa i Henryk Baranowski — ma przygotować bibliografię kopernikańską do roku 1970 i do roku 1975 oraz gromadzić możliwie kompletny zbiór kopernikanów — dzieł i prac dotyczących Kopernika. 4) Grupa Wydawnicza — w składzie Bronisław Nadolski i Marian Biskup — organizuje akcję wydawniczą, w szczególności opracowuje projekt konkursu na książkę o Koperniku. 5) Grupa Astronomii — w składzie Wilhelmina Iwanowska i grono młodszych astronomów — podejmuje studium dzieł Kopernika, przede wszystkim dzieła „De revolutionibus...”, w celu przygotowania prelegentów i popularyzatorów myśli kopernikańskiej i przystąpienia do ewentualnych przyszłych badań naukowych. Ponadto wysunięto projekt utworzenia kopii Biblioteki Kopernika drogą uzyskania mikrofilmów książek Kopernika będących w posiadaniu muzeum w Sztokholmie i Uppsali.

Międzywydziałowy Komitet Redakcyjny „Sprawozdań TNT” — w składzie: przewodniczący — Walerian Preisner, członkowie — Bronisław Włodarski i Rajmund Galon — odbył 2 posiedzenia w związku z opracowaniem „Sprawozdań TNT” za rok 1963. W roku sprawozdawczym wydano Sprawozdania nr 16 za rok 1962 oraz przygotowano do druku Sprawozdania nr 17 za rok 1963. Międzywydziałowy Komitet Redakcyjny do Prac Popularnonaukowych — w składzie: przewodnicząca — Jadwiga Lechicka, członkowie — Wanda Zabłocka i Walerian Preisner — odbył 3 posiedzenia. Wydano 1 pracę popularnonaukową: Karol Górski „Z dziejów walki o pokój i sprawiedliwość międzynarodową” oraz zaopiniowano 3 dalsze prace, które zostały przekazane do druku. Na ukończeniu są prace popularnonaukowe: „Monografia Kruszwicy” i II nakład pracy Remera „Toruń — historia — ludzie — sztuka”. Redakcja Naczelna, która pracowała w nasępującym składzie: redaktor naczelny — Artur Hutnikiewicz, członkowie: Wojciech Hejnosz, Tadeusz Grudziński, Bronisław Nadolski, Halina Turska, Józef Mikulski, Alina Ulińska, odbyła 2 posiedzenia, na których poza omówieniem różnych spraw związanych z akcją wydawniczą — uchwalono projekt planu na rok 1965.

Komisja Rewizyjna działała w składzie: Wojciech Hejnosz i Wilhelmina Iwanowska — członkowie oraz Eugeniusz Słuszkiewicz i Leonid Żytkowicz — zastępcy członków. Komisja odbyła 1 posiedzenie i przeprowadziła kontrolę działalności finansowo-gospodarczej Towarzystwa.

Działalność Towarzystwa w roku sprawozdawczym oparta była na statucie zmienionym uchwałą Walnego Zgromadzenia w dniu 19 II 1964 r.

Określone tym statutem zadanie: uprawianie nauki i upowszechnianie jej wyników, a w szczególności popieranie naukowego badania Pomorza oraz ziem historycznie z nim związanych, spełniało Towarzystwo poprzez 3 wydziały i działających w ramach tych wydziałów 12 komisji naukowych i 6 komitetów redakcyjnych. Wydziały liczyły przy końcu roku sprawozdawczego 121 członków, a komisje naukowe przy wydziałach — 102 członków i 157 współpracowników. Uchwałą Zarządu TNT z 30 czerwca 1964 r. dotychczasowy Wydział I Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych został podzielony na 2 wydziały, tj. na Wydział Nauk Historycznych i na Wydział Nauk Prawnych i Społecznych. Formalnie zatem, od chwili powzięcia przez Zarząd powyższej uchwały, istniały 4 wydziały: Wydział I — Nauk Historycznych, Wydział II — Filologiczno-Filozoficzny, Wydział III — Matematyczno-Przyrodniczy i Wydział IV — Nauk Prawnych i Społecznych. Jednakże wobec nieulkonstytuowania się do końca roku sprawozdawczego Wydziału IV i dalszego udziału członków prawników w pracach Wydziału I, faktycznie istniały nadal tylko 3 wydziały, które objęte zostały niniejszym sprawozdaniem.

Wydział I — Nauk Historycznych liczył z końcem roku sprawozdawczego 36 członków, wśród nich 21 miejscowych i 15 zamiejscowych. Z powodu śmierci utracił Wydział 3 członków, mianowicie: Karola Korany'ego, Kazimierza Lepszego i Stanisława Tynca. Skład prezydium w roku sprawozdawczym był następujący: przewodniczący — Karol Górski, zastępca przewodniczącego — Wojciech Hejnosz, sekretarz — Zbigniew Zdrójkowski. Wydział odbył w 1964 roku 8 posiedzeń naukowych, na których zreferowano 9 prac. Poza tym Wydział odbył 2 posiedzenia administracyjne, na których przedstawiono, przedyskutowano i ustalono plan wydawniczy na rok 1964 i przedyskutowano projekt zmiany regulaminu wydziałów. Przy Wydziale istnieją 2 komisje naukowe: Komisja Prawnicza i Komisja Historyczna. Komisja Prawnicza, której przewodniczącym był Wojciech Hejnosz, a sekretarzem Zbigniew Zdrójkowski, liczyła w końcu roku sprawozdawczego 9 członków i 21 współpracowników. Komisja odbyła 3 posiedzenia naukowe, na których zreferowano 3 prace. Komisja Historyczna liczyła 16 członków i 27 współpracowników. Jej przewodniczącym był Kazimierz Jasiński, a sekretarzem Helena Piskorska. Komisja nie odbyła osobnych posiedzeń, lecz brała żywy udział w pracach Toruńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, z którym odbywała wspólne posiedzenia. Przy Wydziale działały 4 komitety redakcyjne: „Roczników”, „Zapisek Historycznych”, „Fontes” i „Studia Iuridica”. Komitet Redakcyjny „Roczników TNT” pracował w składzie: przewodniczący — Tadeusz Grudziński, członkowie — Jadwiga Lechicka, Witold Łukaszewicz i Zbigniew Zdrójkowski. Komitet odbył 2 posiedzenia. Wydano drukiem:

1) Z. Nowak — Polityka Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411 (Rocznik 69 z. 1).

2) Z. Guldon — Rozmieszczenie własności ziemskiej na Kujawach w II połowie XVI w. (Rocznik 69 z. 2).

3) A. Tomczak — Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV—XVII w.) (Rocznik 69 z. 3).

4) W. Sobociński — Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego (Rocznik 70 z. 1).

5) A. Kiełbicka — Studia nad sołectwami w województwie krakowskim w XVI—XVII w. (Rocznik 70 z. 2).

Komitet Redakcyjny „Zapisek Historycznych” pracował w składzie: przewodniczący — Marian Biskup, członkowie — Kazimierz Jasiński, Witold Łukaszewicz, Leonid Żytkowicz, i Mieczysław Wojciechowski — sekretarz. W serii „Zapisek Historycznych” wydano w roku sprawozdawczym tom XXIX, zeszyty 1—4 oraz przygotowano cztery zeszyty tomu XXX za rok 1965. Komitet Redakcyjny „Fontes” w składzie: przewodniczący — Wojciech Hejnosz, członkowie — Karol Górski i Bronisław Włodarski odbył 3 posiedzenia. W serii tej wydano pracę: K. Ciesielska, I. Janosz-Biskupowa — Księga długów miasta Torunia z okresu wojny 13-letniej.

Komitet Redakcyjny „Studia Iuridica” pracował w składzie: przewodniczący — Kazimierz Biskupski, członkowie — Wacław Dawidowicz i Wojciech Hejnosz. Komitet odbył 5 posiedzeń. Wydano drukiem:

1) K. Biskupski — Ustrój polityczny Belgii (Studia Iuridica t. V z. 1).

2) J. Symonides — Kontrola międzynarodowa (Studia Iuridica t. V z. 2).

3) J. Śliwowski — Wykonanie kary w warunkach ograniczonej wolności (Studia Iuridica t. V z. 3).

4) W. Goronowski — System finansowy Państwowego Zakładu Ubezpieczeń (Studia Iuridica t. VI z. 1).

Wydział II — Filologiczno-Filozoficzny liczył w roku sprawozdawczym 31 członków, w tym 21 miejscowych i 10 zamiejscowych. W roku 1964 powołano 5 nowych członków Wydziału. Skład Prezydium Wydziału był następujący: przewodniczący — Tadeusz Czeżowski, zastępca przewodniczącego — Zofia Abramowiczówna, sekretarz — Artur Hutnikiewicz. Wydział odbył 2 posiedzenia naukowe, na których referowano 5 prac. Poza tym Wydział odbył 2 posiedzenia administracyjne, na których powołano nowych członków Wydziału i przedyskutowano zmiany regulaminu wydziałów. W obrębie Wydziału działały 4 komisje naukowe i Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego. Prace w tych komisjach przedstawiały się następująco: Komisja Filozoficzna liczyła 13 członków i 8 współpracowników. Przewod-

niczącym był Henryk Elzenberg, a sekretarzem Stanisław Gerstmann. Komisja odbyła (wspólnie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Filozoficznego) 4 posiedzenia naukowe, na których wygłoszono 4 referaty. Komisja Filologiczna liczyła 17 członków i 14 współpracowników. Przewodniczącym był Bronisław Nadolski, zastępcą przewodniczącego — Eugeniusz Słuszkiewicz, a sekretarzem — Bożena Osmólska-Piskorska. Komisja odbyła 3 posiedzenia naukowe, na których zreferowano 5 prac. Komisja Historii Sztuki liczyła 11 członków i 23 współpracowników. Przewodniczącą była Jadwiga Puciata-Pawłowska, a sekretarzem — Zygmunt Kruszelnicki. Komisja odbyła 2 posiedzenia naukowe, na których zreferowano 2 prace. Komisja Bibliografii i Bibliotekoznawstwa liczyła w końcu roku sprawozdawczego 7 członków i 18 współpracowników; 1 współpracownik: Stanisław Lisowski zmarł. Przewodniczącym był Stefan Burhardt, sekretarzem — Leopold Rozental. Komisja odbyła 1 posiedzenie, na którym wygłoszono 1 referat naukowy. Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego działał w następującym składzie: przewodniczący — Halina Turska, członkowie — Tadeusz Czeżowski, Bronisław Nadolski, Jadwiga Puciata-Pawłowska. Komitet odbył 1 posiedzenie. Wydano drukiem:

1) L. Gumański — Jedynekowe systemy aksjomatyczne (Prace Wydz. Fil.-Filoz. t. XV z. 1).

2) L. S. Rogowski — Logika kierunkowa a Hegłowska teza o sprzeczności zmiany (Prace Wydz. Fil.-Filoz. t. XV z. 2).

Wydział III — Matematyczno-Przyrodniczy liczył z końcem roku sprawozdawczego 54 członków, wśród nich 35 członków miejscowych i 19 zamiejscowych. W roku sprawozdawczym powołano 4 nowych członków Wydziału. Funkcję przewodniczącego pełnił Jan Zabłocki, zastępcą przewodniczącego był Witold Zacharewicz, a sekretarzem — Alina Ulińska. Wydział odbył 1 posiedzenie naukowe i 2 posiedzenia administracyjne. Na posiedzeniu naukowym referowano i przyjęto do druku 19 prac, w tym 6 z astronomii, 4 z chemii, 2 z geografii, 2 z botaniki oraz 5 z zoologii. Na posiedzeniach administracyjnych zaaprobowano zmiany regulaminu Wydziałów TNT oraz przedyskutowano sprawę opieki nad rejonem koszalińskim i warmińsko-mazurskim. W obrębie Wydziału działały 4 komisje naukowe i Komitet Redakcyjny „Studia Societatis Scientiarum Torunensis”. Komisja do Badań Przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego liczyła 10 członków i 2 współpracowników. Członkowie Komisji prowadzili szereg badań terenowych, kontynuując akcję badawczą, inicjowaną i finansowaną w ubiegłych latach przez Towarzystwo. Komisja Astronomiczna liczyła 15 członków i współpracowników. Przewodniczącą Komisji była Wilhelmina Iwanowska, a sekretarzem — S. Grudzińska. Komisja odbyła 4 posiedzenia naukowe, na których zreferowano 7 prac. Komisja Geograficzno-Geologiczna posia-

dała w końcu roku sprawozdawczego 5 członków i 27 współpracowników. Przewodniczącym był Rajmund Galon, zastępcą przewodniczącego — J. Wojciechowski i Z. Prusinkiewicz, a sekretarzem J. Szupryczyński. Komisja zorganizowała 1 posiedzenie, na którym przedstawiono 2 referaty. W ramach prac długofalowych Komisja nadal zajmuje się przygotowaniem monografii ziemi chełmińskiej. Komisja Chemiczna liczyła 8 członków. Przewodniczącym był Antoni Basiński, sekretarzem Jan Krupowicz. Komisja odbyła posiedzenie wspólnie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Przy Wydziale czynny był Komitet Redakcyjny „Studia Societatis Scientiarum Torunensis”, którego przewodniczącym był Józef Mikulski. Komitet dzieli się na następujące sekcje: A (Matematyka — Fizyka) — redaktor S. Jaśkowski, B (Chemia) — redaktor A. Basiński, C (Geografia — Geologia) — redaktor R. Galon, D (Botanika) — redaktor J. Zabłocki, E (Zoologia) — redaktor I. Mikulska, F (Astronomia) — redaktor W. Iwanowska, G (Fizjologia) — redaktor J. Hurynowicz. Wydano drukiem:

1) Z. Czerwiński, S. Klamczyński, Z. Waligórski — Badania potencjałów adsorpcyjnych powstających na granicy faz krystalicznych $ZnSO_4 \cdot 7H_2O$ i $3CdSO_4 \cdot 8H_2O$ i ich roztworów nasyconych (Sectio B, vol. V nr 1).

2) H. Basińska, H. Milke, Z. Orylski, W. Rychcik — Studia nad zastosowaniem żelazocyjanków i żelazicyjanków alkalicznych w analizie objętościowej (Sectio B, vol. V nr 2).

3) Z. Mańkowski — Modyfikacja poli(chlorku winylu) oraz polietylenu za pomocą szczepienia kwasu metakrylowego przy użyciu promieni ultrafioletowych jako inicjatora procesu (Sectio B, vol. V nr 3).

4) E. Damińczuk — Wpływ potencjałów redokсовых składników kompleksów ze szczególnym uwzględnieniem $[Fe(SO_3)_n]^{3-2n}$ i $[Cr(SO_3)_n]^{3-2n}$ (Sectio B, vol. V nr 4).

5) H. Jaworska — Badania kariologiczne nad *Vincetoxicum Officinale* (Sectio D, vol. VII nr 2).

6) Z. Michno-Zatorska — Badania anatomiczno-rozwojowe *zoocidium* kwiatowego na *Ribes Alpinum* L. (Sectio D, vol. VII nr 3).

7) Praca zbiorowa — A study of Galactic Structure in Four Selected Fields in Aquila-Sagitta and Cassiopeia. Cz. III d. A. Lisicki — Wyznaczenie ekstynkcji i gęstości gwiazd w polu Sagitta-Aquila (Sectio F, vol. III nr 6).

Działalność Towarzystwa za pośrednictwem wymienionych wydziałów, komisji i komitetów redakcyjnych oraz aparatu administracyjnego w roku sprawozdawczym przejawiała się nadal w następujących zasadniczych kierunkach: a) akcji wydawniczej publikacji naukowych i popularnonaukowych, b) prowadzeniu badań naukowych, c) produkcji mikro-

filmowej, d) akcji wymiany wydawnictw i gromadzeniu księgozbioru dzieł naukowych, e) popularyzacji wiedzy i innych zdobyczy nauki.

Akcja wydawnicza była jednym z podstawowych przejawów działalności Towarzystwa w roku sprawozdawczym i obrazowała naukowy dorobek jej członków. Plan wydawniczy Towarzystwa na rok 1964 przewidywał:

wydanie 25 pozycji o łącznej objętości 267 ark.,

a wydano 24 pozycje o łącznej objętości 266 ark.

Plan został zatem zrealizowany pod względem ilości arkuszy prawie w 100%, a pod względem ilości pozycji w 96%. Jedna z przewidzianych w planie pozycji, a mianowicie „Teki Komisji Historii Sztuki tom III” nie ukazała się w roku sprawozdawczym z powodu niedotrzymania terminu przez drukarnię. Wykonanie planu pod względem ilości arkuszy prawie w 100% — mimo nieukazania się jednej pozycji o objętości 24 arkuszy — tłumaczy się tym, że kilka prac wydanych w roku sprawozdawczym miało objętość większą od planowanej, wyrównując ubytek arkuszy nie wydanej pozycji. Udział poszczególnych wydziałów w produkcji wydawniczej na rok 1964 przedstawia się jak następuje:

Wydział I (łącznie z „Zapiskami”)	15 poz. (w tym 1 praca zlecona i 1 popularnonaukowa)	o łącznej obj. 228,75 ark.
Wydział II	2 poz. o łącznej obj.	14,50 ark.
Wydział III	6 poz. o łącznej obj.	19,00 ark.
Wydawnictwo ogólne („Sprawozdania”)	1 poz. o łącznej obj.	3,75 ark.
Razem jak wyżej	24 poz. o łącznej obj.	266,00 ark.

Pod względem techniki wykonania prac wydano:

metodą typograficzną	14 prac o objętości	215,50 ark.
„ offsetową	6 prac „	33,75 „
składopisem	4 prace „	16,75 „

Nakłady finansowe na produkcję wydawniczą własną w roku 1964 z budżetu na tenże rok wynosiły	914 355,— zł
przy otrzymanej dotacji z PAN w kwocie	798 300,— zł
z rezerw Towarzystwa wydano w 1964 r.	116 055,— zł

Na zleconą przez PAN pracę (Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego) o objętości 25 ark. wydano 98 154 zł. Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Towarzystwa z bieżącej produkcji i produkcji z lat ubiegłych wynosiły w roku sprawozdawczym 146 480,— zł, co stanowi o 35 794,— zł mniej niż w roku ubiegłym. Tłumaczy się to tym, że w wykazanych wpływach na rok sprawozdawczy brak uzyskanej ze sprzedaży komisowej PWN w II kwartale roku 1964 nie rozliczonej dotąd kwoty. Łącznie z tą kwotą wpływy ze sprzedaży wydawnictw TNT w roku sprawozdawczym winny być trochę większe niż w roku ubiegłym.

Zapas wydawnictw Towarzystwa łącznie z książkami w komisach stanowił przy końcu roku sprawozdawczego wartość katalogową 1 431 000,— zł.

Z uwagi na nieotrzymanie w roku sprawozdawczym dotacji na badania naukowe z Polskiej Akademii Nauk i trudną sytuację finansową Towarzystwa, prace badawcze prowadzone przy pomocy finansowej Towarzystwa musiały ulec przerwaniu lub były w zmniejszonych rozmiarach prowadzone ze środków innych instytucji albo ze środków własnych kierowników badań. W niezmiennym tempie prowadzono badania archiwalne nad przygotowaniem VI tomu wydawnictwa źródłowego „Akta Stanów Prus Królewskich”. Fundusze na ten cel uzyskał kierownik badań w drodze wyjątku na rok 1964 z Polskiego Towarzystwa Historycznego w Warszawie.

Działalność Pracowni Mikrofilmowej polegała także w roku sprawozdawczym na powielaniu metodą fotograficzną starodruków, materiałów archiwalnych i innych dla potrzeb naukowych. W roku 1964 Pracownia Mikrofilmowa wykonała:

zdjęć mikrofilmowych	43 388
fotokopii	6 914
przeźroczy	1 205
pozytywów mikrofilmowych	4 240
razem	<u>55 747</u>

Głównym zleceniodawcą Pracowni Mikrofilmowej od szeregu lat jest Państwowe Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie. Dla instytucji tej wykonano w roku sprawozdawczym 31 552 zdjęcia. Innymi zleceniodawcami Pracowni w roku sprawozdawczym byli: Instytuty PAN w Warszawie, Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie, Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka w Warszawie, Konserwator Zabytków w Toruniu, Biblioteka Kórnicka, Katedry UMK w Toruniu, Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy, muzea i inne instytucje naukowe oraz indywidualni naukowcy. Dla zasobów własnych Pracownia Mikrofilmowa wykonała 1555 zdjęć mikrofilmowych Katastrów Kontrybucyjnych Prus Królewskich wypożyczonych z Merseburgu oraz 918 fotokopii i powiększeń z mikrofilmu dokumentów Archiwum Pokrzyżackiego w Getyndze.

Koszt utrzymania Pracowni Mikrofilmowej w roku sprawozdawczym wynosił 82 913,— zł
natomiast wpływy gotówkowe z usług Pracowni wynosiły 84 565,— zł
Zatem wpływy przekraczają koszty utrzymania Pracowni 1 652,— zł

Uwzględniając jeszcze wartość produkcji dla zasobów własnych, równającą się kwocie 7970,— zł, trzeba stwierdzić, że Pracownia w roku sprawozdawczym wyjątkowo aktywnie pracowała, pokrywając nie tylko koszty utrzymania, lecz dając dodatkową produkcję dla zasobów własnych.

Akcja wymiany wydawnictw własnych na wydawnictwa innych instytucji naukowych krajowych i zagranicznych była także żywa w roku sprawozdawczym. Kontakty wymienne utrzymywano z 51 instytucjami krajowymi i 180 instytucjami zagranicznymi w 30 krajach. Działalność Towarzystwa na odcinku wymiany wydawnictw ilustruje następujące zestawienie:

Wymiana (kontrahentów wymiany)	Ilość instytucji	Ilość egzemplarzy	
		wysłanych	otrzymanych
krajowa	51	307	461
zagraniczna	180	1044	1725
<u>razem</u>	<u>231</u>	<u>1351</u>	<u>2186</u>

Dzięki wymianie zagranicznej wydawnictwa docierają do ważnych ośrodków naukowych, są reprezentowane w bibliotekach licznych ośrodków naukowych zagranicznych, omawiane w czasopismach zagranicznych i umieszczane w publikacjach bibliograficznych. Poza tym dzięki akcji wymiany księgozbiór Towarzystwa zwiększa się rokrocznie o przeszło 1000 egzemplarzy dzieł naukowych zagranicznych bez potrzeby wydawania dewiz. Księgozbiór Towarzystwa w depozycie Książnicy Miejskiej w Toruniu wynosił w końcu roku sprawozdawczego 35 513 woluminów, w tym:

1) druki zwarte	19 639 woluminów
2) starodruki	1 528 „
3) rękopisy	368 „
4) kartografia	64 „
5) ryciny	9 „
6) wydawnictwa ciągłe	13 905 „
<u>razem</u>	<u>35 513 woluminów</u>

Wartość księgozbioru oblicza się na 576 232,— zł. W roku 1964 Towarzystwo prenumerowało 4 czasopisma zagraniczne i 15 krajowych. Oprawiono 101 woluminów czasopism.

Działalność popularyzacyjną realizowało Towarzystwo głównie poprzez swoje publikacje, docierając do bibliotek i odbiorców indywidualnych, oraz za pomocą akcji odczytowej, która w roku sprawozdawczym była szczególnie żywa. Punkt ciężkości tych odczytów przeniesiono na pozauniwersyteckie ośrodki terenowe, gdzie cieszyły się dużą frekwencją.

I tak, w ramach setnej rocznicy śmierci S. Żeromskiego zorganizowano wspólnie z Toruńskim Oddziałem Polskiego Towarzystwa Literackiego:

9 XII 1964 w Inowrocławiu wieczornicę poświęconą Żeromskiemu z następującymi referatami:

- 1) prof. A. Hutnikiewicz — Osobowość Żeromskiego,
- 2) prof. Konrad Górski — Żeromski a romantyzm polski,

3) prof. Bronisław Nadolski — Praca Żeromskiego nad „Wiatrem od morza”.

11 XII 1964 — taką samą wieczornicę z tymi samymi referatami zorganizowano w Toruniu.

W ramach programu uczczenia XX-lecia PRL zorganizowano 2 terenowe sesje popularnonaukowe, a mianowicie:

12 XII 1964 — w Grudziądzu z następującymi referatami:

1) doc. dr D. Steyer — Powstanie Polski Ludowej,

2) prof. dr B. Nadolski — Szkolnictwo, nauka i kultura w województwie bydgoskim w okresie dwudziestolecia Polski Ludowej,

3) dr M. Wojciechowski — Ruch młodzieżowy w Polsce Ludowej.

16 XII 1964 — w Chełmnie z następującymi referatami:

1) prof. dr B. Nadolski — Szkolnictwo, nauka i kultura w województwie bydgoskim w okresie dwudziestolecia Polski Ludowej,

2) dr B. Głębowicz — Przemiany społeczno-gospodarcze w Polsce Ludowej.

Poza tym odbyły się w roku sprawozdawczym zorganizowane przez Towarzystwo następujące odczyty naukowe:

15 V 1964 — H. Szarski — Kryteria oceny badań naukowych,

23 V 1964 — dr Bernard Garmisch z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie (NRD) — Nowe odkrycia archeologiczne NRD w Sudanie,

29 V 1964 — dr J. Kwieciński — O najnowszych wynikach badań archeologicznych w Odrach,

24 XI 1964 — Robert Chatel, radca do spraw kulturalnych Ambasady Francuskiej w Warszawie — Proust et Gide, createurs du roman moderne.

Także liczny był udział członków Towarzystwa w charakterze prelegentów w imprezach i odczytach zorganizowanych przez inne organizacje społeczne, jak Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Towarzystwo Rozwoju Ziemi Zachodnich i inne.

Liczne zebrania i posiedzenia odbyły się w ramach wydziałów i komisji, gdzie dyskutowane były prace naukowe i wyniki badań oraz wygłaszane referaty. Takich zebrań i posiedzeń odbyło się w roku sprawozdawczym — 31, na których zreferowano prace naukowe lub wygłoszono referaty w ilości 51.

Do popularyzacji wydawnictw Towarzystwa przyczynił się zorganizowany w miesiącu maju 1964 roku w Biurze Towarzystwa, a w dniu 17 maja na Rynku Staromiejskim, „Kiermasz taniej książki naukowej”, w czasie którego to kiermaszu umożliwiono młodzieży akademickiej i zakładom naukowym UMK nabywanie wydawnictw Towarzystwa po niższej o 60% cenie. 9 V 1964 zorganizowano także w UMK kiermasz wydawnictw historycznych Towarzystwa w czasie trwania V Zjazdu Absolwentów Historii UMK oraz w dniu 19 IX 1964 wystawę i sprzedaż wydawnictw TNT w Chełmnie w czasie Sesji Naukowej poświęconej

łączności Ośrodka Chełmińskiego z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie. Do popularyzacji wydawnictw Towarzystwa przyczyniają się także 2 stałe wystawy książek TNT, urządzone w oknach wystawowych przy ul. Różanej i Rynku Staromiejskim w Toruniu.

Przedstawione wyżej sprawozdanie ilustruje żywą działalność Towarzystwa, świadczącą o pomyślnym jego rozwoju, a to dzięki wysiłkom wszystkich wydziałów, komitetów redakcyjnych i komisji, jak również dzięki sprawnie działającym komórkom administracyjno-technicznym. Komórkami tymi są: Biuro Administracyjno-Finansowe, Pracownia Mikrofilmowa i Sekretariat Redakcji Naczelnej. W komórkach tych zatrudniano w roku sprawozdawczym 13 osób, w tym 8 pracowników umysłowych na pełnych etatach, 3 pracowników umysłowych na niepełnych etatach, 2 pracowników usługowych. Dyrektorem administracyjnym był mgr Alojzy Kirstein, kierownikiem Pracowni Mikrofilmowej mgr Krystyna Porębska, sekretarzem Redakcji Naczelnej mgr Amalia Rosińska, kierownikiem sekretariatu Biura Helena Jeśmanowa, główną księgową — Agnieszka Orłowska, kierownikiem Działu Wymiany — Maria Chełmicka, starszym referentem zbytu — Aleksandra Szulc.

Dziennik wpływów Biura Towarzystwa wykazuje 795 pozycji.

(—) *Marian Michniewicz*
Sekretarz Generalny TNT

(—) *Konrad Górski*
Prezes TNT

SPRAWOZDANIE

SKARBNIKA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1964

TNT prowadziło w roku 1964 rachunkowość zgodną z przepisami Zarządzenia Ministra Finansów z dnia 12 VIII 1963 r. (MP poz. 31), które obowiązywało od dnia 1 I 1964. Instytucją dotującą działalność TNT była, jak dotąd PAN, która przez swoje organizacje prowadziła nadzór nad rachunkowością TNT, zbadała zamknięcia roczne i w całości je zatwierdziła. Sprawozdanie ogólne z wykonania budżetu oraz bilans obrotów i sald na dzień 31 XII 1964 wyłożone zostały na stole prezydialnem dzisiejszego zebrania. Zebrani mieli możliwość zapoznać się z powyższymi dokumentami, które przedstawiają szczegółowo operacje finansowe naszego Towarzystwa. Przedkładając powyższe sprawozdania, chciałbym poczynić kilka uwag pozwalających zebrany zorientować się w całokształcie spraw rachunkowych, porównać plany finansowe na rok 1964 z wynikami i dać ocenę położenia finansowego naszego Towarzystwa.

I. Sprawozdanie ogólne z wykonania budżetu na rok 1964. W sprawie terminologii używanej w księgowości TNT zwrócić należy najpierw

uwagę na zmianę wprowadzoną w roku 1964: w pozycji „Dochody z działalności statutowej” mieściły się aż do zamknięcia roku 1963 wyniki Pracowni Mikrofilmowej, od roku 1964 wyniki teje pracowni przeniesione zostały do pozycji nazwanej „Nie wyodrębniona działalność gospodarcza”, w której mieszczą się również wyniki akcji wydawniczej.

Dochody (planowane) na rok 1964 wynosiły 1 399 628,— zł. W sumie powyższej mieściła się pozostałość środków na początek roku w kwocie 339 438,— zł. W roku 1964 zaplanowany był rzeczywisty dochód na 1 060 200,— zł. Wykonanie budżetu wykazuje dochód w kwocie 1 169 822,— zł, a zatem większy o 109 622,— zł. Nadwyżka powyższa dzieli się na poszczególne pozycje następująco: nadwyżka na działalności statutowej — 13 624,— zł (sprzedaż ruchomości TNT), na nie wyodrębnionej działalności gospodarczej — 16 044,— zł (Pracownia Mikrofilmowa i wydawnictwa) oraz na akcji zadań zleconych — 79 954,— zł. Główną pozycję dochodów stanowiła dotacja PAN-u w sumie 819 000,— zł, która wpłynęła w zaplanowanej wysokości.

Rozchody w roku sprawozdawczym kształtowały się następująco. Koszty TNT przewidziane były w wysokości 1 399 628,— zł, wydano 1 244 385,— zł, a zatem mniej o 155 243,— zł. Koszty działalności statutowej, do której wchodzi wydatki na płace i koszty administracyjne, wyniosły zamiast planowanych 127 623,— o 9 158,— zł mniej, czyli 118 465,— zł. Koszty z produkcji nie wyodrębnionej, obejmujące działalność wydawniczą, zleconą i mikrofilmową, zaplanowane na 1 272 005,— zł, wynosiły 1 124 525,— zł, były zatem o 147 480,— zł mniejsze. Niewykorzystanie środków zaplanowanych na wydawnictwa powstało dlatego, że jedno z wydawnictw: „Tekka Komisji Sztuki”, zaplanowane na rok 1964, nie ukazało się w druku.

II. Bilans Towarzystwa na dzień 31 XII 1963 r. zamykał się po obydwóch stronach sumą 2 935 705,— zł. Bilans na dzień 31 XII 1964 r. zamyka się sumą 3 797 607,— zł, czyli sumą większą o 859 902,— zł. Podwyższenie sum bilansowych powstało na skutek zmiany metod księgowania i składa się z 2 pozycji: suma 396 274,— zł odpowiada nowemu sposobowi określenia wartości produkcji wydawniczej roku bieżącego, która po raz pierwszy jest wprowadzona do bilansu w wartości kosztów rzeczywistych, nie zmniejszonej do wartości katalogowej, według której produkcja roku bieżącego wykazywana była w latach ubiegłych w zamknięciach rocznych. Wartość powyższa, zwana odchyleniem, zmniejszać się będzie w latach następnych w miarę sprzedaży wydawnictw. Dalsza suma 432 711,— zł odpowiada wysokości strat poniesionych przez TNT na wydawnictwach roku 1964, których produkcja jest planowo deficytowa i na którą TNT otrzymuje dotację w PAN. W rachunkowości prowadzonej do roku 1963 suma powyższa była wyksięgowana jako strata w roku sprawozdawczym, według księgowości prowadzonej w roku 1964 suma powyższa mieści się w bilansie zamknięcia i o nią zmniejszony zo-

stanie fundusz środków obrotowych na rok 1965. Porównując bilans zamknięcia na rok 1964 z bilansem zamknięcia 1963 r. należy zatem przyjąć sumę 3 795 607,— zł zmniejszoną o sumę 859 902,— zł, czyli kwotę 2 966 622,— zł. Bilans za rok 1963 zamknięty został sumą 2 935 705,— zł, zatem różnica sum bilansowych wynosi ok. 30 000,— zł. Fundusz środków trwałych uległ podwyższeniu z kwoty 767 810,— zł do kwoty 824 918,— zł, czyli o 57 108 zł. Podwyżka powyższa nastąpiła przez zwiększenie zbiorów bibliotecznych TNT. Środki pieniężne Towarzystwa wynosiły na dzień 1 stycznia 1964 r. 340 520,— zł. Bilans zamknięcia wykazuje środków pieniężnych 217 353,— zł, czyli mniej o ok. 123 000,— zł.

III. Porównując wyniki i zamknięcia rachunkowe roku 1964 z rokiem 1963, pragnę poczynić następujące uwagi:

1. Podstawa działalności TNT, dotacja PAN, zmniejszona została w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim ze sumy 1 004 000,— zł do kwoty 819 000,— zł, czyli o 185 000,— zł. Mając zamiar utrzymać w ramach możliwości dotychczasową działalność wydawniczą, TNT zużyło ze środków pieniężnych własnych 123 000,— zł, o którą to kwotę zmniejszone zostały zasoby pieniężne Towarzystwa. Na środkach pieniężnych przeniesionych z roku 1964 na rok 1965 ciąży kwota ok. 100 000,— zł z tytułu zobowiązań, które staną się płatne z chwilą zakończenia druku „Teki Komisji Historii Sztuki”. Towarzystwo nasze będzie miało zatem w roku 1965 do dyspozycji środki pieniężne własne w kwocie 120 000,— zł.

2. Wyniki działalności Pracowni Mikrofilmowej uznać należy za korzystne: koszty utrzymania Pracowni wynosiły 82 913,— zł, wpływy gotówkowe dały 84 565,— zł, przekroczyły zatem wydatki o kwotę 1 652,— zł. Pracownia Mikrofilmowa wykonała nadto dla zbiorów TNT prace o wartości 7970,— zł.

3. Stan zasobów pieniężnych wykazany w zamknięciach za rok 1964 jest wskazówką, że Towarzystwo nasze w roku 1965 prowadzić będzie mogło akcję wydawniczą ściśle w ramach dotacji zasadniczej oraz z subwencji udzielanych na wydawnictwa zlecone.

(—) *Stefan Dembiński*
Skarbnik TNT

(—) *Konrad Górski*
Prezes Zarządu TNT

PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ

Komisja Rewizyjna Towarzystwa Naukowego w Toruniu w składzie: Wojciech Hejnosz — przewodniczący, W. Iwanowska, L. Żytkowicz, E. Słuszkiewicz — członkowie, odbyła posiedzenie w dniu 18 lutego 1965 r. w obecności skarbnika TNT S. Dembińskiego, dyrektora administracyjnego A. Kirsteina oraz głównej księgowej A. Orłowskiej. Na wstę-

pie Komisja zapoznała się z bilansem Towarzystwa za rok 1964, zatwierdzonym przez Polską Akademię Nauk. Bilans ten zamyka się na dzień 31 XII 1964 r. kwotą 3 795 607,21 zł. Ponadto stwierdziła Komisja fakt stosunkowo małych wpływów ze sprzedaży wydawnictw własnych Towarzystwa. Wpływy te wynosiły w roku sprawozdawczym 146 479,— zł w stosunku do nakładów na wydawnictwa, w tym roku wynoszących 928 141,— zł. Świadczy to o wadliwej dystrybucji wydawnictw Towarzystwa przez „Dom Książki”, jak również o małym zainteresowaniu się tymi wydawnictwami przez katedry i instytuty UMK. Komisja zwraca uwagę na anormalny stan sprawy lokalowej Towarzystwa, polegający na tym, że posiadając własny, obszerny budynek, zmuszone jest umieszczać swoje placówki (Pracownia Mikrofilmowa, Redakcja Naczelna) poza swoim budynkiem, a w dodatku płacić wysoki czynsz za korzystanie z pomieszczenia dla Redakcji Naczelnej przy ul. Dzierżyńskiego 21, gdy tymczasem placówka miejska (Książnica Miejska) korzysta nieodpłatnie z obszernego gmachu Towarzystwa. Komisja zaleca Zarządowi poczynienie energicznych starań, by sprawa lokalowa Towarzystwa została ostatecznie rozwiązana po myśli potrzeb Towarzystwa.

Poza tym Komisja sprawdziła wyrywkowo zgodność zapisów księgowych z dowodami rachunkowymi i nie stwierdziła niezgodności. Nie stwierdzono także nieprawidłowości w gospodarowaniu majątkiem Towarzystwa oraz w gospodarce finansowej. W związku z tym Komisja wnosi o udzielenie Zarządowi absolutorium za rok sprawozdawczy 1964.

Członkowie:

- (—) L. Żytkowicz
- (—) W. Iwanowska
- (—) E. Stuszkiewicz

Przewodniczący:

- (—) W. Hejnosz

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA

Nowi członkowie zwyczajni

- Balcerzyk Stanisław, dr matematyki, doc. matematyki UMK, Toruń, Popiela 11 m. 9.
- Bandura Ludwik, dr filozofii, doc. pedagogiki, Gdańsk-Wrzeszcz, Manifestu Połanieckiego 34 m. 4.
- Bystram Kazimierz, inż. roln., Toruń, Św. Katarzyny 5 m. 3.
- Gębarowicz Mieczysław, dr, prof. historii sztuki, Lwów 5, Dobrolubowa 9/4.
- Gumowska Eugenia, mgr fil., lektor języka rosyjskiego UMK, Toruń, Szeroka 25.
- Łyskowski Konstanty, Toruń, Szymanowskiego 14.
- Pawlak Marian, mgr, st. asyst. Katedry Historii Polski i Powszechnej XVI—XVIII w. UMK, Toruń, Słowackiego 85 m. 7.
- Sąsiada Edward, dr matematyki, doc. matematyki, Toruń, Mickiewicza 61.
- Prusinkiewicz Zbigniew, dr nauk rolniczych, doc. gleboznawstwa, Toruń, Kraszewskiego 22 m. 18.

Nowi członkowie Wydziałów

Miejscowi

- Ampel Roman, dr astronomii, doc. astronomii UMK.
- Daszkiewicz Wiesław, dr nauk prawnych, doc. postępowania karnego UMK.
- Gorgolewski Stanisław, dr astronomii, doc. astronomii UMK.
- Gumański Leon, dr filozofii, doc. logiki UMK.
- Klimaszewska Jadwiga, dr filozofii, doc. etnografii UMK.
- Kunicki Aleksander, dr praw, doc. prawa cywilnego UMK.
- Nowak Kazimierz, dr praw, doc. prawa państwowego UMK.
- Skraga Jan, dr chemii, doc. chemii fizycznej UMK.
- Szyszkowski Waclaw, dr praw, doc. prawa państwowego UMK.
- Tomczak Andrzej, dr filozofii, doc. archiwistyki UMK.
- Wojciechowski Jan, dr filozofii, doc. mineralogii UMK.
- Wojtowiec Jerzy, dr nauk humanistycznych, doc. historii Polski nowożytnej UMK.

Zaorski Remigiusz, dr praw, prof. nadzw. prawa międzynarodowego
UMK.

Zmarli:

Karol Koranyi 25 IX 1964

Kazimierz Lepszy 30 V 1964

Stanisław Lisowski 5 X 1964

Stanisław Tync 29 I 1964

1 członek zwyczajny: dr Tadeusz Boenigk wystąpił z Towarzystwa.

II

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(ciąg dalszy)

Wydział I

TOMCZAK ANDRZEJ urodził się we wsi Biesiekierz Górzewo w pow. brzezińskim dnia 12 IX 1922 r. Szkołę podstawową i gimnazjum ogólnokształcące oraz I klasę liceum humanistycznego ukończył w Łodzi. W ukończeniu drugiej klasy przeszkodził mu wybuch wojny. W okresie okupacji przebywał na terenie Generalnej Guberni. Pracował zrazu jako ogrodnik w Młocinach i Skolimowie, a następnie jako terminator piekarski w Głownie k. Łowicza. Jednocześnie przygotowywał się do matury, którą złożył na kompletach tajnego nauczania w Warszawie przy Gimnazjum i Liceum Św. Stanisława. Od jesieni 1942 r. uczył na tajnych kompletach przedmiotów humanistycznych.

Wiosną 1945 r. zapisał się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Łódzkiego i do wiosny r. 1946 zaliczył 2 lata historii. Jednocześnie pracował jako korektor w wydawnictwach Wydziału Oświaty i Kultury ZMWRP „Wici”. Był jednym z organizatorów i drugim z kolei prezesem Koła Historyków Studentów UŁ. Dalsze 2 lata studiów odbył na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu, pracując jednocześnie jako zastępca asystenta przy Katedrze Historii Nowożytnej, kierowanej przez prof. L. Kolankowskiego. Latem 1947 r. odbył praktykę archiwalną w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie pod kierunkiem A. Stebelskiego i J. Karwasińskiej. W r. 1948 otrzymał dyplom magisterski i do r. 1950 pracował jako asystent przy Katedrze Historii Polski Nowożytnej. W r. 1950 otrzymał stopień doktora filozofii w zakresie historii na podstawie rozprawy o Walentym Dembińskim, przywódcy ruchu egzekucyjnego z XVI w.

Od sierpnia 1950 r. rozpoczął pracę w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Łodzi, jako archiwista, później starszy archiwista i wreszcie od r. 1954 — kustosz. Od r. 1953 prowadził w Archiwum Oddział Zbiorów i Kolekcji. Z początkiem roku akademickiego 1957/1958 objął stanowisko adiunkta przy Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. W r. 1964 uzyskał stopień docenta na podstawie rozprawy habilitacyjnej: „Kancelaria biskupów

włocławskich w okresie księgi wpisów (XV—XVIII w.)". Andrzej Tomczak współpracuje od r. 1953 z PTTK, najpierw jako przewodniczący Komisji Opieki nad Zabytkami przy Zarządzie Okręgu w Łodzi, a w latach 1958—1963 jako członek Komisji Krajoznawczej Zarządu Głównego tej organizacji. Od lat prowadzi Koło PTTK przy UMK oraz Sekcję Turystyczną ZOZ ZNP przy UMK. W latach 1959—1961 był sekretarzem Toruńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, a od r. 1961 — przewodniczącym Sekcji Archiwalnej. Z ramienia Zarządu Oddziału opiekuje się też wspólnie z prof. M. Biskupem Oddziałem Grudziądzkim PTH, biorąc w latach 1962—1963 udział w pracach redakcyjnych nad Rocznikiem Grudziądzkim.

Spis prac: a) publikacje książkowe, artykuły, rozprawy: 1) Walenty Dembiński i jego ród. Z dziejów przerosłów społecznych Polski XVI wieku. Sprawozdania TNT 4 (1 I—31 XII 1950). 2) Trzy inwentarze dóbr szlachty łęczyckiej z lat 1674 i 1727 (wspólnie z A. Łyszkowską), Teki Archiwalne 1, Warszawa 1953. 3) Stare Miasto w Łęczycy. Studia wczesnośredniowieczne III, Wrocław 1955. 4) Mapy województwa pomorskiego w drugiej połowie XVI wieku (wspólnie z M. Biskupem), Roczniki TNT 58 z. 1 (1955). 5) Katalog planów miast w zbiorach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi, Warszawa 1955. Załącznik do Prac Instytutu Urbanistyki i Architektury, 1955, z. 1/14 (wspólnie z S. Trawkowskim). 6) Łódzki okręg przemysłowy w l. 1905—1907, mapa w pracy P. Korca: Walki rewolucyjne w Łodzi i okręgu w l. 1905—1907, Warszawa 1956. 7) Powstanie łódzkiego okręgu przemysłu włókienniczego, mapa w makięcie podręcznika: Historia Polski, 2, Warszawa 1956 (wspólnie z M. Bandurką). 8) Wystawa „Rewolucja 1905 roku w Łodzi i okręgu” w Muzeum Sztuki w Łodzi. Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych 6, Łódź 1956. 9) Wystawa „Piotrków w dokumencie” w Archiwum Państwowym w Piotrkowie. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego ser. I z. 3, Łódź 1956. 10) Instrukcja o porządkowaniu zasobu kartograficznego w archiwach państwowych, Warszawa 1956 (wyd. powielaczowe NDAP — współautorstwo). 11) Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Łodzi i jego archiwa powiatowe. Archiwalny Biuletyn Informacyjny, Warszawa 1956 (wyd. powielaczowe — współautorstwo). 12) Akta procesu mieszczan brzezińskich z dziedzicami w AseSORII Koronnej, Teki Archiwalne 5, Warszawa 1957. 13) Ruchy migracyjne do miast przemysłowych łódzkiego okręgu w IX wieku, dwie mapy w wydawnictwie: Źródła do historii klasy robotniczej okręgu łódzkiego, oprac. G. Missalowa, Warszawa 1957. 14) Z dziejów stosunków polsko-tureckich za Zygmunta Augusta 1548—1553, Księga Pamiątkowa 150-lecia Archiwum Głównego, Warszawa 1958. 15) Łęczycka taksa wojewódzińska z roku 1550, Rocznik Łódzki 1, Łódź 1958. 16) Zasób kartograficzny Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 6: 1958, nr 3. 17) Powstanie łódzkiego okręgu przemysłowego (1820—1869), mapa w: Historia Polski II, cz. 3, Warszawa 1959. 18) Memoriał Bernarda Pretwicza do króla z 1550 r., Studia i Materiały do historii wojskowości 6, z. 2, Warszawa 1960. 19) Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564—1565 cz. 1, Bydgoszcz 1961 (wspólnie z Cz. Włodarską i J. Włodarczykiem). 20) Katalog planów miasta Łęczycy. Ilustrowany katalog źródeł kartograficznych do historii budowy miast polskich, z. 7, Warszawa 1962. 21) Kilka uwag o kancelarii królewskiej w drugiej połowie XVI wieku, Archeion 37: 1962. 22) Wymienne wyściczki polskich i czeskich studentów archiwistyki, Archeion 37: 1962. 23) Walenty Dembiński, kanclerz egzekucji (ok. 1504—1584), RTNT, R. 67, z. 7, Toruń 1963.

- 24) Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1565, cz. 2, Bydgoszcz 1963.
- 25) Pierwszy zjazd absolwentów studium archiwalnego w Toruniu w r. 1962, *Archeion* 38 : 1963.
- 26) Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV—XVIII w.), *RTNT R.* 69 : 1964, z. 3.
- 27) Zarys rozwoju przestrzennego m. Łęczycy, Ziemia Łęczycka. Szkice o teraźniejszości i przeszłości, Łódź 1964. Recenzje: 28) S. Bodniak, *Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona*, Kórnik 1964. *ZTNT* 15 : 1949, nr 1—2.
- 29) Archiwum Jana Zamojskiego, t. 4, wyd. K. Lepszy, Kraków 1946, *ZTNT* 15 : 1949, nr 1—2.
- 30) O. Bartel, *Jan Łaski cz. 1. 1499—1556*, Warszawa 1955. *Rocznik Łódzki* 1 : 1958.
- 31) M. Kiełczewska-Zaleska, *O powstaniu i przeobrażeniu kształtów wsi Pomorza Gdańskiego*. *Zapiski Historyczne* 22 : 1958 z. 4.
- 32) M. Biskup, *Osady na prawie polskim na Pomorzu Gdańskim w XV w.* PAN, Instytut Geografii, *Prace Geograficzne* 5. *Zapiski Historyczne jw.*
- 33) *Studia geograficzne nad aktywizacją małych miast*. Oprac. zbiorowe (Szczerców i Brzeziny), Warszawa 1957 Instytut Geografii PAN. *Rocznik Łódzki* 2 : 1959.
- 34) Staats- u. Verwaltungsgrenzen in Ostmitteleuropa. *Historisch. Kartenwerk. Th. 1—3*, München 1955. *Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza* 5 : 1959, z. 1.
- 35) M. Biskup, *Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI wieku*, Toruń 1957. *Studia i Materiały do dziejów... jw.*
- 36) *Katalog zbiorów kartograficznych Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu*, oprac. A. Lewandowska, Toruń 1957. *Zapiski Historyczne* 25 : 1960 z. 1.
- 37) S. Zajączkowski, *Opactwo na łęczyckim grodzie i jego uposażenie*, *Rocznik Łódzki* 1. *Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza* 6 : 1961, z. 2.
- 38) S. Zajączkowski, *Początki kolegiaty łęczyckiej*, *Roczniki Historyczne* 29 : 1958, *Studia i Materiały do dziejów... jw.*
- 39) S. Zajączkowski, *O tzw. osadach służebnych na dawnych ziemiach łęczyckiej i sieradzkiej*. *Zeszyty Naukowe UŁ, Nauki Humanistyczno-Społeczne, Seria I z. 5*. *Studia i Materiały do dziejów... jw.*
- 40) S. M. Zajączkowski, *W sprawie grodu łęczyckiego*. *Rocznik Łódzki* 1 : 1958. *Studia i Materiały do dziejów... jw.*
- 41) *Matrikelkarten von Vonpommern 1692—1698 nach der Schwedischen Landesaufnahme*, oprac. E. Rubow, Leipzig 1960. *Archeion* 35 : 1961.
- 42) *Catalogue général des cartes, plans et dessins d'architecture. T. 1 série N.* par M. Herbert et J. Thirion. Paris 1958. *Archeion* 35 : 1961.
- 43) Z. Ciekliński, *Pałac w Poddębicach. Zarys dziejów i obecna rekonstrukcja „Biuletyn Historii Sztuki” R. 9*, Warszawa 1957. *Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza t. 7* : 1962, z. 1.
- 44) *Ziemia Łęczycka. Miesięcznik Regionalny. Roczniki 1957—1959*. *Studia i materiały do dziejów... jw.* *Prace redakcyjne* : 45) *Bitwa pod Koronowem 10 X 1410*. *Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w Bydgoszczy w 550 rocznicę bitwy*. Bydgoszcz 1961.
- 46) *Inwentarz starostwa grudziądzkiego z r. 1739*, wyd. A. Wolnikowski, Grudziądz 1963.
- 47) *Rocznik Grudziądzki t. 3* : 1963.
- 48) *Inwentarz starostwa grudziądzkiego z r. 1603*, wyd. S. Cackowski, Grudziądz 1965.

WOJTOWICZ JERZY urodził się dnia 24 października 1924 r. w Rumocze w pow. mławskim jako syn nauczyciela wiejskiego. Przed wojną ukończył szkołę podstawową i I klasę gimnazjum państwowego w Ciechanowie. W czasie okupacji przebywał na terenie powiatu ciechanowskiego, biorąc czynny udział w konspiracyjnej działalności w ramach Batalionów Chłopskich. Za działalność konspiracyjną został odznaczony Krzyżem Partyzanckim, Medalem za Wolność i Zwycięstwo oraz Odznaką Grunwaldzką. Po wyzwoleniu, w r. 1946 uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum państwowym w Ciechanowie, po czym w r. 1947 wstąpił na studia historyczne UMK, które ukończył w roku 1951, uzy-

skując stopień magistra. W końcowej fazie studiów rozpoczął pracę przy Katedrze Historii Społeczno-Gospodarczej UMK w charakterze zastępcy asystenta, następnie asystenta i aspiranta. W r. 1958 obronił rozprawę kandydacką pt. „Studia nad kształtowaniem się układu kapitalistycznego w Toruniu” i uzyskał stopień kandydata nauk historycznych. W r. 1963 uzyskał stopień docenta, habilitując się na podstawie pracy pt. „Narastanie kapitalizmu w rolnictwie ziemi chełmińskiej”. Obecnie pracuje jako docent etatowy przy Katedrze Historii Polski i Powszechnej XVI—XVIII w. w UMK i równocześnie pełni obowiązki prodziekana Wydziału Humanistycznego UMK.

Spis prac: a) monografie: 1) Studia nad kształtowaniem się układu kapitalistycznego w Toruniu, Toruń 1960. 2) Narastanie kapitalizmu w rolnictwie ziemi chełmińskiej, Toruń 1962. b) artykuły i rozprawy: 3) Toruńskie przedsiębiorstwo handlowe Samuela Edwardsa w XVIII wieku, RDSG t. 14:1952. 4) Ze studiów nad początkami układu kapitalistycznego na terenie Prus Królewskich w XVIII wieku, RDSG t. 15:1953. 5) W sprawie rozkładu feudalizmu i powstania kapitalizmu w Polsce w XVIII w. Zapiski Historyczne TNT t. 22:1956 z. 1—3. 6) Szkice toruńskie, praca zbiorowa pod redakcją S. Hoszowskiego, rozdział V. 7) Mieszczanstwo pomorskie w epoce Oświecenia, Szkice pomorskie, Warszawa 1959. 8) Uwłaszczenie chłopów na Pomorzu Gdańskim (współ z Wolańskim), Szkice pomorskie t. 3. 9) Tuchola w latach 1772—1920, rozdział w pracy zbiorowej „Tuchola”, wyd. TNT, Toruń 1962. 10) Stosunki handlowe Elbląga z Rosją w początku XIX wieku w świetle relacji konsula rosyjskiego, Zapiski Historyczne t. 27:1962 z. 3. 11) Z problematyki stosunków handlowych Rosji z Bałtykiem i Europą Zachodnią w XVIII stuleciu, Zapiski Historyczne t. 30:1965 z. 4. 12) Pomorze Wschodnie w latach 1772—1815. Zakład Historii Pomorza PAN (Rozdział). c) Recenzje: 13) Jakovčevskij-Kupečeskij kapital v feodalno-krepostniczeskoj Rossii, RDSG t. 15:1955. 14) Ryndziunskij, Gorodskoje graždanstvo w doreformennoj Rossii, RDSG t. 22:1960. 15) Stahl, Die Staedte in Westpreussen, Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza t. 5:1959 z. 1. 16) Zaozerskaja, Razvitije legkoj promyszlennosti w Moskwie, RDSG, t. 25:1963. Prócz tego J. Wojtowicz opublikował 15 recenzji z prac polskich w Rocznikach Dziejów Społecznych i Gospodarczych, Zapiskach Historycznych TNT, w Kwartalniku Historycznym oraz w czasopiśmie społeczno-kulturalnym „Pomorze”.

Wydział III

AMPEL ROMAN urodził się dnia 6 sierpnia 1929 roku w Wojnicy na Wołyniu. Szkołę średnią ukończył w Zamościu w 1950 r. Studiował kierunek astronomii na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Uzyskał dyplom ukończenia studiów w r. 1955. Od 1 marca 1953 rozpoczął pracę w Obserwatorium Astronomicznym UMK jako zastępca asystenta, potem asystent i adiunkt. Dnia 18 lutego 1959 r. uzyskał stopień doktora nauk matematyczno-fizycznych, a 15 czerwca 1964 — stopień docenta. Staż zagraniczny odbywał w Obserwatorium Sztokholmskim w Saltsjöbaden (1959/60). Brał

udział w Polskiej Ekspedycji Naukowej związanej z zaćmieniem słońca w 1954 r., która stacjonowała w Nalczyku (ZSRR).

Spis prac: 1) Badania struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach. Fotometria fotowizualna, *Postępy Astronomii*, t. 4:1956, 141. 2) Obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, *Acta Astronomica*, vol. 7:1957 (praca zbiorowa). 3) Photovisual Stellar Magnitudes in the Cassiopea Field, *Studia Societatis Scientiarum Torunensis Sectio F*, vol. I, Toruń Bull. 15:1958. 4) Interstellar Extinction and Distribution of Stars in the Cassiopeia Field. *Studia... jw.*, vol. II, Toruń Bull. 20:1959. 5) Badanie struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach. Pole w gwiazdozbiornie Cassiopeia, cz. IIIa, *Postępy Astronomii*, t. 7:1959 r. 6) A Preliminary Estimate of the Ratio of Dust to Neutral Hydrogen Density in the Cassiopeia and Sagitta Fields, *Studia... jw.*, vol. III/4, Toruń Bull., nr 27, 1962 (wspólnie z C. Iwaniszewską). 7) Badanie gęstości pyłu w gwiazdozbiornach Kasiopei i Strzały, *Postępy Astronomii* t. 10:1962, 57. 8) Gęstości gwiazd i ośrodek międzygwiazdowy w Drodze Mlecznej, *Postępy Fizyki XIII/3*, 1962 (wspólnie z C. Iwaniszewską). 9) Cassiopeia Associations: Cas. III, Cas. IV and Cas. V, *Acta Astronomica*, vol. 14/1, 1964, 10) Badania rozkładu elementów orbit galaktycznych gwiazd OB (praca w maszynopisie). 11) A Note on the Distance to the Dark Clouds from the Prints of the National Geographic Society — Palomar Sky Atlas, *Acta Astronomica* (praca w maszynopisie).

GORGOLEWSKI STANISŁAW urodził się dnia 19 października 1926 r. w Słonimiu (woj. nowogrodzkie). W 1939 r. ukończył 6 klas szkoły podstawowej w Środzie Wlkp. W grudniu 1941 r. został zabrany przez okupanta do pracy na roli. Po wyzwoleniu pracował od połowy 1945 r. w Radiowęźle PR w Środzie jako dyżurny mechanik, równocześnie kontynuując naukę. W czerwcu 1948 r. zdał maturę w Liceum Matematyczno-Fizycznym w Środzie. Od września 1948 r. był studentem fizyki na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie od 2 III 1950 r. został młodszym asystentem Katedry Fizyki Doświadczalnej. W listopadzie 1952 r. uzyskał magisterium z fizyki doświadczalnej. Od sierpnia 1952 do listopada 1953 r. był asystentem w Poznaniu, a następnie w Toruniu. Od listopada 1953 r. mianowany został starszym asystentem i pracował początkowo nad datowaniem radiowęglowym, a potem nad projektem radioteleskopu dla Obserwatorium Astronomicznego UMK. W tym czasie prowadził również ćwiczenia w II pracowni fizycznej i wykłady. Po rozpoczęciu pierwszych obserwacji radioastronomicznych przeszedł całkowicie na etat Obserwatorium Astronomicznego UMK, a od 19 IX 1957 r. mianowany został adiunktem przy Katedrze Astrofizyki i następnie kierownikiem grupy radioastronomicznej. W r. 1958 uzyskał stypendium British Council i po uruchomieniu stałych obserwacji słońca wyjechał do Cavendish Laboratory w Cambridge w Anglii, gdzie w okresie od 1 X 1958 do 21 XII 1959 r. studiował technikę radioastronomiczną, projektował i budował układy pomiarowe i dokonał obserwacji zakrycia mgławicy Krab przez koronę słoneczną. Wyniki obserwacji zawierają nowe dane, dotyczące zewnętrznej atmosfery słońca. Po powrocie z Anglii i doktoryzacji w r. 1960 pra-

cuje na etacie adiunkta jako kierownik Grupy Radioastronomicznej w Piwnicach i równocześnie prowadzi wykłady dla IV i V roku astronomii pt. „Radioastronomia”. Wyniki badań superkorony słońca opracował i przedstawił jako pracę habilitacyjną pt. „Radiowe obserwacje superkorony słońca w latach 1961, 1962, 1963”.

Spis prac: 1) Quenching Unit for CO₂ Filled G. M. Counters, Acta Physica Polonica, vol. 12 (1953). 2) O możliwości zmniejszenia liczby szumowej układów odbiorczych radioteleskopów metodą korelacji, Postępy Astronomii, t. 6, z. 2 (1958). 3) Radioteleskop Obserwatorium UMK w Toruniu, Postępy Astronomii, t. 6, z. 2 (1958). 4) Obserwacje radiowe Słońca na częstotliwości 127 Mc/s, Postępy Astronomii, t. 7, z. 4 (1959). 5) Obserwacje radiowe Galaktyki na częstotliwości 127 Mc/s, Postępy Astronomii, t. 7, z. 4 (1959). 6) The Irregular Structure of the Solar Corona during 1959 June, Observatory 80,99 (1960). 7) Log-Periodic Aerial Interferometer for Radio Astronomy Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences Math., Astr. et Phys., vol. 9, No 9, 1961. 8) The 127 Mc/s Solar Radio Emission in the Year 1959, Acta Astronomica, vol. 12, I, 1962. 9) Interferometric Investigations of the Outer Solar Corona at the 32.1 Mc/s Band, Acta Astronomica, vol. 12, 4, 1962. 10) Radio Frequency Observatories in Europe, No 9, 1962. 11) Solar Radio Emission: Daily Data and Outstanding Occurrences for 127 Mc/s (Toruń), Quarterly Bulletin on Solar Activity Nos: 124, 125, 126, 127, 128 itd. 12) Trójtantenowy system Obserwatorium Astronomicznego UMK na falę o długości 9,32 m, Postępy Astronomii, t. 10, z. 2 (136—137), 1962. 13) A Three Channel Correlation Receiver System (110), BAC, vol. 14 (1963) No 3. 14) The Observations of the Tau A Occultation by the Outer Solar Corona in 1962 (p 11), BAC, vol. 14 (1963) No 3. 15) The Role of Radio Astronomy in Space Research, Space Research .IV, Noth. Holl. Publ. Co Amsterdam 1964, p. 852. 16) Wyniki obserwacji okult., r. z. Tau A przez koronę w 1962 i 1963, Postępy Astronomii, t. 12, z. 2, s. 115, 1964. 17) Radiowe obserwacje Superkorony Słońca w latach 1961, 1962, 1963, Biuletyn Informacyjny nr 3 (38), Komisja Międzynarodowej Współpracy Geofizycznej PAN, wrzesień 1964, s. 3.

SKRAGA JAN urodził się dnia 7 października 1928 r. we wsi Gawia-Piaski w pow. lidzkim w ZSRR. Do szkoły podstawowej i średniej uczęszczał w Lidzie, gdzie w r. 1945 ukończył 9 klas rosyjskiej dziesięciolatki. W czasie okupacji pracował na roli. W r. 1945 jako repatriant przyjechał do Polski. Szkołę średnią ukończył w Liceum Ogólnokształcącym w Jeleniej Górze; w r. 1946 uzyskał świadectwo dojrzałości. Studia wyższe rozpoczął w r. 1946 na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, gdzie w 1951 r. uzyskał stopień magistra w zakresie chemii. Jeszcze jako student IV roku został w r. 1949 zaangażowany na stanowisko zastępcy asystenta Katedry Chemii Fizycznej UMK. Od tej chwili pozostaje w charakterze pomocniczego pracownika naukowego, obejmując kolejno obowiązki: asystenta od 1951 r., starszego asystenta od 1954 r. i adiunkta od r. 1956. Na podstawie przedłożonej pracy doktorskiej pt. „Stopień dyspersji i własności fizykochemiczne substancji garbujących w ługach pocelulozowych i pochodnych ligniny” uzyskał w 1959 r. stopień doktora nauk przyrodniczych. W roku 1960/61 odbył staż naukowy jako stypendysta w Moskiewskim Uniwer-

sytecie im. Łomonosowa w Katedrze Związków Wysokocząsteczkowych, gdzie zapoznał się z nowoczesnymi metodami badań związków wielko-cząsteczkowych. W r. 1964 na podstawie pracy: „Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu” i kolokwium habilitacyjnego Rada Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UMK nadała mu stopień docenta.

Spis prac: a) prace drukowane w czasopismach naukowych: 1) Badania nad lepkością i strukturą garbników roślinnych, Prace Głównego Instytutu Chemii Przemysłowej, z. 3, 49/1951 (współ z A. Basińskim i M. Czerniawskim). 2) Wpływ stopnia dyspersji kwasów lignosulfonowych i ich soli amonowych na przewodnictwo elektryczne, Roczniki Chemii, 33, 1099 (1959). 3) Badania własności substancji garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny. I. Frakcjonowanie ligninowych preparatów garbujących, Roczniki Chemii, 34, 1047 (1960) (wspólnie z A. Basińskim). 4) Badania własności substancji garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny. II. Wpływ frakcjonowania na zawartość substancji garbujących w ligninowych preparatach garbujących. Roczniki Chemii, 34, 1397 (1960) (wspólnie z A. Basińskim). 5) Badania własności substancji garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny. III. Stopień dyspersji kwasów lignosulfonowych i ich soli w ługach pocelulozowych, Roczniki Chemii 34, 1707 (1960) (wspólnie z A. Basińskim). 6) Badania własności substancji garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny. IV. Adsorpcja substancji ligninowych na proszku skórzanym, Przegląd Skórzany, 16 nr 2, 35 (1961). 7) Badania nad własnościami substancji garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny. V. Wpływ stopnia dyspersji kwasów lignosulfonowych na kondensację z fenolem, Przegląd Skórzany, 16 nr 1, 17 (1961). 8) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu. I. Makrostruktura poliformaldehydu w bloku, Polimery, 8, nr 4, 142 (1963). 9) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu. II. Otrzymywanie monokryształów przez długotrwałe trawienie poliformaldehydu wykrystalizowanego w bloku, Polimery 8, nr 5, 181 (1963). 10) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu. III. Straty dielektryczne wygrzewanych błonek poliformaldehydu, Polimery, 8, nr 6, 223 (1963). 11) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu. IV. Makrostruktura poliformaldehydu zdyspergowanego za pomocą trawienia, Polimery, 9, nr 2, 45 (1964). 12) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu w cienkich błonkach w zależności od szybkości krystalizacji, Polimery 9, nr 4, 137 (1964). b) prace referowane na zjazdach i publikowane w materiałach zjazdowych: 13) Stopień dyspersji kwasów lignosulfonowych i ich soli w ługach pocelulozowych, Księga IV Jubileuszowego Zjazdu PTCH, Warszawa 1959. 14) Wpływ stopnia dyspersji preparatów garbujących otrzymanych z pochodnych ligniny na wiązanie się z tkanką skórną. Księga jw. 15) Makrostruktura poliformaldehydu, Księga Zjazdu PTCH, Łódź 1964. 16) Morfologia poliformaldehydu, International Symposium on Macromolecular Chemistry, Praga 1965. 17) Badania nad strukturą i własnościami poliformaldehydu. VI Wpływ dodatku substancji obcych jako zarodków krystalizacji na strukturę poliformaldehydu, Polimery 1965.

WOJCIECHOWSKI JAN urodził się w Wilnie dnia 23 lutego 1906 r. Gimnazjum ukończył w Wilnie w r. 1925 i w tymże roku rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1927 do 1939 r. pracował w charakterze asystenta przy Katedrze Mineralogii i Petrografii Uniwersytetu Stefana Batorego. W latach 1930—1933 brał udział w pracach terenowych na Polesiu, pro-

wadzonych przez prof. dr Mieczysława Limanowskiego. W r. 1933 uzyskał dyplom magistra w zakresie chemii. W latach 1936—1939 brał udział w opracowywaniu mapy petrograficznej Wileńszczyzny pod kierownictwem prof. S. Małkowskiego jako kierownik grupy. W latach 1937—1939 opracowywał laboratoryjnie próby skał miedzionośnych Wołynia. W roku 1938 uczestniczył w wycieczce naukowej do Włoch pod kierownictwem prof. S. Małkowskiego (zjawiska wulkaniczne i złoża siarki). W tymże roku odbył praktykę rentgenograficzną w Zakładzie Metaloznawstwa Politechniki Warszawskiej. Od r. 1940 do 1945 pracował w Instytucie Geologicznym w Wilnie przy poszukiwaniach i badaniach laboratoryjnych glin dla cegielni i prowadził badania złóż gipsu w północnej Litwie. W październiku i listopadzie 1945 r. pracował jako asystent w organizującym się Zakładzie Mineralogii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Od listopada 1945 r. do chwili obecnej pracuje bez przerwy w Uniwersytecie Łódzkim. Do 1 IV 1948 r. pracował w charakterze st. asystenta przy Katedrze Chemii Nieorganicznej Wydziału Farmaceutycznego UŁ. W marcu 1948 dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UŁ powierzył mu zorganizowanie Zakładu Mineralogii i Krystalografii. Od 1 I 1949 kierownictwo tego Zakładu objął prof. dr A. Swaryczewski, a Jan Wojciechowski został wkrótce adiunktem w tym Zakładzie. W sezonach letnich 1946—1950 oraz w r. 1958 pracował z ramienia Muzeum Ziemi w Warszawie przy rejestracji zabytków przyrody nieożywionej na Dolnym Śląsku. W latach 1949—1952 w ramach współpracy z Muzeum Ziemi w Warszawie opracował żyły kruszcowe w okolicy Szczawnicy, a w r. 1954 złożę w Miedziance. Ponadto w latach 1946—1951 wykładał chemię w V Gimnazjum i Liceum im. M. Konopnickiej w Łodzi, a równocześnie w latach 1948—1950 — chemię i fizykę na Studium Przygotawczym na wyższe Uczelnie w Łodzi. W r. 1951 uzyskał doktorat z mineralogii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od r. 1950 do 1954 włącznie wykładał mineralogię i krystalografię w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Jednocześnie był organizatorem i kierownikiem Zakładu Mineralogii tejże szkoły. W r. 1954 otrzymał nominację na docenta. Przy Katedrze Mineralogii i Krystalografii UŁ pracował bez przerwy od 1 IV 1948 do kwietnia 1959 r. Od kwietnia 1959 r. do chwili obecnej jest kierownikiem Pracowni Mineralogiczno-Petrograficznej w ramach Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1955—1958 prowadził z ramienia PAN badania mineralogiczne na terenie Gór Świętokrzyskich. J. Wojciechowski odbył następujące naukowe podróże zagraniczne: do Czechosłowacji (1957, 1958), do Rumunii (1958, 1960). Podróże te miały na celu zapoznanie się ze złożami mineralnymi i skałami wulkanicznymi w tych krajach. W r. 1959 (3 VI—3 IX) brał udział w Polskiej Wyprawie na Spitsbergen w charakterze mineraloga. W okresie 12 II—1 VI 1963 r. odbył staż naukowy we Francji, zapoznając się z metodami badań w laboratoriach oraz ze złożami kruszcowymi

w terenie. Od października 1962 r. do chwili obecnej pełni funkcję kierownika Katedry Mineralogii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Spis prac: 1) O cyrkonach mikroskopowych ze szkół dolnokambryjskich we wschodniej części Gór Świętokrzyskich, Sprawozdanie Państwowego Instytutu Geologicznego, t. 6, z. 2, Warszawa 1930. 2) O jednym z granitów Hołyczówki na Wołyniu, Archiwum Mineralogiczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, t. 12, Warszawa 1936. 3) Sprawozdanie o dotychczasowych wynikach badań skał miedzionośnych dorzecza Horynia, Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego nr 48, Warszawa 1937 (współ z Małkowskim). 4) Dotychczasowe wyniki badań skał miedzionośnych w dorzeczu Horynia, Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego nr 14, Warszawa 1939. 5) Ślady miedzi w serii osadów typu tufitów bazaltowych w Hancewiczach na Polesiu, Biuletyn jw. nr 14, Warszawa 1939. 6) Złoto rodzime i minerały towarzyszące w żyłach kruszcowej pod Szczawnicą, Acta Geologica Polonica, vol. 1, Warszawa 1950. 7) O niektórych zabytkach przyrody nieożywionej na Dolnym Śląsku, Zabytki Przyrody Nieożywionej, nr 1 (4), Warszawa 1951. 8) O żyłach kruszcowych pod Szczawnicą, Biuletyn Instytutu Geologicznego, nr 101, Warszawa 1955. 9) Minerały Miedzianki pod Chęcunami, Prace Muzeum Ziemi, z. 1, Warszawa 1958. 10) Przejawy mineralizacji kruszcowej w okolicy fiordu Hornsund, Komisja Międzynarodowej Współpracy Geofizycznej PAN, II Sympozjum Naukowe Polskich Wypraw na Spitsbergen 1957—1958, 1959, Warszawa 1960. 11) Essai de l'identification des dépôts quarernaires l'après l'analyse minéralogique sur l'exemple de Katarzynów et de Dąbrówka près de Łódź, Bulletin de la Société des Sciences et des Lettres de Łódź, vol. 12, nr 11, Łódź 1961. 12) Méthodes des séparation des minéraux présents en petite quantité, Revue Chronique des Mines et de la Recherche Minière nr 325, décembre 1963, Paris 1963. 13) Les filons métallifères de Szczawnica (Pologne méridionale), Revue..., jw. nr 326, janvier 1964, Paris 1964. 14) Ore bearing veins of the Hornsund area, Vestspitsbergen, Studia Geologica Polonica, vol. 11, Warszawa 1964. 16) On the age of ore-bearing veins of the Hornsund area, Vestspitsbergen, Studia..., jw., vol. 11, Warszawa 1964 (współ z K. Birkenmajerem). 16) Tłumaczenie na język polski dzieła: Schneiderhöhn H., Złóża rud. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa 1962.

Poz. 14 i 15 są streszczeniami większych prac, wydrukowanych pod tymi samymi tytułami przez Wydawnictwo Geologiczne.

Wydział IV

DASZKIEWICZ WIESŁAW urodził się dnia 13 lipca 1927 r. w Aleksandrowie Kujawskim. Tam też ukończył szkołę powszechną i złożył egzamin wstępny do gimnazjum ogólnokształcącego. Okres okupacji spędził w tzw. generalnym gubernatorstwie (Sędziszów Kielecki, pow. jędrzejowski), dokąd został wysiedlony w grudniu 1939 r. Pracę zarobkową rozpoczął jako 14-letni chłopiec w charakterze robotnika budowlanego. Po wyzwoleniu kontynuował naukę w V Gimnazjum Męskim w Toruniu, które ukończył w r. 1947. W tymże roku wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Studia prawnicze ukończył w r. 1951, uzyskując stopień magistra praw. W czasie studiów podjął pracę zarobkową w administracji, później w związkach zawodowych.

Pracę w szkolnictwie wyższym rozpoczął jeszcze przed ukończeniem studiów jako zastępca asystenta przy Katedrze Postępowania Karnego UMK, kierowanej przez prof. dra Stefana Kalinowskiego. W latach 1951—1953 pracował na tymże Uniwersytecie na stanowisku asystenta, a następnie starszego asystenta. W latach 1953—1961 był pracownikiem Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracował tam w charakterze starszego asystenta, adiunkta i docenta etatowego. Stopień doktora nauk prawnych uzyskał na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu w r. 1959 na podstawie pracy: „Ingerencja prokuratora w sprawy o przestępstwa prywatno-skargowe w polskim procesie karnym”. Habilitował się 27 czerwca 1960 r., przedstawiając jako rozprawę habilitacyjną pracę pt. „Oskarżyciel w polskim procesie karnym”. Nominację na docenta etatowego otrzymał 1 kwietnia 1961 r. Od dnia 1 października 1961 r. pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w charakterze kierownika Katedry Postępowania Karnego.

W latach 1957—1961 pracował także w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk jako adiunkt w Dziale Prawa Karnego, kierowanego przez prof. dra S. Śliwińskiego, a później przez prof. dra Jerzego Sawickiego. Od r. 1948 jest członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Poprzednio, od 1947 r. należał do Polskiej Partii Socjalistycznej. W r. 1958 został członkiem Wydziału Nauk Społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Spis prac: I. Monografie z postępowania karnego: 1) Ingerencja prokuratora w sprawy o przestępstwa prywatno-skargowe w polskim procesie karnym, Warszawa 1956. 2) Oskarżyciel w polskim procesie karnym, Warszawa 1960. 3) Proces adhezyjny na tle prawa polskiego, Warszawa 1961. II. Artykuły z postępowania karnego: a) z postępowania karnego powszechnego: 4) Prawo oskarżonego do obrony w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, Nowe Prawo 2 (1955). 5) Problem oskarżyciela w przyszłym polskim procesie karnym, Nowe Prawo, 3 (1956). 6) Ściganie na wniosek w polskim procesie karnym (Uwagi do lege lata i postulaty do lege ferenda), Państwo i Prawo 3 (1956). 7) Obowiązki obrońcy a jego osobiste przekonanie o winie oskarżonego, Państwo i Prawo 1 (1957). 8) Procesowe zagadnienia środków zabezpieczających, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1 (1959). 9) Proces adhezyjny de lege ferenda, Państwo i Prawo 10 (1959). 10) Powództwo adhezyjne prokuratora, Nowe Prawo 11 (1960). 11) Odstąpienie oskarżyciela od oskarżenia a zasada legalizmu, Palestra 8 (1961). 12) Odmowa rozpatrzenia powództwa adhezyjnego, Biuletyn Generalnej Prokuratury 5—7 (1961). 13) Naruszenia kompetencji organu karno-administracyjnego, Nowe Prawo 1 (1962). 14) Zasądzenie odszkodowania z urzędu, Palestra 9 (1962). 15) Jeszcze kilka uwag o sądach społecznych, Prawo i Życie 24 (1962). 16) Uwagi w związku z art. 13 ustawy z 2 XII 1960 r. o sprawach z oskarżenia prywatnego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 8, Prawo III, Toruń 1963. 17) Zmiana kwalifikacji przestępstwa a art. 13 ustawy o sprawach z oskarżenia prywatnego (Uwagi na tle orzecznictwa SN), Palestra 6 (1963). 18) O małoletnich pozwanych w procesie adhezyjnym, Palestra 7—8 (1963). 19) Przekazania sprawy karnej sądowi społecznemu, Państwo i Prawo 5—6 (1963). 20) Treść orzeczenia sądowego, gdy czyn stanowi wy-

kroczenie podlegające orzecznictwu organów-administracyjnych, Palestra 3 (1964). b) artykuły z postępowania karnego wojskowego: 21) Dochodzenie roszczeń majątkowych w wojskowym procesie karnym, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny 1 (1957). 22) Kilka uwag o powództwie adhezyjnym w wojskowym procesie karnym, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1 (1962). 23) Droga procesu adhezyjnego w sprawach o wynagrodzenie szkody w mieniu wojskowym, Wojskowy Przegląd Prawniczy 3 (1963). 24) Przekazanie sprawy na drogę procesu powszechnego, jw., 1 (1964). III. Prace z historii procesu karnego: 25) Prawo oskarżonego do obrony a faszyzacja polskiego procesu karnego w latach 1929—1939, Czasopismo Prawno-Historyczne 1 (1955). 26) Próby reform procesu karnego w Królestwie Polskim, jw., 1 (1956). 27) Prawo pokrzywdzonego do wystąpienia w roli oskarżyciela a sanacyjne reformy procesu karnego, jw., 2 (1956). 28) Kodeks karny dla Gwardii Narodowej Warszawskiej jako dokument polskiej postępowej myśli prawniczej XIX wieku, jw., 2 (1956). 29) Projekt procedury dla przysięgłych z 1819 r., jw., 1 (1958). 30) Proces karny i materialne prawo karne w Polsce w latach 1918—1939, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1965 (opracowanie wspólne z doc. Krystyną Paluszyńską-Daszkiwiczową). 31) Prawo karne obowiązujące w latach 1848—1918 w zaborze pruskim (materialne i procesowe) — opracowanie wspólne, jw. IV, Artykuły z organizacji szkolnictwa wyższego: 32) Kilka uwag o postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko studentom, Życie Szkoły Wyższej 9 (1959). 33) Odpowiedzialność dyscyplinarna pracownika nauki, jw., 12 (1963). V. Glosy i przeglądy orzecznictwa: a) glosy: 34) Glosa do wyroku SN z 25 X 1957 r. III K 462/57, OSP i KA 2 (1959). 35) Glosa do wyroku SN z 28 V 1958 r. I K 152/58, OSP i Ka 7—8/1959. 36) Glosa do Uchwały SN z 29 III 1958 r. I KO 17/58, OSP i KA 5/1960. 37) Glosa do uchwały SN z 31 X 1958 r. IV K Ru 601/58, Państwo i Prawo 8—9/1960. 38) Glosa do uchwały SN z 14 I 1960 r. IV KO 101/59, Państwo i Prawo 4—5/1961. 39) Glosa do wyroku SN z 17 VI 1961 r. I K 1195/60, Państwo i Prawo 7/1962. 40) Glosa do uchwały SN z 27 X 1961 r. IV KO 2/61, Państwo i Prawo 4/62. 41) Glosa do uchwały SN z 25 VIII 1960 r. VI KO 33/60, OSP i KA 3/1962. 42) Glosa do wyroku SN z 7 IX 1961 r. III K 498/61, OSP i KA 12/1961. 43) Glosa do uchwały SN z 8 III 1962 r. VI KO 2/62, Państwo i Prawo 4/1963. 44) Glosa do wyroku Sądu Wojewódzkiego w Białymstoku z 8 VIII 1962 r. Kr 2154/62, Państwo i Prawo 1/1964. 45) Glosa do postanowienia Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu z 23 VI 1962 r. VI Kz 256/62, Państwo i Prawo 4/1964. 46) Glosa do postanowienia SN (Izby Wojskowej) z 21 I 1963 r. Rw 1147/62, Państwo i Prawo 11/1964. 47) Glosa do uchwały SN z 20 III 1962 r. VI KO 70/62, Państwo i Prawo 10/1963. 48) Glosa do wyroku SN z 30 VI 1964 r. III K 179/61, Państwo i Prawo 1/1965. 49) Glosa do postanowienia SN (Izby Wojskowej) z 8 IV 1964 r. Rw 416/64, Państwo i Prawo 2/1965. 50) Glosa do uchwały SN z 19 XII 1963 r. VI KO 36/63, Nowe Prawo 10/1965. 51) Glosa do wyroku SN z 21 V 1963 r. IV K 171/61, OSP i KA 2/1965. 52) Glosa do wyroku SN z 11 XI 1964 r. III K 177/64, OSP i KA 10/1965. 53) Glosa do uchwały SN z 17 III 1965 r. VI KO 14/64, Państwo i Prawo 8—9/1965. 54) Glosa do uchwały SN z 2 IV 1965 r. VI KO 61/64, Państwo i Prawo 11/1965. 55) Glosa do uchwały SN z 20 VIII 1965 r. VI KO 53/64 — w druku. 56) Glosa do wyroku SN z 4 IX 1964 r. II K 95/64 — w druku. 57) Glosa do wyroku SN z 8 XII 1964 r. II K 201/64 — w druku. 58) Glosa do uchwały SN z 6 VIII 1965 r. VI KZP 27/65 — w druku. 59) Glosa do orzeczenia SN (Izby Wojskowej) z 30 IX 1963 r. CS 216/63 — w druku. 60) Glosa do uchwały SN z 21 II 1963 r. VI KO 80/62 — w druku. 61) Glosa do wyroku SN z 25 II 1965 r. V K 643/64 — w druku. b) przeglądy orzecznictwa: 62) Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (prawo karne procesowe) — 1962 r., Państwo i Prawo 5—6/1964. 63) Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (prawo

karne procesowe — 1963 r.), Państwo i Prawo 7/1964. VI. Recenzje: W. Kozewnikow, Istorija sowietskogo suda 1919—1956 gody, Gosjurizdat, Moskwa 1957, Czasopismo Prawno-Historyczne 2/1958. 65) Mińkowski G., Okonczanie priedwaritelnogo rassledowanija i osuszczenija prawa obwiniajemoego na zaszcitu, Gosjurizdat, Moskwa 1957, Państwo i Prawo 3/1959. 66) Lebedziński W., Kalenow J., Prokurorski nadzor w SSSR, Gosjurizdat, Moskwa 1957, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny 2/1959. 67) Schaff L., Zakres i formy postępowania przygotowawczego, Warszawa 1961, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 4/1961. 68) Murzynowski A., Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu, Warszawa 1963, Państwo i Prawo 8—9/1963. 69) Kalinowski S., Postępowanie karne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1963, Państwo i Prawo 2/1964. 70) Włodyka S., Organizacja wymiaru sprawiedliwości w PRL, Warszawa 1963, Państwo i Prawo 7/1965. 71) Bafia J., Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym, Warszawa 1964, Nowe Prawo 7—8/1965. 72) Tylman J., Zasada legalizmu w procesie karnym, Warszawa 1965, Państwo i Prawo 11/1965. 73) Pawłow S., Proizwodstwo w sudie wtorej instancii po bołgarskomu narodno-diemokratieczeskomu ugołownomu processu. Pieriwod s bołgarskogo J. W. Grobowienko, Moskwa 1963, Izdatielstwo Inostrannoj Litieratury — w druku. VIII. Sprawozdania i streszczenia: 74) Problem oskarżyciela w przyszłym polskim procesie karnym, streszczenie referatu wygłoszonego w dniu 25 II 1955 r. na Sesji Naukowej Młodych Pracowników Nauki Wydziału Prawa UAM, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 2/1956. 75) M. Cieślak, O domniemaniach w procesie karnym, Sprawozdania z Prac Naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN 7/1958.

KUNICKI ALEKSANDER urodził się dnia 27 lutego 1908 r. w Międzybórz w pow. kaliskim. Dzieciństwo i okres szkolny spędził w województwie lubelskim. Gimnazjum ukończył w Chełmie w r. 1929, wyższe studia prawnicze w Lublinie w r. 1933. W tym roku uzyskał aplikację sądową z okręgu Sądu Apelacyjnego w Lublinie, a w parę miesięcy później asystenturę przy Katedrze Prawa Cywilnego u prof. Romana Longchamps de Berier w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W r. 1937 złożył egzamin sędziowski i został mianowany asesorem sądowym w Lublinie. W r. 1939 złożył egzamin doktorski w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, ale wskutek wybuchu wojny stopień doktorski otrzymał dopiero po wojnie na podstawie rozprawy pt. „Umowne prawo odstąpienia”, złożonej już w r. 1937 na ręce dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Funkcję asesora sądowego pełnił do listopada 1942 r. W tym roku został adwokatem. Adwokaturą zajmował się do lipca 1961 r. W okresie okupacji mieszkał w Lublinie. Był trzykrotnie aresztowany przez okupantów, a w r. 1943 przez dłuższy okres czasu więziony i torturowany w Kazimierzu Dolnym. Po wznowieniu działalności Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w r. 1944 zajął tam stanowisko zastępcy profesora prawa cywilnego. W jesieni 1946 r. przedłożył Radzie Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego rozprawę habilitacyjną pt. „Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej” i w lutym 1947 r. Rada Wydziału UP nadała mu stopień docenta. Ze względu na trudności natury formalnej co do zatwierdzenia habilitacji z 1947 r., habilitował się po raz drugi na Uniwersytecie Poznańskim w r. 1960. Habilitacja została

zatwierdzona w lipcu 1961 r. i na jej podstawie został mianowany docentem etatowym przy Katedrze Prawa Cywilnego UMK w Toruniu. Zajęcia dydaktyczne na UMK rozpoczął w początkach roku akademickiego 1961/1962, przerywając jednocześnie kontakt z Uniwersytetem Katolickim w Lublinie.

Spis prac: 1) Umowne prawo odstąpienia, Lwów 1938. 2) Zewnętrzna i wewnętrzna istota posiadania w prawie polskim, Roczniki Społeczne KUL, 1949. 3) Przyczynek do wykładni art. 44 prawa rzeczowego, Przegląd Notarialny 1950 nr 1. 4) Art. 3 przepisów ogólnych praw cywilnego de lege ferenda, Państwo i Prawo 1960, nr 6. 4) Przeniesienie własności w projekcie k.c., Paestra 1960. 5) Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej, Toruń 1960. 6) Dziedziczenie posiadania, Państwo i Prawo 1961, nr 1. 7) O potrzebie ochrony publicjańskiej w prawie polskim, Państwo i Prawo 1961, nr 11. 8) Przedmiot i zakres sądowej ochrony posiadania, Państwo i Prawo 1962 nr 8—9. 9) Uznanie sprekludowanej wierzytelności, Paestra 1962 nr 3—4. 10) Wyrokowanie w sprawach posesoryjnych, Nowe Prawo 1962 nr 12. 11) Zmiana powództwa i kumulacja roszczeń w procesie posesoryjnym, Nowe Prawo 1963 nr 6. 12) Ogólne zasady ograniczenia podziału gospodarstw rolnych, Nowe Prawo 1963 nr 10. 13) Odrzucenie spadku przez transmisariusza, Nowe Prawo 1963 nr 12. 14) Głosa do orzeczenia SW dla m. st. Warszawy CR 2226/61, Państwo i Prawo 1963 nr 3. 15) Recenzja z rozprawy R. Czarnieckiego, Rozgraniczenie nieruchomości, Państwo i Prawo 1962 nr 10. 16) Recenzja z rozprawy W. Ludwiczaka, Prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia, Państwo i Prawo 1961 nr 4—5. 17) Zasięgnięcie w prawie polskim, Warszawa 1964. 18) Recenzja z rozprawy J. Ignatowicza, Ochrona posiadania, Państwo i Prawo 1946 nr 7. 19) Titulus i modus acquirendi domini w projekcie k.c. z roku 1962, Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego, Kraków—Warszawa 1964. 20) Część ogólna prawa cywilnego, Lublin 1946 (skrypt). 21) Zobowiązania, Lublin 1946 (skrypt).

NOWAK KAZIMIERZ urodził się 15 stycznia 1915 r. w Żeliszawicach pow. Zawiercie w rodzinie chłopskiej. Po ukończeniu 6 klas szkoły podstawowej wstąpił do Seminarium Nauczycielskiego w Sosnowcu. Z III kursu tej szkoły wystąpił i uczęszczał później do Gimnazjum im. S. Staszica w Sosnowcu. Po otrzymaniu matury wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednak wybuch wojny przeszkodził mu w ukończeniu studiów. Studia te ukończył dopiero po wojnie. W r. 1947 zaczął pracować w charakterze asystenta w Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym, później zaś w charakterze adiunkta przy Katedrze Prawa Państwowego UJ. Z początkiem 1963 r. rozpoczął pracę na Wydziale Prawa UMK jako docent. Jest obecnie także kierownikiem Studium Podstaw Nauk Politycznych na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Spis prac: a) Monografie, rozprawy i broszury: 1) System polityczno-prawny w Niemieckiej Republice Federalnej, Warszawa 1966. 2) Rola rad robotniczo-żołnierskich w rewolucji listopadowej w 1918 r. w Niemczech, Dział Wydawnictw Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Kraków 1966. 3) System polityczno-prawny w NRD, Kraków 1967. 4) System prezydencki Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, w druku. 5) Z dziejów KPP na terenie województwa krakowskiego, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1958 (jeden z rozdziałów). 6)

O uprawnieniach prezydenta Stanów Zjednoczonych w zakresie sił zbrojnych, Polityczny Zarząd Główny Wojska Polskiego, 1965. b) artykuły: 7) O więzi posła z masami, Państwo i Prawo 1954 nr 4. 8) Rewolucja listopadowa w Niemczech, Przegląd Zachodni 1953 nr 4. 9) Z dziejów Republiki Weimarskiej, jw., 1955 nr 7/8. 10) Akcja i problematyka strajkowa w Niemieckiej Republice Federalnej do końca 1956 r., jw. 1957 nr 5. 11) Doktryna prawno-polityczna SPD w Niemieckiej Republice Federalnej, jw. 1958 nr 2. 12) Stanowisko ugrupowań burżuazyjnych w Niemieckiej Republice Federalnej do federalizmu i unitaryzmu, jw. 1958 nr 6. 13) Rozwój rad narodowych i walka o właściwy ich skład na terenie województwa krakowskiego w ciągu minionego dziesięciolecia, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prawo nr 2 (wspólnie z J. Antoniszczakiem). 14) Sytuacja gospodarcza w Niemczech Zachodnich od chwili rozłamu i podziału Niemiec do końca 1956 r., Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Historia, 1958 nr 3. 15) Typ i forma państwa polskiego w poglądach politycznych kierownictwa PPS w latach 1918—1921, Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Jagiellońskiego 1961 nr 8. 16) Położenie robotników i ich akcja strajkowa na terenie województwa krakowskiego, Zeszyty Historyczne Uniwersytetu Jagiellońskiego 1961 nr 6. 17) Akcja „socjalizacji” w okresie rewolucji listopadowej 1918 r. w Niemczech, Przegląd Historyczny 1957 nr 3. 18) Strajki chłopskie w latach 1930—1934 na terenie Małopolski, Przegląd Historyczny 1958 nr 3. 19) Z działalności Rad Robotniczych, Żołnierskich i Chłopskich na Pomorzu, Zapiski Historyczne t. 24 z. 2—3. 20) Rola rad w rozbijaniu starego aparatu władzy w rewolucji listopadowej w Niemczech, Czasopismo Prawno-Historyczne, 1959 nr 2. 21) Z dziejów prasy KPP na terenie Krakowskiego, Prasa Współczesna i Dawna 1959 nr 1—2. 22) Ewolucja ustrojowa w Niemieckiej Republice Federalnej, Sprawy Międzynarodowe 1960 nr 11. 23) Programy wyborcze zachodnioniemieckich partii politycznych, jw. 1961 nr 8. 24) Naczelne organy państwowe w Niemieckiej Republice Demokratycznej, jw. 1961, nr 9. 25) Z walk strajkowych robotników województwa krakowskiego w latach 1924—1929, Małopolskie Studia Historyczne 1961 nr 2. 26) Rozwój przemysłu w Krakowskiem w okresie pierwszego dziesięciolecia Polski Ludowej, jw. 1964 nr 2. 27) Decydująca rola związku w systemie finansowym w Niemieckiej Republice Federalnej, Finanse 1961 nr 8. 28) Struktura wewnętrzna i zakres uprawnień Rady Związkowej w NRF, Zeszyty Historyczne UJ 1963 nr 8. 29) Stosunek rządu federalnego do Parlamentu Związkowego, Państwo i Prawo 1963 nr 8/9. 30) Sposób wyboru prezydenta w Stanach Zjednoczonych, Zeszyty Naukowe AGH, Sekcja Społeczno-Polityczna. 31) Związek Gdańszczan, Biuletyn Naukowy Instytutu Bałtyckiego, Gdańsk 1965.

ZAORSKI REMIGIUSZ urodził się dnia 1 października 1912 r. w Lublinie. Gimnazjum ukończył w Lublinie w 1932 r. Studia prawnicze rozpoczął na Uniwersytecie Poznańskim w 1932 r., a ukończył na Uniwersytecie Warszawskim w r. 1936. W latach 1936—1939 odbywał aplikację sądową w Warszawie, pracując jednocześnie naukowo w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie okupacji pracował jako księgowy w Lublinie. Po wyzwoleniu przez krótki okres czasu pracował w Departamencie Ustawodawczym PKWN, później wrócił do pracy naukowej, pełniąc funkcję st. asystenta u prof. Berezowskiego. Doktorat uzyskał w r. 1945 na Uniwersytecie Warszawskim. Za pracę doktorską „Władztwo państwa na morzu przybrzeżnym” otrzymał nagrodę Ministerstwa Żeglugi i Handlu Zagranicznego. W r. 1946 osiedlił się na Wybrzeżu, pełniąc funkcję kierownika Studium Prawa Morskiego

w Instytucie Bałtyckim w latach 1946—1950. Po przejęciu agend tego Instytutu przez Instytut Morski pełnił w latach 1950—1957 funkcję kierownika Zakładu Prawa Morskiego, a od 1957 r. do chwili obecnej pełni funkcję dyrektora Instytutu Morskiego. Jednocześnie z podjętą pracą naukowo-badawczą rozpoczął pracę dydaktyczno-naukową w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie, w której wykłada od 1946 r. prawo międzynarodowe, w latach 1947—1950 wykładał w Instytucie Prawa Lotniczego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego prawo żeglugi powietrznej na tle reguł prawa morza. Od r. 1963/64 wykłada prawo międzynarodowe na Wydziale Prawa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. W r. 1950 wydał drukiem pracę habilitacyjną „Wolne obszary portowe”. Tytuł docenta uzyskał w trybie ustawy o szkolnictwie wyższym z 1951 r. — w r. 1954. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w r. 1958.

Głównym przedmiotem badań R. Zaorskiego były zagadnienia praw państwa nadbrzeżnego na wodach wewnętrznych i morzu terytorialnym jako najbardziej pilne dla praktyki polskiej oraz zagadnienia regulowania i ochrony biologicznych zasobów morza. W związku z pracami kodyfikacyjnymi ONZ opracowywał oceny projektów Komisji Prawa Międzynarodowego z punktu widzenia interesów polskich. Dla tego celu opracował kilka rozpraw, które były pomocne przy ustalaniu polskiego stanowiska. W r. 1958 wziął udział w składzie delegacji polskiej na Konferencję Prawa Morza w Genewie, zorganizowaną przez ONZ. Rezultatem naukowym udziału w konferencji jest książka „Konwencje genewskie o prawie morza”. R. Zaorski bierze ponadto żywy udział w innych sesjach, zjazdach naukowych krajowych i zagranicznych oraz w życiu organizacyjnym. Przez 7 lat był przewodniczącym Komisji Prawa Morskiego przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia Prawników Polskich. Jest członkiem grupy polskiej International Law Association. Pełni funkcję przewodniczącego Rady Naukowej przy Prezydium WRN w Gdańsku. Jest członkiem Komitetu Badań Morza PAN, członkiem Komisji Głównej Transportu Komitetu Nauki i Techniki. Działalność popularyzacyjno-naukową prowadzi w związku z przynależnością do organizacji społeczno-zawodowych. W latach 1951—1963 został odznaczony następującymi odznaczeniami: Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem X-lecia Polski Ludowej, Odznaką Zasłużonego Pracownika Morza, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką za Zasługi dla Gdańska, Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Spis ważniejszych prac ogłoszonych drukiem: 1) Władztwo na morzu przybrzeżnym, Gdańsk 1948. 2) Wolne obszary portowe, Gdańsk 1950. 3) Prawo morskie rybackie, Poznań—Gdańsk (wspólnie z S. Matysikiem). 4) Gospodarcze znaczenie Kanału Kilońskiego, Gospodarka Morska 1948 z. 1. 5) Problem wolnych stref w portach morskich jw. 1948 z. 2. 6) Wolne obszary celne w gospodarce socjalistycznej, Technika i Gospodarka Morska 1951 z. 1—2. 7) Ustawa o pracy

na polskich morskich statkach handlowych w żegludze międzynarodowej, Rocznik Prawa Morskiego, Warszawa 1955 (wspólnie z W. Morawskim). 8) Wolność rybołówstwa na morzu pełnym, Technika i Gospodarka Morska 1955 nr 4. 9) Z zagadnień wyznaczenia początkowej granicy wód terytorialnych, Prace Instytutu Morskiego nr 5, Gdańsk 1956. 10) Prawo nieszkodliwego przepływu w okresie imperializmu, jw. nr 5, Gdańsk 1956. 11) Ochrona polskiej granicy morskiej, Technika i Gospodarka Morska 1957 nr 1. 12) Prawo pościgu, Prace Instytutu Morskiego nr 9, Gdańsk 1957. 13) Ochrona biologicznych zasobów morza w umowach międzynarodowych, jw. 14) Rozstrzygnięcie sporów międzynarodowych w sprawach ochrony biologicznych zasobów morza pełnego, Księga Pamiątkowa ku czci Juliana Makowskiego z okazji 50-lecia pracy naukowej, Warszawa 1957. 15) Międzynarodowa Konferencja Prawa Morskiego ONZ, Technika i Gospodarka Morska 1958 nr 10. 16) Rybołówstwo morskie a szelf kontynentalny, Państwo i Prawo 1959. 17) Nacjonalność morskich sudow w międzynarodowym prawie, Internacjonal CNIIMI, Leningrad 1952. 18) Konwencje genewskie o prawie morza, Gdańsk 1962. 19) Współpraca międzynarodowa w dziedzinie ochrony biologicznych zasobów Morza Bałtyckiego, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny 1965 nr 1.

III

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

Wydział I

NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 7 I 1964 r.

Członek Wydziału Zbigniew Zdrójkowski przedstawia pracę Stanisława Salmonowicza: Prawo karne oświeconego absolutyzmu (Studium z dziejów europejskich kodyfikacji karnych z końca XVIII w.). (Droit pénal de l'absolutisme éclairé. Étude sur l'histoire des codifications pénales européennes de la fin du XVIII s.).

(Praca wydana w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 71 nr 2).

Posiedzenie naukowe dnia 16 I 1964 r.

Członek Wydziału Wojciech Hejnosz przedstawia pracę Kazimierza Nowaka: Rząd federalny. Studium nad ustrojem polityczno-prawnym Niemieckiej Republiki Federalnej (Gouvernement fédéral. Étude sur l'organisation politique et judiciaire de la République Allemande Fédérale).

Praca w druku w wydawnictwie Książka i Wiedza).

Posiedzenie naukowe dnia 20 II 1964 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Antoniego Czacharowskiego: Księga żołdu z czasów wojny trzynastoletniej (Registre des soldes du temps de la guerre de trente ans).

Zbiory Archiwum Toruńskiego zawierają szczególnie bogaty dział ksiąg gospodarczych z okresu wojny trzynastoletniej. Kryją one w sobie cenne, a w ogromnej większości nie wykorzystane informacje z życia społeczno-gospodarczego oraz poli-

tycznego Torunia i całego regionu pomorskiego. Z tej grupy kilkunastu ksiąg gospodarczych z drugiej połowy XV wieku ukazały się w druku: „Księga Theudenkusa”, niezwykle starannie przygotowana przez Leona Koczego, oraz „Księga Długów miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej”, opublikowana w oparciu o nowe zasady wydawnicze przez Karolę Ciesielską i Irenę Janosz-Biskupową¹.

Kolejnym wydawnictwem z tej serii ma być „Księga Żołdu”. Nosi ona sygnaturę IV/3 i zaopatrzona została ręką z XIX w. w tytuł: „Löhnungsbuch der Söldner 1454”. Posiada kształt tzw. „dudki” i powstała zapewne dzięki zebraniu i scaleniu szeregu luźnych zeszytów oraz kartek i drobnych notatek, być może pierwotnie związanych we wspólny pakiet. Ciemnoniebieska oprawa tej księgi pochodzi z drugiej połowy ubiegłego wieku. Pod względem treści źródło to stanowi jedną całość i obejmuje rozliczenia dokonane z zaciętnymi w czasie od 1454 r. do 1488 r. Większa część Księgi napisana została jedną ręką, a nawet znaczna ilość stron tym samym atramentem. Ten ostatni moment pozwala przypuszczać, że Księga Żołdu nie była początkowo spisywana na bieżąco, lecz powstała w oparciu o różne notatki.

Treść Księgi Żołdu stanowią informacje o dokonanych wypłatach na rzecz zaciętnych, przy czym na pierwszych dwudziestu kartach wpisy dotyczą różnych spłat dokonanych przez przedstawicieli stanów pruskich w 1454 r. i pierwszej połowie 1455 r., aż do czasu rozliczeń w Gdańsku. W tej części Księga jest jak gdyby centralnym rejestrem żołdu wypłacanego wojskom Związku Pruskiego. Charakterystyczną cechą tego fragmentu naszego źródła jest wyszczególnienie osób wydających polecenie na dokonanie wypłaty, oraz płatników. Niekiedy zanotowano również informację o tym, skąd pochodziły wydatkowane pieniądze. Dalsze stronicie zawierają w głównej mierze wypłaty żołdu dokonywane przez radę miejską Torunia po rozliczeniach gdańskich z lipca 1455 r. Księga Żołdu nie posiada konsekwentnego przejrzystego układu rzeczowego. W zasadzie wpisywano do niej wypłaty dla poszczególnych rot. Początkowo przeznaczono dla każdej z nich jedną stronę, a następnie po kilka. Informacje o rozliczeniach z poszczególnymi rotami są jednak rozrzucone w różnych miejscach Księgi.

Pewne trudności nasuwają się w związku z koniecznością udzielenia odpowiedzi na pytanie, kto był sprawcą naszego rękopisu. Brak jakichkolwiek bezpośrednich informacji zmusza do szukania odpowiednich wskazówek w strukturze organizacyjnej władz i kancelarii miasta Torunia w tym czasie² oraz w samej Księdze Żołdu. Pokrewna pod wieloma względami z naszym źródłem Księga Theudenkusa spisana została w znacznej części osobiście przez owego wymienionego w tytule wybitnego działacza Związku Pruskiego i członka tzw. „Rady Ścistej”. Również inni wysocy urzędnicy miejscy osobiście prowadzili księgi rachunkowe związane z ich funkcjami (Jan i Marek König). Nasze źródło mogło więc także wyjść spod pióra któregoś ze znaczniejszych urzędników miejskich.

Analizując Księgę Żołdu można zauważyć, że zaciężni — często przy okazji różnych rozliczeń z toruńską radą miejską — przekazywali pewne kwoty pisarzowi miejskiemu Rafałowi. Pozwala to przypuszczać, że brał on czynny udział w tych pertraktacjach. Urząd jego wskazuje, że to on sporządzał odpowiednie dokumenty i zapewne odnotowywał dokonane transakcje w Księdze Żołdu. Zmusza nas to do bliższego zainteresowania się osobą owego Rafała.

W Toruńskim Archiwum przechowuje się w dziale dokumentów m. in. akty notarialne z dnia 1 XI 1453 r. i z 3 VIII 1454 r., uwierzytelnione przez notariusza

¹ Księga Theudenkusa, wyd. L. Koczego, Fontes TNT, t. 33, Toruń 1937 r.; Księga długów miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej, wyd. K. Ciesielska i I. Janosz-Biskupowa, Fontes TNT, t. 55, Toruń 1964 r.

² Zagadnienie to przedstawione zostało w cennej pracy H. Piskorskiej, Organizacja władz i kancelarii miasta Torunia do 1793 r., Roczniki TNT, t. 59, z. 2, Toruń 1956.

diecezji wrocławskiej Rafała de Schenkenberg³. Porównując pismo formuły notarialnej, sporządzonej niewątpliwie przez Rafała Schenkenberga, z pierwszą ręką księgi Żołdu, można zauważyć duże podobieństwo. Trzeba przy tym brać pod uwagę to, że dokumenty pisane są znacznie staranniej od Księgi. Jednak za identycznością ręki piszącej te źródła przemawiają przede wszystkim charakterystyczne dla Rafała de Schenkenberg duże litery, a zwłaszcza „R” i „S”. Pierwszą z nich umieszczał w swoim znaku notarialnym — jest więc szczególnie dobrze zindywidualizowana. Dla poznania genezy naszego źródła dość istotna jest znajomość dalszej kariery urzędniczej Rafała Schenkenberga. Nie znamy daty ani okoliczności rozpoczęcia przez niego pracy w charakterze sekretarza rady miejskiej w Toruniu. Podany w księdze kiery rok 1463 jako data przyjęcia go do pracy na tym stanowisku jest niewątpliwie nieporozumieniem⁴. Jako notariusz po raz ostatni, w znanych nam dokumentach występuje Rafał Schenkenberg w dniu 8 III 1454⁵. W Księdze Żołdu natomiast znajduje się na k. 106v. następująca notatka: „Item derselbe Horenczke hat empfangen einen swarczen rock gefuttert vor 10 gulden von Raphaele unserm schreiber den vorkaufte em her Gabriel der woywoda und der hat en ouch bezcalt; actum anno LV°” [1455]. Wynika stąd jasno, że w roku 1455 Rafał Schenkenberg był już pisarzem toruńskim. W tym też roku mógł rozpocząć pisanie Księgi Żołdu, kontynuując niejako pracę Konrada Theudenkusa. Bardzo ożywione w lecie tego roku rokowania w sprawie spłat zaciężnych — między stanami pruskimi, a zwłaszcza między Toruniem i Gdańskiem oraz królem polskim — skłoniły zapewne toruńską radę miejską do skrupulatnego zebrania wszelkich danych o dokonanych wpłatach, a głównie o poniesionych przez miasto kosztach. Praca ta została powierzona pisarzowi miejskiemu Rafałowi de Schenkenberg. Wykonywał on ten obowiązek przez wiele lat, a rada miejska w uznaniu jego zasług — jak to określono w Thorner Denkwürdigkeiten: „... wegen seiner treuen Dienste, die er sowohl in der Stadt als des gantzen Landes wegen angewandt...”⁶ — przekazała mu na własność w 1459 r. dom w Toruniu przy ulicy Żeglarskiej. Nie wiemy dokładnie, jak długo Rafał Schenkenberg był pisarzem miejskim. Sprawował on ten urząd niewątpliwie jeszcze w dniu 4 grudnia 1469 r., gdyż pod tą datą wystawił dokument, w którym zapisał swej córce czynsz w wysokości 8 grzywien⁷. W księdze kiery występuje jednak już w 1471 r. nowy pisarz Jerzy Meszke, a w 1473 r. Liborius Nacker. W tym więc czasie Rafał Schenkenberg przestał najprawdopodobniej sprawować urząd sekretarza rady miejskiej. Dalsze jego losy nie są znane.

Księga Żołdu jest typem źródła, które może udzielić badaczom cennych informacji z zakresu stosunków politycznych, gospodarczych, społecznych oraz kulturalnych. Pozwala ona przede wszystkim poznać strukturę organizacyjną wojsk najemnych walczących po stronie polskiej. Odzwierociedla ponadto poważny wkład ekonomiczny i organizacyjny Torunia w walkę o zjednoczenie ziem pomorskich

³ WAP Oddział w Toruniu, sygn. I/1424 i I/1513. Za zwrócenie uwagi na te dokumenty składam serdeczne podziękowanie adiunktowi Archiwum p. mgr Janinie Waluszewskiej. W powiecie starogardzkim istnieje wieś Barłożno, która w tym czasie nazywała się Schenkenberg (M. Biskup, Zjednoczenie Pomorza Wschodniego z Polską w XV w., s. 349); może ów Rafał pochodził z tej wsi?

⁴ Por. H. Piłkorska, Organizacja władz i kancelarii miasta Torunia s. 78 n. Autorka zwraca uwagę na niedokładność tego źródła.

⁵ WAP Oddział w Toruniu, sygn. I/1513.

⁶ Thorner Denkwürdigkeiten von 1345—1547, wyd. A. Voigt, Mitteilungen des Copernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn, t. 13:1904, s. 89. Przypuszczalnie był to dom skonfiskowany przez radę w 1458 r. Filipowi Bentlerowi; zob. Semrau A., Katalog der Geschlechter der Schöffenbank und des Ratstuhls in der Altstadt Thorn 1233—1602, Mitt. des Copernicus-Vereins, t. 46, s. 7, przyp. 1.

⁷ Dokument ten znajdował się w WAP — Oddział w Toruniu pod sygn. I/2055, lecz niestety zaginął. Istnieje tylko jego regest.

z Polską. Opublikowanie więc tego źródła w okresie 500-lecia wojny trzynastoletniej z zakonem krzyżackim i w czasie obchodów 1000-lecia państwa polskiego wydaje się bardzo wskazane.

Posiedzenie naukowe dnia 18 II 1964 r.

Członek Wydziału Jerzy Śliwowski przedstawia pracę Bogdana Michalskiego: Działalność zawodowa dziennikarza a ochrona czci obywatela w prawie karnym PRL. (Activité professionnelle du journaliste par rapport à la sauvegarde de l'honneur dans le droit pénal de la République Polonaise Populaire).

(Praca wydana w STUDIA IURIDICA, t. 6 z. 3).

Posiedzenie naukowe dnia 24 IV 1964 r.

Członek Wydziału Karol Górkowski przedstawia pracę Edmunda Piszczaka: Colloquium Charitativum w Toruniu 1645 roku. (Colloquium Charitativum à Toruń en 1645).

Jedną z prób pojednania rozbitych reformacją luterską i kalwińską wyznań było spotkanie katolików z dysydentami w 1645 r. w Toruniu, dokonane z inicjatywy Władysława IV. Trwało ono prawie trzy miesiące, a do historii przeszło pod krótką nazwą: Colloquium Charitativum. Nie miała to być bowiem dysputa teologów, lecz konkretna, regulaminem ujęta „rozmowa” w duchu pokoju, braterstwa i miłości. Opinia historyków niemieckich — dzisiejszych — o tym zjeździe brzmi, że był on ostatnim, największym międzywyznaniowym o irenicznym celu spotkaniem, po którym nie odbyło się już żadne inne na podobną skalę.

Rzecz znamienita, że znaczne to wydarzenie nie posiadało dotąd pełnego, monograficznego opracowania. Istniały co prawda mniej lub więcej obszerne opisy „Colloquium”, były one jednak niepełne, najczęściej bezkrytyczne, oparte na bardzo podejrzanej podstawie źródłowej. Ogólny schemat relacjonowania tego zjazdu w podręcznikach historii XVII wieku ograniczał się do ujęcia, że „Colloquium” było, i że zakończyło się fiaskiem. Tymczasem w tej „rozmowie”, która „była podziwem dla całego Zachodu w latach wojny trzydziestoletniej” (Glemma), mimo istnienia szeregu opisów, wiele było jeszcze spraw nie wyjaśnionych. Przede wszystkim niepełnie przedstawiony był sam przebieg „Colloquium”, przy czym bezkrytycznie korzystano ze źródeł uchodzących za wiarygodne, a które w rzeczywistości nie oddawały w pełni autentycznego przebiegu „rozmowy”. Nie wyjaśniona była również geneza tego spotkania. Powtarzano uporczywie zdanie, że spowodował je ex-kalwin, gdańszczanin Bartłomiej Nigrinus. Obok tej, najczęściej występującej opinii nie brakowało innych, przypisujących zorganizowanie tego zjazdu Władysławowi IV lub też angielskiemu irenikowi J. Dury'emu, jezuitom, wreszcie specyficznym okolicznościom polityczno-religijnym, jakie wpłynęły na króla. Rozbieżności były zatem spore i nie wyczerpywały z całą pewnością problematyki genezy tego międzywojennego spotkania. Przez „Colloquium” rozumiano — i tak przedstawiono to w wielu dotychczasowych opracowaniach — ów toruński międzywyznaniowy zjazd w 1645 r. — I to jest nie bardzo ściśle. Gdy bowiem w 1643 r. Władysław IV ogłosił decyzję zwołania „Colloquium charitativum” — jako datę rozpoczęcia wyznaczył dzień 10 października 1644 r. Wiadomo, że potem termin przesunięto na rok następny, ale nie wszystkim było to znane, i stąd spora liczba delegatów przybyła na ten dzień do Torunia. Co więcej, nawet rozpoczęto formalnie ów zjazd i —

być może — kontynuowano by go, gdyby nie nadesłano oficjalnego pisma króla, że „colloquium” przesuwa się na rok następny. Można więc powiedzieć, że były właściwie dwa „colloquia”, jedno w 1644 r. — drugie w następnym. Pierwsze spotkanie, choć krótkie — kilkudniowe — nie było również, choćby pokrótce, opracowane. A jest niezwykle ciekawe m.in. ze względu na stosunek uczestników do wyznawców „Zboru mniejszego”. Zwołanie „colloquium” przez króla w 1643 r. było — mimo irenicznych pragnień i tendencji — ogromnym zaskoczeniem dla wszystkich dosłownie wyznań. Poczęły mnożyć się druki, odezwy, ulotki — słowem przebogata literatura polemiczna typu „pro i contra” o skali różnicowań — od zachwytów nad zaproszeniem — do upatrywania w nim „konia trojańskiego” włącznie. Zatem okres 1643—1645 stworzył tak bogate i ciekawe pisma kontrowersyjne, dotyczące jak najściślej sprawy „colloquium”, że w dużej mierze one właśnie zadecydowały o takim, a nie innym epilogu „rozmowy” toruńskiej. To zagadnienie, bez którego „nie sposób zrozumieć” nawet pewnych decyzji poszczególnych grup wyznaniowych na „colloquium” — leżało prawie całkowicie odłogiem.

Wiadomo, że „Colloquium” nie przyniosło spodziewanych przez króla rezultatów. Zwykle w takich wypadkach szuka się przyczyn, które spowodowały fiasko. Otóż w tym zakresie panowały dość duże uproszczenia. Jedni zrzucali winę na drugich, a źródłem tego była wzajemna wyznaniowa nienawiść. Przy bliższym i wnikliwszym spojrzeniu na to zagadnienie okazało się, że pewne ugrupowania uczestniczące w „rozmowie” miały dobrą wolę wzajemnego porozumienia się, zgody — tylko że w manifestacji tych uczuć były bardzo zdeterminowane.

Pomijając dawne, z ubiegłych wieków (np. Hartknocha czy Lengnicha) opisy „colloquium”, w ostatnich dziesiątkach lat zajmowali się tym zjazdem m.in. tacy z historyków obcych, jak: E. Henke, O. Iker, F. Jacobi, E. Jørgensen, A. Rhode; z polskich zaś: K. Kwiatkowski, J. Łukaszewicz, A. Krzyżanowski, J. Szujski, L. Kubala i S. Załęski. W ocenie krytycznej tych prac trzeba mieć na uwadze trzy zasadnicze momenty. Na przykład opracowanie Hartknocha czy Lengnicha (a są one podstawą wielu późniejszych opracowań) ujęte jest bardzo subiektywnie. Obraz strony katolickiej i kalwińskiej jest tam bardzo fałszywy, ponieważ historia ta jest pisana z pozycji luterskich. Tej stronniczości wyznaniowej nie potrafiła się jakoś ustrzec prawie żadna z pozostałych stron, tak kalwińska jak i katolicka (Załęski). Zrozumiałe, że stanowisko takie musiało w poważnym stopniu zawazyć na ścisłości i autentyczności opisu. Drugą cechą opracowań, zwłaszcza XVII i XVIII-wiecznych jest kompilacyjność. Niewielu tylko autorów zadało sobie trud zajrzenia choćby do oficjalnego sprawozdania, które wyszło drukiem i było przecież każdemu dostępne. I chociaż niektórzy autorzy (Calovius, Jaeger, Jabłoński) przyłączali jednocześnie do swego tekstu masę źródeł to w opracowaniu samego zagadnienia byli kompilatorami. Cechą trzecią, którą w ocenie krytycznej aplikować trzeba każdej dotychczasowej pracy, jest niepełność lub co więcej — błędność przedstawienia. Nie trzeba rozumieć przez to wyczerpania wszystkich szczegółów wspomnianego zagadnienia. Ażeby jednak wyjaśnić dokładnie, o co w tym wypadku chodzi, trzeba poddać krytycznej ocenie główne, urzędowe źródło do „Colloquium”.

Instrukcja królewska, regulująca przebieg czynności w czasie trwania „rozmowy”, zawierała specjalne przepisy, które porządkowały sprawę oficjalnego sprawozdania — protokołu. Punkt 21 tej instrukcji zakazywał wydawania czegokolwiek z treści „colloquium” w czasie jego trwania, a punkt 23 zabraniał wydawania komukolwiek ostatecznego sprawozdania, zanim nie ukaże się drukiem oficjalny, z polecenia króla wydany protokół. Akta poszczególnych sesji miały być wspólnie skolacjonowane, uzgodnione i podpisane w końcu przez wszystkie trzy strony: ka-

tolicką, luterską i kalwińską. W ten sposób miało powstać najbardziej autentyczne sprawozdanie z przebiegu „Colloquium”, zatwierdzone w dodatku przez króla. Niestety, praktyka była nieco odmienna od tych teoretycznych założeń. Spory, jakie wynikały na sesjach, odwlekano ich i wyznaczano na dni następne, dalsze — wszystko to spowodowane było głównie decyzją przewodniczącego „colloquium”, zakazującą wciągania takich czy innych akt do protokołu, ponieważ treścią ubliżały np. drugiej stronie, lub też sposób ujęcia nie był zgodny z przepisami instrukcji królewskiej. W rezultacie, po skończonym „Colloquium” oficjalny protokół podpisały tylko dwie strony: katolicka i kalwińska. Nie jest tajemnicą, że o treści i układzie protokołu oficjalnego zdecydowała przede wszystkim strona katolicka. I choć sprawozdanie to, wydane w 1646 r. jako „Acta Conventus Thoruniensis”, jest niewątpliwie ważnym źródłem, niezbędnym do odtworzenia przebiegu „Colloquium”, to jednak jest źródłem niepełnym, nie pozwalającym na wierne odtworzenie tego, co działo się w czasie „rozmowy”. Dodając jeszcze uwagę, że „Acta” te roją się od błędów drukarskich, mimo dodanych na końcu dwóch stron korekty, definitywnie stwierdzić należy, iż wspomniany protokół oficjalny nie może być jedynym źródłem do toruńskiego „Colloquium Charitativum”. Przepis królewski, zawarty w 23 punkcie „Praescriptum Instructionis” został dość wcześnie złamany, ze zrozumiałych i usprawiedliwionych chyba powodów, przez strony kalwińską i luterską. Protokołem oficjalnym czuły się wspomniane strony bardzo pokrzywdzone, mimo że jego wersja drukowana miała się dopiero w niedalekiej przyszłości ukazać. Stosunek luteran do tego urzędowego protokołu wyrażony został — jak wiadomo — odmową podpisania go, a tym samym uznania jego autentyczności. Kalwini zaś podpisali go najpewniej ze względów „taktycznych”, bo właśnie spod ich pióra wyszło drukiem pierwsze sprawozdanie z „Colloquium”, zatytułowane „Extract eines Schreibens aus Thorn, wie es mit dem Colloquio Charitativo abgelaufen”. Zamieszczona na tytułowej stronie data — 29 listopada 1645 — świadczyła o dużym pośpiechu, a tym samym o ogromnej wadze, jaką przypisywano tej pierwszej drukowanej relacji. Sprawozdanie to było anonimowe, współcześni jednak bardzo szybko wykryli, że wyszło ono ze strony kalwińskiej. Luteranie, którzy nie podpisali oficjalnego sprawozdania, nie zgadzając się na jego treść i układ, wydali drukiem w Niemczech, również jeszcze w 1645 r., swój sławny protokół. Tytuł jego brzmiał podobnie jak relacji oficjalnej: „Acta Conventus Thoruniensis” z dodatkiem, że są to „Acta . . . pro parte Evangelicorum”. Zauważmy zatem, że przed ukazaniem się drukiem protokołu oficjalnego istniały już dwa sprawozdania: ogólna, anonimowa relacja kalwińska i „Acta” strony luterskiej. Rok 1646 przyniósł wreszcie wydany z polecenia króla protokół oficjalny. Kalwini, najwidoczniej niezadowoleni ze swej pierwszej, w kilka dni po zakończeniu „Colloquium” wydanej relacji, postanowili wydać jeszcze jedno sprawozdanie. Wyszło ono w Berlinie w 1646 r. i miało uwagę w tytule, że są to „Scripta Partis Reformatae”, przedłożone na „Colloquium” stronie katolickiej, „sed ab ea in Protocollum pleraque non admissa”.

Na tym nie kończą się jeszcze — niestety — kłopoty źródłowe, związane z „Colloquium”. Bo oto na sprawozdanie kalwińskie — „Extract eines Schreibens aus Thorn . . .” odpowiedzieli obszernym kontrsprawozdaniem luteranie. Zajął się tym ich teolog Jan Hülsemann, który w pracy, zatytułowanej: „Wiederlegung der Calvinischen Relation von Colloquio zu Thorn . . .”, wykazał kalwinom cały szereg, najdelikatniej mówiąc, nieścisłości. Z kolei ta praca doczekała się zjadliwej krytyki w nowym, obszernym druku jakiegoś kalwina, ukrywającego się pod pseudonimem — Prawdecki, zatytułowanym: „Entdeckung der Unwahrheiten [. . .] D. J. Hülsemanni . . .”. Był dopiero rok 1647, a więc upłynęły niespełna dwa lata od zakończenia „Colloquium”, a krążyło już w sumie siedem pism, które były albo

sprawozdaniami, albo też pragnęły ściśle uzupełnić protokół oficjalny. Każde z nich wyrażało poniekąd stanowisko uczestniczącego w „rozmowie” wyznania, i każde musi być brane pod uwagę, gdy chodzi o wierne odtworzenie przebiegu tego międzywyznaniowego spotkania i spraw, które się na nim toczyły. Żadne zatem ze sprawozdań, osobno wzięte, nie jest pełne, jest bardzo niekiedy stronicznie, a tym samym nie może pretendować do miana obiektywnego źródła. Oczywiście stąd wniosek, że dla odtworzenia najbliższego prawdy przebiegu „rozmowy” toruńskiej uwzględnić trzeba wszystkie te pisma. Z prac, jakie zajmowały się odtworzeniem przebiegu „Colloquium” te zatem zasługiwałyby tylko na miano pełnych i krytycznych, które uwzględniałyby wszystkie źródła, a więc protokół oficjalny, sprawozdania kalwińskie i luterzańskie, jak też i wspomniane warianty polemiczne, dotyczące ścisłości i prawdziwości relacjonowania „rozmowy” toruńskiej. Niestety, żadna z dotychczas napisanych prac postulatów tego nie spełnia. Praca Jacobiego, jedyna właściwie dotąd pozycja monograficzna na temat „Colloquium”, ma dość poważne braki, przede wszystkim podstawa źródłowa, na jakiej oparł Jacobi swe opracowanie, jest niepełna. Nie zna on sprawozdania luteran (Acta [...] pro parte Evangelicorum), ani kalwińsko-luterńskiej polemiki o autentyczności protokołu, a całość opiera właściwie na sprawozdaniu oficjalnym, wydanym z polecenia króla. Zatem naukowa wartość tej pracy nie jest wielka.

Niniejszą, omawianą monografię o „Colloquium” oparł autor o bogatą kwerendę źródłową. W gdańskim archiwum, jak i w tamtejszej bibliotece PAN-u znalazło się sporo rękopiśmiennych notatek, diariuszy i prywatnych komentarzy dotyczących „Colloquium”. Są one bardzo ważnym przydatkiem do źródeł drukowanych i dlatego nie również wykorzystano we wzajemnej konfrontacji, jako źródło uzupełniające, niekiedy nawet wyjaśniające to, co w urzędowym sprawozdaniu zostało tylko sucho zaprotokołowane. Obok źródeł drukowanych i szeregu pism polemicznych związanych z „Colloquium”, których zebranie przysporzyło najwięcej trudności, wykorzystał autor w niniejszej pracy przede wszystkim źródła rękopiśmienne. Poszukiwania archiwalno-biblioteczne dały bardzo bogaty wynik mimo faktu, że ostatnia wojna wiele w tej dziedzinie zniszczyła. Archiwum toruńskie nie posiada już tych rękopiśmiennych protokołów, jakie złożone zostały do niego po skończonym „Colloquium” przez oficjalnych przedstawicieli poszczególnych wyznań. Wiadomo, że obok tego notowano jeszcze wiele sprawozdań lub opracowań dokonanych przez uczestników „rozmowy” toruńskiej: dziś te prywatne sprawozdania istnieją tylko w niewielkiej części. Toruńskie archiwum w stanie dzisiejszym wniosło więc niewiele do całej sprawy. Najbogatszym dla zagadnienia „Colloquium”, gdy chodzi o źródła rękopiśmienne, okazał się Gdańsk. Tak w tamtejszym archiwum, jak i w bibliotece PAN, znalazło się bardzo dużo materiału. Nie wszystek on mógł zostać należycie wykorzystany, gdyż dotyczył w przeważającej części sporów wyznaniowych, a zwłaszcza polemik doktrynalnych między luteranami i kalwinami. Archiwalia te wykorzystane zostały o tyle, o ile zawierały instrukcje dla delegacji miasta Gdańska, która brała udział w „rozmowie”. Sporo szczegółów, dotyczących przygotowania luteran i braci czeskich do „Colloquium” wniosły archiwalia biblioteki im. Raczyńskich w Poznaniu, jak również biblioteka Czartoryskich w Krakowie. O jednym jeszcze należy wspomnieć. Otóż drukowane protokoły poszczególnych wyznań uczestniczących w „Colloquium” nie zawierały nic więcej poza przebiegiem „rozmowy”. Rozproszona była natomiast bardzo liczna ilość źródeł z okresu przedkollokwalnego, jak odezwy episkopatu, króla, korespondencja Władysława IV z dysydentami, decyzja fakultetów teologicznych dla luteran i kalwinów i inne. Źródła te częściowo wydane były drukiem jako osobne egzemplarze, po większej części porozmieszczane były w najrozmaitszych opracowaniach, wydawnictwach źródłowych itp., i stąd trudne do odszukania. Najwięcej dokumentów wydał A. Ca-

lovius w swej „Historia Syncretistica”. Sporo pism zawierała również „Historia Ecclesiastica” J. W. Jaegera. Niemalże źródła umieszczone w XVII-wiecznym zbiorze „Praestantium ac Eruditorum Virorum Epistolae Ecclesiasticae et Theologicae”. Periodyk, wychodzący w Lipsku i zatytułowany „Unschuldige Nachrichten” przedrukowywał także wiele dokumentów dotyczących „Colloquium”. Zaś obfitą korespondencją wielkopolskich luteran w sprawie „rozmowy” toruńskiej opublikował Wotschke w drugiej części swej pracy „Die Lutheraner Grosspolens und das Thorner Religionsgespräch”. Są to tylko ważniejsze pozycje w tej dziedzinie, niemniej istnieje jeszcze więcej prac, zwłaszcza wiekowo współczesnych „rozmowie” toruńskiej, które zawierają związane z nią dokumenty.

Całość pracy podzielona została na pięć rozdziałów. W pierwszym, po naszkicowaniu ogólnoeuropejskiego tła polityczno-religijnego „Colloquium Charitativum”, omówiono jego filiacje z ówczesnym ruchem irenicznym i konkretną konfigurację polityczną w Polsce, na terenie której spotkanie to wyrosło. W tym kontekście wyjaśniono również genezę „rozmowy”. Od momentu zaproszenia dysydentów na „Colloquium” (1643) do chwili jego rozpoczęcia (1645) upłynęły prawie dwa lata. Okres ten wzbudził dość obfitą literaturę polemiczną ze strony każdego z wyznań: wahania, uwagi krytyczne, konsultacje i rady wielu zagranicznych uniwersytetów — wszystko to kształtowało opinię poszczególnych stron i w dużej mierze przesądzało już o powodzeniu lub niepowodzeniu tego toruńskiego spotkania. Sprawom tym poświęcony został rozdział drugi, zakończony relacją o pierwszej, nie odbytej właściwie „rozmowie” z 1644 r. Opisowi przebiegu właściwego „Colloquium Charitativum” z 1645 r. poświęcono dwa dalsze rozdziały. Granicą ich podziału był fakt odwołania przez Władysława IV ze stanowiska legata królewskiego, Ossolińskiego i wyznaczenie na to miejsce kasztelana gnieźnieńskiego — Leszczyńskiego. Zdarzenie to, choć nie miało zasadniczego wpływu na dalszy przebieg „rozmowy”, to jednak podzieliło ją na dwa wyraźnie odrębne etapy, z których pierwszy można było ująć problemowo, drugi zaś — raczej chronologicznie. W okresie pierwszym bowiem punktem zainteresowania były przede wszystkim ogólne i szczegółowe wyznania wiary. Okres drugi stanowił jedynie dość monotony spór o autentyczną interpretację instrukcji królewskiej. Problemowe ujęcie istotnej i decydującej — pierwszej części „Colloquium” miało na celu uwypuklenie tych trudności, jakie zadecydowały o znikomym rezultacie „rozmowy”. Różnorodny był zresztą spłót przyczyn, które złożyły się na to. Mimo fiaska było „Colloquium” ciekawą próbą osiągnięcia pokoju religijnego i jedności, dystansując wszystkie inne „rozmowy” tego okresu. Sprawom tym poświęcono rozdział ostatni. „Colloquia”, zwłaszcza na Zachodzie, były dość typowym zjawiskiem XVI i XVII wieku, jednak toruński zjazd, w którym uczestniczyła spora liczba zagranicznych, zaproszonych przez króla gości, odbiegał od innych pod wieloma względami.

Niezależnie od tego, jak w historiografii polskiej oceniany jest okres rządów Władysława IV — dla Zachodu, a zwłaszcza dla historyków niemieckich, zwołanie „Colloquium Charitativum” było wystarczającym dowodem wielkości i mądrości politycznej tego króla, który pragnął osiągnąć pokój w państwie nie drogą oręża i siły, lecz metodą porzucenia uprzedzeń wyznaniowych, metodą wspólnej, wzajemnej rozmowy, sięgającej do źródeł powstałego w XVI wieku konfliktu.

Posiedzenie naukowe dnia 13 X 1964 r.

Członek Wydziału Witold Łukasiewicz przedstawia pracę Sławomira Kalemki: Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832—1846. (Société Démocratique Polonaise 1832—1846).

(Praca wydana w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 71 nr 3).

Posiedzenie naukowe dnia 28 X 1964 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Stanisława Mrozka: Praca najemna w rzymskich kopalniach złota w Dacji. (Travail mercenaire dans les mines d'or romaines en Dacie).

(Praca wydana w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 72, z. 1).

Posiedzenie naukowe dnia 4 XII 1964 r.

Członek Wydziału Marian Gumowski przedstawia pracę własną: Herbarz patrycjatu toruńskiego. (Armoiries des bourgeois de Toruń).

Członek Wydziału Zbigniew Zdrójkowski przedstawia pracę Mariana Borzestowskiego: Korektura pruska 1598 r., jej geneza, dzieje, źródła oraz wpływ na dawne polskie prawo ziemskie na tle rozwoju prawa sądowego Polski i krajów ościennych. (Jus terrestrae nobilitatis Prussiae à 1598, sa genèse, son histoire, ses origines et son influence sur l'ancien droit foncier polonais, à la base du développement du droit judiciaire de la Pologne et des pays avoisinants).

(Praca w druku w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 72, z. 2).

POSIEDZENIA KOMISJI PRAWNICZEJ

Posiedzenie naukowe dnia 3 III 1964 r.

Wacław Szyszkowski, O niektórych konfliktach prawa wewnętrznego i traktatów międzynarodowych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Posiedzenie naukowe dnia 13 V 1964 r.

Wiktor Kornatowski, Doktryna polityczna Cycerona jako doktryna czasów przełomowych.

Posiedzenie naukowe dnia 18 XI 1964 r.

Aleksander Kunicki, Podstawowe założenia dziedziczenia gospodarstw rolnych.

WYDZIAŁ II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 14 I 1964 r.

Członek Wydziału Tadeusz Czeżowski przedstawia pracę Marii Lipowskiej: *Koncepcja wykształcenia ogólnego w programach zreformowanej szkoły polskiej (Studium z pedagogiki porównawczej)*. (*Conception de l'instruction générale dans les programmes de l'école réformée en Pologne. (Une Étude de la pédagogie comparée)*).

Omawiana koncepcja jako druga z kolei w Polsce XX w. jest charakterystyczna dla okresu, w którym powstała, nosi więc jego cechy zarówno polityczno-społeczne, jak i filozoficzno-pedagogiczne. Powstała ona w państwie, które po przewrocie majowym weszło w orbitę wpływów imperialistycznych, i choć nie miało do tego żadnych podstaw, szczególnie ekonomiczno-materiałnych, to jednak ideologicznie, w strukturze życia politycznego upodabniało się do państwa imperialistyczno-faszystowskiego (mit o mocarstwowości Polski, dążenie do uzyskania kolonii, Liga Morska i Kolonialna, rządy elitarne wojskowych, przewaga dyktatury marszałka-wodza nad prezydentem i sejmem itd.).

Okres ten w dziedzinie naukowej filozoficznej i pedagogicznej sprzyjał takim tendencjom politycznym przez swój intuicjonizm, woluntaryzm i irracjonalizm. W teoriach pedagogicznych wyraziło się to: w psychologizmie nowego wychowania i jego antyintelektualizmie; w pragmatyzmie szerzącym dominowanie działania praktycznego nad myśleniem teoretycznym i w mówieniu o wychowaniu nad kształceniem, a także w teoriach nacjonalistycznych pedagogiki kultury o zabarwieniu państwowym, propagujących wychowanie państwowo-obywatelskie.

W Polsce stale istniała potrzeba opracowania systemu ustroju szkolnictwa i systemu wychowania, gdyż Sejm Nauczycielski dał tylko doraźne, nie wystarczające rozwiązanie, zlecając właściwe opracowanie go władzom oświatowym. Sytuacja ta wyzwołała długotrwałe walki ideologiczne między zwolennikami szkoły jednolitej a rzecznikami doboru pedagogicznego, między postępowymi a konserwatywnymi poglądami oświatowymi. W ówczesnej Polsce istniały dwie zasadnicze potrzeby w dziedzinie społecznej i oświatowej: pierwsza — podniesienia kulturalnego szerokich mas społecznych przez dobrą, masową szkołę powszechną, która by równocześnie była podstawą szkoły średniej, oraz druga — przekształcenia inteligencji i przystosowania jej do nowej roli w nowoczesnym społeczeństwie kapitalistycznym, a więc była to sprawa reformy szkoły średniej. Pierwsza z tych postaw jest postępową, dąży do zdemokratyzowania społeczeństwa, druga zaś jest konserwatywną, chce poprawienia struktury społecznej w ramach kapitalistycznego ustroju.

Reforma szkolna oparta na ustawie o ustroju szkolnictwa z 1932 r., a zrealizowana w latach 1932—1937 formalnie przerywa te spory, łącząc w sobie różne stanowiska, jednak daje przewagę tendencji drugiej. Zaplanowany ustrój szkolny opiera się na 7-klasowej szkole powszechnej, z kolei na niej oparto gimnazja ogólnokształcące i zawodowe i także dwojakiego rodzaju licea.

Koncepcja wykształcenia ogólnego zawarta jest w programach: 6-letniego szczebla programowego szkoły powszechnej, 4-letniego gimnazjum i 2-letniego liceum, zróżnicowanego według zasady podstawy dydaktycznej na cztery wydziały (huma-

nistyczny, klasyczny, matematyczno-fizyczny i przyrodniczy). W strukturze treści tego wykształcenia jest wiele założeń. Góruje wśród nich wychowawczo-ideologiczna strona wychowania państwowego, zawarta w tzw. osi programowej — „Polska i jej kultura”. Ta tendencja kulturoznawcza jest polskim odbiciem nacjonalistycznej, irracjonalnej „nauki o kulturze” (Deutschkunde), która stała się wzorem dla naszej reformy. Równocześnie w ten sposób położony został w treściach silny akcent humanistyczny i antyintelektualistyczny, osłabiający naukowość wykształcenia ogólnego, szczególnie na niższych jego poziomach (szkoła powszechna). Przez dostosowanie treści programów nauczania do faz rozwojowych i zainteresowań dzieci, zbliżenia ich do potrzeb środowiska (szczególnie w szkole powszechnej) itp. osłabiono w wyształceniu wartość naukowego poznania rzeczywistości, nadając wykształceniu cechę indywidualizmu (liceum), praktycyzmu (szkoła powszechna) i psychologizmu.

Pojęcie wykształcenia użyto w tej koncepcji w ciaśniejszym znaczeniu, bowiem podporządkowano je pojęciu wychowania jako nadrzędnemu, zresztą zgodnie z rozumieniem kształtowania człowieka, akcentującym aspekt wychowawczo-irracjonalny, a nie poznawczo-racjonalny.

Tak więc koncepcja wykształcenia ogólnego łączy w sobie jednolitość ideologiczną i wychowawczą z niejednorodnością strukturalną treści (szkoła powszechna), irracjonalizm treści humanistycznych z racjonalizmem treści przyrodniczych, duży praktycyzm treści wykształcenia powszechnego i gimnazjalnego z bardziej naukowym licealnym, małą ilość treści naukowych wykształcenia ogólnego powszechnego (dla szerokich mas) z przeładowaniem programów licealnych (dla elity) itd.

Wykształcenie ogólne powszechne jest niejednorodne, nie stwarza takich samych warunków dalszego kształcenia się szerokim masom ludności wsi (szkoła I stopnia nie daje wstępu do szkoły średniej), rozwarstwia więc społeczeństwo w treściach naukowo-poznawczych, ale scala ideologicznie przez wychowanie państwowe. Przez to wykształcenie ogólne nabrało pewnej elitarności.

Nic dziwnego więc, że spotkało się z zasłużoną krytyką na IV Kongresie Pedagogicznym w 1939 r., jako niedemokratyczne i upośledzające rozwój kulturalny narodu polskiego.

Posiedzenie naukowe dnia 11 XI 1964 r.

Członek Wydziału Konrad Górski przedstawia pracę Mirosława Kasjana: Przysłowia i metaforyka potoczna w twórczości Juliusza Słowackiego. (Les proverbes et les métaphores courantes dans les oeuvres de Juliusz Słowacki).

(Praca wydana w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO, t. XVII, z. 2).

Członek Wydziału Henryk Elzenberg przedstawia pracę własną: Wartość i człowiek (Rozprawy z humanistyki i filozofii). (Valeur et homme — Dissertations du domaine des lettres et de la philosophie).

(Praca w druku w PRACACH... jw., t. XVIII, z. 2).

Członek Wydziału Walerian Preisner przedstawia pracę własną: Luigi Pulci i jego „Morgante”. (Luigi Pulci et son „Morgante”).

Praca składa się z krótkiej przedmowy i sześciu rozdziałów:

I. Geneza (zamiast wstępu).

Autor wprowadza czytelnika w atmosferę w. 15 we Florencji, przedstawiając barwnie scenę na Piazza San Martino — jak to wędrowny poeta ludowy, zwany „cantastorie”, recytuje swą epicką opowieść o bohaterach epoki Karola Wielkiego, jak na jego pełną ekspresji recytację reaguje publiczność, tłumnie zebrana wokół estrady. Scenie tej przypatruje się wmieszany w tłum Luigi Pulci, który później podejmie napisanie swego poematu rycerskiego, pierwszego utworu epickiego okresu Renesansu, mającego już cechy dzieła artystyczno-literackiego choć jeszcze nasiąkniętego elementami ludowymi. — W drugiej części tego rozdziału podano rzut oka na stan kultury umysłowej w Italii za czasów Pulciego, przedstawiono główne fakty mające znaczenie dla rozwoju poziomu umysłowego i artystycznego, jak np. wynalazek druku i założenie drukarni w kilku miejscowościach w Italii. W dalszym ciągu ujęto zwięźle rolę centrów kultury, jak Florencja, Rzym, Neapol i in., rozwój nauk ścisłych, główne prądy filozoficzne. W końcu przedstawiono znaczenie najwybitniejszych postaci w tym czasie, jak Lorenzo de Medici, Angelo Poliziano, jak wybitni humaniści: Pontano, Pomponio Leto, Filippo Buonacorsi, Marsilio Ficino, Pico della Mirandola i in.

II. Zarys powstania i rozwoju eposu włoskiego.

W rozdziale tym przedstawiony jest rozwój epiki włoskiej, której początki sięgają poematów rycerskich starofrancuskich. Dalszy jej rozwój idzie poprzez średniowieczne przeróbki, tzw. „rifacimenti” w języku włoskim lub narzeczu franko-weneckim, prozą lub wierszem, takie jak „Buovo d'Antona”, jak najważniejsze: „I Reali di Francia” F. da Barberino. Następnie w okresie Renesansu przychodzi szczyt rozwoju, którego poszczególne stopnie to: Pulci, Boiardo, Ariosto, Tasso. W XVI i XVII w. pojawia się szereg mniej lub więcej udanych naśladownictw lub przeróbek utworów o cechach epickich jak: „Porwane wiadro” A. Tassoniego, „Pośmiewisko bogów” F. Braccioliniego, „Malmantile odzyskany” Lorenza Lippiego, przeróbka zbioru opowiadań popularnych „Bertoldo” i in.; ton tych utworów coraz bardziej staje się komiczno-bohaterski, aż po utwór N. Forteguerriego „Ricciardetto” z pocz. 18 w., w którym rycerstwo wraz z jego ideałami doprowadzone jest do absurdu i epos ginie w rubasznym śmiechu.

III. Luigi Pulci: zarys biograficzny.

Opierając się na autorytatywnych i najnowszych biografiach Pulciego (najnowsza z r. 1962) autor przedstawia jego życiorys, walki z prześladowcami i z ciężkimi warunkami materialnymi, kształtowanie się jego talentu pisarskiego, stosunki przyjaźni — z Lorenzem w szczególności, także z innymi. Na tle wydarzeń życiowych, więcej niepomyślnych jak pomyślnych — wyłaniają się cechy usposobienia Pulciego, bardzo dla niego charakterystyczne: smutek, ale i poczucie humoru, nawet w sytuacjach dramatycznych.

IV. Spuścizna literacka Pulciego — w szczególności jego „Morgante”.

Omówiono tutaj pisma Pulciego, jak utwory satyryczne („Beca di Dicomano”), poematy obszerniejsze, jak „Turniej”, „Ciriffo Calvaneo”, „Confessione alla Vergine”; następnie „Listy” — główne źródło wiadomości o Pulcim i jego stosunku do Lorenza de' Medici; utwory liryczne i w końcu analityczno-krytyczne przedstawienie głównego dzieła Pulciego „Morganta”.

V. „Morgante”: treść i wyjątki w przekładzie.

Celem podania pełnego — o ile możliwości — obrazu „Morganta”, utworu jednego z najcenniejszych w literaturze włoskiej, który budził żywe zainteresowanie w literaturze światowej u najznakomitszych pisarzy — dokonane streszczenie w niniejszym rozdziale, dość szczegółowe, przeplatane jest licznymi wyjątkami w tłumaczeniu wierszem rytmicznym, czasami także rymowanym. Przełożone wyjątki dobrane zostały tak, aby dobitnie scharakteryzować elementy twórcze Pulciego,

jego psychikę twórczą, cechy naśladowcze i oryginalne, jego humor i fantazję oraz styl.

VI. „Morgante” w Italii i w Europie.

W rozdziale tym przedstawiono w zarysie dzieje zainteresowania się „Morgantem” w Europie. Podano wypowiedzi najwybitniejszych twórców w okresie od 15 po 20 w., takich jak Leonardo da Vinci, Machiavelli, Cervantes, Marino, Milton, Voltaire, Carducci, De Sanctis, Croce. W szczególności obszerniej potraktowano zainteresowanie „Morgantem” okazane przez Byrona, który całą pierwszą pieśń utworu przełożył na język angielski wiernie i artystycznie. W Polsce pod koniec 18 w. zaznajomił się z „Morgantem” Ignacy Krasicki, wyraził o nim swe zdanie, trochę go chwalać, trochę ganiąc, „iż bajki płonne z rzeczami poważania godnymi razem umieszcza...”. Podaje także Krasicki tłumaczenie jednej oktawy „Morganta”, bardzo wolne i mało wierne. Bibliografia, na której oparta jest niniejsza praca liczy 36 pozycji. Na końcu podano streszczenie w języku włoskim oraz przypisy.

Członek Wydziału Tadeusz Czeczowski przedstawia pracę Anny Kulikowskiej: *Badania nad sztywnością operacji kategoryalnych u dzieci w wieku 7—10 lat. (Études expérimentales sur la rigidité des opérations conceptuelles chez les enfants de 7 à 10 ans).*

Badania nad sztywnością i perseweracją posiadają już swoją prawie siedemdziesięcioletnią tradycję. Zajmowano się tą problematyką na całym prawie świecie: w Europie, w Ameryce, nawet w Australii. W chwili obecnej zagadnienia te są nadal bardzo żywe zarówno w psychologii, jak i w psychiatrii. Przeprowadzono już mnóstwo badań eksperymentalnych, obserwowano persewerację w procesach sensorycznych, motorycznych i intelektualnych. Szukano związków między perseweracją a pewnymi typami schorzeń psychicznych, inteligencją, cechami charakteru, wiekiem. Badania te w wielu wypadkach doprowadziły do bardzo interesujących i praktycznie użytecznych wyników, jednakże większość zagadnień nie doczekała się jeszcze ostatecznego rozwiązania i problemy perseweracji stoją nadal otworem dla zainteresowanych. Termin „perseweracja” definiowany był bardzo różnie, jednakże wszyscy autorzy zgadzają się co do tego, że perseweracja jest kontynuacją lub powtarzaniem się jakiegoś zjawiska wówczas, gdy bodziec, który je wywołał, przestał działać. Skrajna perseweracja jest zjawiskiem patologicznym, zaś z perseweracją umiarkowaną ma niejednokrotnie do czynienia każdy zdrowy i normalny człowiek. Na przykład powracanie do świadomości posłyszanej melodii, uporczywość wyobrażeń wzrokowych, którym nie można się „opędzić” itp. Spotykamy się także często z pojęciami „sztywność”, „sztywny”, które w treści swej zbliżone są do pojęcia „perseweracji”. Mówi się o sztywnych nawykach, mając na myśli takie nawyki, które mimo starań otoczenia, a czasem mimo wysiłków danej osoby, nie znikają ani nie ulegają zmianie. O sztywności myślenia mówimy wówczas, gdy przy rozwiązywaniu problemów ktoś posługuje się zawsze tymi samymi schematami, bez uwzględnienia zmiany sytuacji, która wymagałaby modyfikacji starych wzorów myślowych. Sztywnym nazywamy również zachowanie stereotypowe, nie dostosowane do sytuacji.

W pracy obecnej wyróżnione zostały dwa znaczenia terminu „sztywność”: 1) sztywność procesów, która polega na tym, że dany proces lub dana czynność przez procesy wywołana stawia opór zmianom lub próbom ich przerwania. Na skutek tej właściwości procesy i działania odznaczające się cechą sztywności przedłużają się poza bodźce i sytuacje, które je pierwotnie wywołały, stając się w ten sposób źle przystosowane do sytuacji. 2) W drugim znaczeniu „sztywność” jest cechą osobowości i polega na tym, że u danej jednostki występują sztywne procesy

psychiczne. Cechę tę można mierzyć, biorąc jako kryterium częstość występowania sztywnych zachowań w określonych okolicznościach. Przez „persewercję” rozumie się zjawisko, wyrażające się w sztywnych procesach psychicznych lub w sztywnym zachowaniu się i polegające na uporczywym utrzymywaniu się wyobrażeń, na powtarzaniu się ruchów, słów, zdań, pewnych całości myślowych w sposób nieadekwatny do sytuacji. Praca obecna zajmuje się przede wszystkim rozwojowym aspektem sztywności i celem jej jest za pomocą badań empirycznych dorzucić trochę informacji do dotychczasowej wiedzy o wpływie czynnika rozwojowego na stopień sztywności procesów poznawczych u dzieci. Jako „teren” badań nad sztywnością wybrane zostało myślenie kategorialne. Terminem tym określa się pewne operacje umysłowe wykonywane przy pomocy pojęć. Myślenie kategorialne, podobnie jak i inne procesy poznawcze, miewa przebieg prawidłowy lub nieprawidłowy. Wśród czynników zakłócających prawidłowe myślenie na jednym z pierwszych miejsc należy umieścić sztywność pewnych nastawień, która uniemożliwia prawidłowe rozwiązywanie zadań. Nastawienie, rozumiane jako stan gotowości do wykonywania określonego typu działania, zależy również od pewnych czynników, między innymi od podobieństwa kolejnych zadań, od ilości podobnych podniet, za pomocą których to nastawienie się utrzymywało. (Czynniki te zostały uwzględnione przy konstruowaniu metody badań). Badania nad czynnikiem zakłócającym prawidłowy przebieg operacji pojęciowych ma wielkie znaczenie dla psychologii myślenia w ogóle, a dla dziedziny myślenia kategorialnego w szczególności. Mogą one mieć także duże znaczenie praktyczne. W pedagogice i dydaktyce znajomość działania mechanizmu persewercji, znajomość czynników wytwarzających i usztywniających nastawienie, wreszcie wiedza o interesujących, choć mało zbadanych cechach osobowości, jakimi są sztywność i plastyczność, pozwoliłyby uniknąć wielu kłopotów w nauczaniu. Umiejętne operowanie nastawieniem, odpowiednio do sytuacji i cech indywidualnych ucznia, pomogłyby wykorzystać pozytywne strony tych nastawień, a uniknąć szkód, jakie mogą spowodować nastawienia uporczywe, nie kontrolowane i płynące z nich persewercyjne procesy i czynności.

Badania autorki przeprowadzane były na dzieciach z pierwszych czterech klas szkół podstawowych. Na podstawie dodatkowych badań wyselekcjonowano z każdej klasy po trzydzieści dzieci. Eksperyment polegał na pokazywaniu dzieciom kolejno 10 podniet (podłużnych kartoników, na których naklejone były po 4 schematyczne obrazki znanych dzieciom z codziennego życia przedmiotów). Od badanego wymagano, aby za każdym razem wskazał trzy przedmioty podobne i podał podstawę podobieństwa (wspólną cechę), jaką się przy tym kierował. Podniety były tak ułożone, że za każdym razem badany musiał się przerzucać na inną zasadę klasyfikacji. Występowały tam na przemian trzy kategorie porównania: kategoria kształtu, materiału i funkcji. Wypowiedzi dziecka były dokładnie notowane.

Przeprowadzone eksperymenty wykazały że:

1. Za pomocą odpowiednio skonstruowanej metody można u dzieci wywołać nastawienia w zakresie myślenia kategorialnego i że nastawienia te mogą być bardzo uporczywe i jako takie wywierają destrukcyjny wpływ na przebieg procesów porównywania.

2. U dzieci z czterech przebadanych klas ilość reakcji persewercyjnych wywoływanych przez sztywne nastawienia stopniowo maleje.

3. Rozsiew rezultatów w poszczególnych klasach jest dość duży, co świadczy o różnicach indywidualnych między dziećmi, polegających na mniejszej lub większej odporności na nastawienia tego typu. Rozsiew w klasach młodszych jest większy niż w starszych.

4. Pomiedzy wynikami chłopców i dziewczynek nie stwierdzono istotnych różnic.

5. W trakcie przebiegu eksperymentu następuje uczenie się ruchliwości operacji pojęciowych, o czym świadczy znacznie mniejsza ilość reakcji perseweracyjnych w drugiej części eksperymentu niż w pierwszej i co potwierdzają badania kontrolne, przeprowadzone za pomocą odwróconej serii podniet.

6. Na niektóre podniety przypało wyjątkowo dużo RP (reakcji perseweracyjnych), na inne wyjątkowo mało. Badania kontrolne wykazały, że ilość RP przypadających na daną podnietę zależy nie tyle od struktury i treści pojedynczej podniety, ile od zestawienia kolejnych podniet i ich wzajemnej relacji.

7. Stwierdzone, że podobieństwo między kolejnymi podnietami, polegające na występowaniu trzech elementów identycznych, ułatwia przenoszenie się nastawienia z jednej podniety na drugą.

8. W procesach porównywania dzieci wystąpiło dużo błędów różnego rodzaju. W przeważającym procencie za błędy te odpowiedzialne były sztywne nastawienia.

9. Analiza błędów porównywania z punktu widzenia mechanizmu działania sztywnych nastawień wykazała, że sztywne nastawienie jest czynnikiem zniekształcającym prawidłowy proces porównywania, utrudnia dokonanie abstrakcji, zafiksowuje nieprawidłowe reakcje, co uniemożliwia osiągnięcie celu, jakim jest zgodna z instrukcją, zawierającą prawidłową kategorię, odpowiedź.

Mówiąc najogólniej: wyniki przeprowadzonych badań świadczą o tym, że dzieci mają duże trudności w przeliczaniu się od jednej kategorii do innej. W języku potocznym znaczyłyby to, że dziecko nie umie spojrzeć na ten sam przedmiot od kilku stron. Na przykład, że szklanka służy do picia i jest jednocześnie przedmiotem szklanym, że wiśnia to nie tylko przedmiot okrągły, ale i jadalny itd. W tym wielostronnym spojrzeniu na przedmioty przeszkadza w bardzo dużym stopniu nastawienie myślowe, jakiemu łatwo ulega dziecko pod wpływem poprzedniej sytuacji. Wpływ ten polega na tym, że badany przejmuje poprzednie rozwiązanie (w tym wypadku jakąś wspólną cechę przedmiotów) i stosuje ją bezkrytycznie do nowego problemu. Skłonność do perseweracji występuje tu jako jeden z czynników hamujących prawidłowe myślenie. Z tym destrukcyjnym wpływem sztywnych nastawień można i należy walczyć poprzez wyrabianie w dzieciach krytycyzmu w stosunku do swego zachowania się, rozsądnego oceniania własnych procesów myślowych, ciągłego kontrolowania ich adekwatności w stosunku do aktualnych sytuacji problemowych. (Pozycja w druku w Pracach Wydz. Filolog.-Filozof.).

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

(wspólnie z Oddziałem Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego)

Posiedzenie naukowe dnia 14 I 1964 r.

Henryk M o e s e, Bolzano „Wissenschaftslehre” na tle historycznym.

Posiedzenie naukowe dnia 26 V 1964 r.

Tadeusz K o t a r b i ń s k i, Przegląd problemów nauki o nauce.

Posiedzenie naukowe dnia 16 XI 1964 r.

Adam K o r c i k, Najwcześniejsze ośrodki logiki matematycznej w Rosji.

Posiedzenie naukowe dnia 8 XII 1964 r.

Tadeusz Witwicki, Założenia psychologii dawniej i dziś.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 28 IV 1964 r.

Konrad Górski, Zwierzę jako symbol literacki.

Posiedzenie naukowe dnia 8 XII 1964 r.

Krystyna Kallas, Zdania typu „Noc”, „Cisza”, „Mgła”.

Henryk Misz, Podrzędność i niepodrzędność w konstrukcjach syntaktycznych.

Posiedzenie naukowe dnia 10 XII 1964 r.

Bronisław Nadolski, Teatr szkolny gimnazjum w Toruniu w XVII i XVIII wieku.

Jerzy Kasprzyk, Z dziejów gdańskiej literatury politycznej I połowy XVIII wieku.

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 28 II 1964 r.

Józef Poklewski, Barokowy kościół w Koniecpolu.

Posiedzenie naukowe dnia 3 VI 1964 r.

Irena Voise-Maćkiewiczowa, Materiał graficzny I wydania Postylli Samuela Dambrowskiego z 1620 r.

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Posiedzenie naukowe dnia 10 XI 1964 r.

Wojciech Jakubowski, Irena Voise-Maćkiewiczowa, Cecylia Wiśniewska, Dziesiąty międzynarodowy Kongres Ekslibrystyczny w Krakowie (10—13 X 1964).

Wydział III

Posiedzenie naukowe dnia 26 X 1964 r.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Romana Ampla: Wyznaczanie odległości chmur pyłowych materii międzygwiazdnej z atlasu Mount Palomar. (Note on the Distance to the Dark Clouds from the Prints of the National Geographic Society — Palomar Sky Atlas).

(Praca w druku w ACTA ASTRONOMICA).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Roberta Głębockiego: Badania przynależności do populacji gwiazd F. G. K. (Population Assignment Of F. G. K. Stars in the Solar Neighbourhood).

(Praca wydana w BULLETIN DE L'ACADEMIE POLONAISE DES SCIENCES, SERIE DES SC. MATH. ASTR. ET PHYS., Vol. XIII, No 2, 1965).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Tadeusza Boenigka: Przynależność do populacji afeid. (The Population Assignment of R V Tauri Stars).

(Praca wydana w BULLETIN..., jw.).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Stefani Grudzińskiej: Wybuch komety 1963b (Alcock). (The Outburst of the Comet 1963b (Alcock)).

(Praca wydana w MEZDUNARODNYJ GOD SPOKOJNOGO SOŁŃCA GRUPA PO ISSLEDOWANIU KOMET KIJEWSKIJ UNIWERSYTET IM. T. G. SZEWCZENKO KOMETNYJ CYRKULJAR 25).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę własną: Księga wspomnień o prof. Dziewulskim. (The Book of Memories on Professor W. Dziewulski).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę własną: Informacje o Obserwatorium Astronomicznym w Piwnicach. (The Informations about the Astronomical Observatory in Piwnice).

Członek Wydziału Zenon Czerwiński przedstawia pracę wspólną z Jerzym Kminkowskim: Zmiany przekroju kryształów i potencjału adsorpcyjnego na granicy fazy krystalicznej $\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ i roztworu nasyconego od stężenia dodawanych obcych jonów. (Changes of Adsorption Potentials on the Boundary of Crystalline Phases of $\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ and Saturated Solutions and of the Habitus of Crystals Dependence on Concentrations of Added Heterogenous Ions).

Członek Wydziału Zenon C z e r w i ń s k i przedstawia pracę wspólną z Jerzym S z y s z k o: Zmiany pokroju kryształów i potencjału adsorpcyjnego na granicy fazy krystalicznej $\text{CoSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ i roztworu nasyconego od stężenia dodawanych obcych jonów. (Changes of Adsorption Potentials on the Boundary of Crystalline Phase of $\text{CoSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ and Saturated Solutions and of the Habitus of Crystals Dependence on Concentrations of Added Heterogenous Ions).

(Prace wydane w STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS Sectio B vol. VI nr 1).

Członek Wydziału Alina U l i ń s k a przedstawia pracę wspólną z Lesławem H u p p e n t h a l e m: Działanie stabilizacyjne i agregacyjne polielektrolitów na zawiesinę. II. Działanie kwasu polimetakrylowego na wodną zawiesinę koalinitu i węgla. (The Stabilizing and Aggregating Action of Polyelectrolites on Suspensions. II. The Action of Polimethacrylic Acid on Water Suspensions of Kaolinit and Carbon).

Członek Wydziału Alina U l i ń s k a przedstawia pracę wspólną ze Zbigniewem W o j t c z a k i e m: Nefelometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego wodorotlenkami metali ziem alkalicznych. (Nephelometric Titration of Polimethacrylic Acid with Alkaline Earthmetal Hydroxide).

(Prace wydane w STUDIA, jw., Sectio B, vol. VI nr 1—2).

Członek Wydziału Rajmund G a l o n przedstawia pracę Stanisława K r a z e w s k i e g o: Mineralogia, petrografia i zjawiska diagenetyczne wapieni antykliny Barcin—Pakość (Struktury Zalesia). (The Mineralogy, Petrography and Diagenetic Phenomena of the Limenstones of the Barcin—Pakość Anticline (Zalesie Structure).

(Prace w druku w STUDIA, jw., Sectio C, vol. VI nr 2).

Członek Wydziału Rajmund G a l o n przedstawia pracę Bogusława R o s y: Ewolucja mierzei południobałtyckich. (Evolution of Bay-bars of the Southern Baltic Coast).

Niniejsze streszczenie zawiera niektóre ważniejsze wyniki badań prowadzonych przez autora nad mierzejami wybrzeża południowego Bałtyku. Całość tych wyników zostanie opublikowana w oddzielnej pracy. Celem badań jest ustalenie faz rozwojowych mierzei południobałtyckich na tle warunków naturalnych wybrzeża.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że faz rozwojowych mierzei południobałtyckich było co najmniej trzy i stwierdzono, że fazy te wiązały się przede wszystkim z tymi zmianami poziomu morza, które nastąpiły w ciągu ostatnich mniej więcej 5000 lat. Są to: 1) faza transgresyjna lub faza wydmy transgresyjnej, trwająca w ciągu transgresji litorynowej południowego Bałtyku, 2) faza poszerzenia mierzei lub faza wydmy regresyjnych, która nastąpiła po maksimum transgresji litorynowej (atlantyckiej) i 3) faza akumulacji wydmy żółtych, związana przypuszczalnie z subatlantycką transgresją morza. Zmienne regionalne warunki morfologiczne i litologiczne obszaru i zmieniające się w czasie czynniki klima-

tyczne modyfikowały przebieg tych faz zarówno w czasie, jak i na terenie poszczególnych akumulacyjnych odcinków brzegu. Przebieg faz rozwojowych mierzei zależał również od ruchów neotektonicznych obszaru.

Wiadomo, że cechą wyróżniającą wybrzeże południobałtyckie, które pokrywa się z wybrzeżem Polski, obejmuje wybrzeże Uznamu i na wschodzie sięga po Mierzeję Kurońską, jest przede wszystkim bardzo dobre wyrównanie linii brzegowej morza. Wiadomo również, że wyrównanie linii brzegowej na tym terenie było następstwem pełnego rozwinięcia się akumulacyjnych odcinków brzegu, w większości reprezentowanych przez mierzeje południobałtyckie. Zależność tę zauważono już dość dawno (G. Berendt, 1869), dzięki czemu między innymi mierzeje stały się przedmiotem zainteresowań wielu badaczy, począwszy już od lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia (F. W. P. Lehmann, 1884; S. Małkowski, 1913 i inni). Dotychczas jednak nie opracowano teorii, która by zadowalająco tłumaczyła mechanizm tworzenia się form mierzejowych, ustalała główne fazy rozwoju tych form (Th. Hurtig, 1964). Związane to było poniekąd z tym, że dotychczas w pracach zwracano uwagę przede wszystkim na wydmy mierzei, w mniejszym natomiast stopniu zajmowano się ich budową geologiczną, to znaczy budową geologiczną tych części mierzei, które obecnie znajdują się poniżej poziomu morza, a których powstanie nie wiązało się wcale z działaniem procesów eolicznych, lecz z działaniem procesów brzegowych. Obecnie wiemy, że procesy brzegowe w formowaniu mierzei spełniały rolę wiodącą, oraz że procesy eoliczne odgrywały rolę procesów stowarzyszonych z procesami głównymi (W. P. Zenkowicz, 1962; B. Rosa, 1963). Wiemy, że badanie wydym mierzei daje nam wiele informacji o ewolucji złożonych form mierzejowych, lecz poznanie ewolucji tych form musi opierać się na znajomości budowy geologicznej mierzei i znajomości ich związków z wszystkimi pozostałymi formami wybrzeża.

Pełny rozwój mierzejowych odcinków brzegu na terenie wybrzeża południowego Bałtyku był możliwy dzięki kilku warunkom i czynnikom, które wybitnie sprzyjały temu rozwojowi.

Podstawowym warunkiem powstawania i rozwoju mierzei było pradolinne rozdolnienie obszaru wybrzeża, podział jego powierzchni na kępy zbudowane z utworów plejstocenu, oddzielone od siebie stosunkowo głęboko wciętymi i zarazem prostymi (bez teras) pradolinami, jak również i innymi obniżeniami późnoglacialnej rzeźby obszaru. Na takim tle morfologicznym transgredujące morze ścinało kępy plejstocenu zawsze powyżej den pradolinnych, które w związku z tym zawsze były miejscem akumulacji brzegowej i związanej z nią akumulacji eolicznej oraz akumulacji biogenicznej, limnicznej, rzecznej itp. W tych warunkach właśnie pradoliny stały się tymi miejscami, gdzie powstawały i rozwijały się mierzejowe odcinki brzegu.

Także charakter litologiczny utworów plejstoceńskich, budujących kępy, sprzyjał rozwojowi mierzei, Utwory plejstocenu bowiem, na ogół mało zwięzłe, łatwo ulegały niszczeniu głównie w procesie abrazji ścinającej, co prowadziło do tworzenia się dużych ilości rumowiska brzegowego na klifowych odcinkach brzegu, skąd wędrowało ono na sąsiednie odcinki pradolinne, mierzejowe. Natomiast powstający w procesie abrazji ścinającej bruk, zbudowany z głazów i kamieni wypłukanych z utworów plejstoceńskich, znacznie utrudniał niszczenie przybrzeżnej części dna przez abrazję powierzchniową. To znacznie opóźniało dostosowywanie się poprzecznych profili dna czynnej strefy brzegu, w sąsiedztwie odcinków klifowych, do zmieniających się w czasie warunków dynamicznych wybrzeża, zależnych między innymi od zmian poziomu morza, i ograniczało migrację rumowiska brzegowego początkowo tylko do sąsiednich odcinków brzegu, klifowych i mierze-

owych. Był to jeden z czynników różnicujących regionalnie rozwój form mierzejowych. Czynniki ten oddziaływał w fazie transgresyjnej i na początku drugiej fazy rozwojowej poszerzania mierzei, to znaczy tuż po maksimum transgresji litorynowej morza.

Również znaczna burzliwość morza i sąsiedztwo z dużą i otwartą przestrzenią wodną sprzyjały łącznie znacznemu nasileniu procesów brzegowych, niszczących, transportujących i budujących. Dzięki właśnie tym czynnikom rozwój morfologiczny brzegów zawsze postępował o tyle szybko, że aktualny stan położenia linii brzegowej był przede wszystkim zależny od aktualnie zachodzącej zmiany poziomu morza, nie zaś od zmian poziomu, które nastąpiły już wcześniej. W takiej sytuacji dynamicznej wybrzeża właśnie zmiany poziomu morza przede wszystkim określały ogólne zmiany linii brzegowej zarówno na klifowych, jak i mierzejowych odcinkach brzegu.

Powyższe stwierdzenie jest niezwykle ważne, gdyż oznacza ono, że podobne do siebie formy akumulacyjne (chodzi tu głównie o wydmy transgresyjną, o czym poniżej), położone na terenie nawet odległych od siebie akumulacyjnych odcinków brzegu, są w przybliżeniu formami synchronicznymi, to znaczy takimi formami, których rozwój morfologiczny został przerwany mniej więcej w tym samym czasie, gdyż wiązał się on we wszystkich przypadkach z tą samą zmianą poziomu morza. Odstępstwem od tej reguły jest obszar bramy Świny pomiędzy Wolinem a Uznamem oraz pewne inne krótkie mierzejowe odcinki brzegu, którymi tu jednak nie mogę się zajmować.

Formy i utwory dzisiejszych mierzei tworzyły się więc pod koniec transgresji litorynowej południowego Bałtyku, w czasie maksimum tej transgresji i w okresie politorynowym obejmującym ostatnie około 4000 lat. Natomiast formy mierzejowe, które uprzednio istniały na terenie wybrzeża, bądź uległy całkowitemu zniszczeniu, bądź, szczerunkowo zachowane, znajdują się obecnie na dnie morza i nie są przedmiotem naszego zainteresowania.

I. Faza transgresyjna

Ta forma rozwoju mierzei rozpoczęła się na początku litorynowej transgresji południowego Bałtyku i trwała do końca tej transgresji. Nas interesuje tylko końcowy odcinek tej fazy rozwojowej.

Pod koniec transgresji litorynowej linia brzegowa morza składała się z odcinków akumulacyjnych bardzo łagodnie wklęsłych i z odcinków klifowych, łagodnie wypukłych z nieco wysuniętymi w morze przylądkami. Wysunięte w morze klifowe odcinki brzegu podlegały bardzo intensywnej abrazji ścinającej, zaś odcinki akumulacyjne reprezentowane były przez pojedynczy wał wydmy (Th. Hurtig, 1954; B. Rosa, 1963). Był to układ równowagi dynamicznej brzegu, przemieszczający się powoli na teren dawnego lądu, w miarę jak podnosił się poziom morza i w miarę postępu abrazji ścinającej na klifowych odcinkach brzegu. Nas interesują przede wszystkim zmiany zachodzące w tym czasie na terenie odcinków akumulacyjnych.

Większa lub mniejsza wklęsłość tych odcinków oraz większe lub mniejsze rozmiary pojedynczego wału wydmy, rozwijającego się w obrębie tych odcinków, zależne były od ilości rumowiska brzegowego dostarczanego z klifowych odcinków brzegu oraz od szerokości pradoliny, na której terenie rozwijała się mierzeja i głębokości, na jakiej zanurzone było poniżej ówczesnego poziomu morza dno tej pradoliny. Im pradolina była węższa, a jej dno płycej położone, oraz im większe ilości rumowiska wędrowały z sąsiednich klifowych odcinków brzegu, tym wklęsłość odcinka akumulacyjnego była mniejsza i tym wyższa i szersza była wydma wałowa reprezentująca ówczesną mierzeję. Długie odcinki akumulacyjne charakteryzowały się z reguły dużą wklęsłością linii brzegowej i małymi rozmiarami wałów wydmy. Wały te w czasie sztormów często były przerywane, a przez

przerwę woda wzburzonego morza przelewała się na teren zaplecza ówczesnej mierzei, sypiąc w ciągu krótkiego czasu stożki napływowe fali burzowej (M. Cze-kańska, 1948). Stożki te powstawały zarówno na dnie dawnych jezior przybrzeżnych, jak i na powierzchni ówczesnych podmokłych torfowisk przybrzeżnych (B. Rosa, 1963). Dzisiejszy rozkład utworów piaszczystych tych stożków dowodzi, że przerwy w dawnych mierzejach ciągle powstawały w innych miejscach, niewątpliwie tam, gdzie wały wydmore mierzei były aktualnie najsłabsze. Poziom wód ówczesnych jezior przybrzeżnych i powierzchnia dawnych mokradeł przybrzeżnych, na której rozwijał się torf, ustawicznie się podnosiły w związku z podnoszeniem się poziomu wód gruntowych i podnoszeniem poziomu morza.

Ówczesna wydma wałowa, która głównie reprezentowała mierzeję, niekiedy razem ze stożkami napływowymi kolejnych fal burzowych, powoli przemieszczała się w kierunku ładu, wkracząc bądź bezpośrednio na tereny dawnych jezior, bądź na tereny mokradeł przybrzeżnych, bądź też na tereny zbudowane na powierzchni z utworów stożków napływowych. Wędrówka tej formy w stronę ładu była możliwa dzięki temu, że z sąsiednich klifowych odcinków brzegu ustawicznie dostarczane było rumowisko brzegowe, które wydostawało się z czynnej strefy brzegu na plażę i stąd, transportowane przez wiatr, szło na budowę ówczesnej wydmy wałowej. Wiatr budował zarówno stronę proksymalną (odmorską) wydmy, jej szczyt, jak i stronę dystalną (odlądową). Strona proksymalna wydmy była jednak niszczone przez fale, a szczyt formy był także rozwiewany, tak że ciągły proces akumulacji zachodził tylko na jej stronie dystalnej. Polegał on głównie na osypywaniu się materiału piaszczystego po zboczu formy. Często miały tam również miejsce osunięcia grawitacyjne większych partii materiału piaszczystego, o czym świadczy wewnętrzna struktura tych form.

W czynnej strefie brzegu, na odcinkach akumulacyjnych, mimo ciągłego dowozu nowego rumowiska istniał zasadniczo niedobór materiału piaszczystego. W związku z tym na dnie podlegały tam niszczeniu w procesie abrazji powierzchniowej te starsze utwory holoceni — torfy, gytie, aluwia, piaski stożków napływowych itp., które wcześniej tworzyły się na dnie pradoliny na zapleczu mierzei i po których przesunęła się wydma wałowa. Pod wydumą utwory te podlegały kompaktacji, w związku z czym na dnie ukazywały się one nie w pobliżu linii brzegowej, lecz nieco głębiej, w dolnej części czynnej strefy brzegu. W związku z tym niekiedy tylko część stropowa tych utworów ulegała niszczeniu, lub w ogóle nie były one niszczone, przysłonięte warstwą piaszczystą, zapewne niezbyt grubą.

Opisany układ utrzymywał się aż do maksimum transgresji litorynowej. Śladem tego układu na terenie dzisiejszych mierzei są starsze stożki napływowe fal burzowych, zachowane szczątkowo fragmenty ówczesnych pojedynczych wałów wydminowych, które obecnie położone są po południowej stronie mierzei, oraz dawna powierzchnia abrazyjna położona w podłożu mierzei i ścinająca starsze utwory holoceni, wcześniej powstałe w dnach pradolinnych. Zachowaną wydmy proponuję nazwać wydumą transgresyjną, gdyż forma ta rozwijała się w warunkach transgresji morskiej, przedstawioną zaś fazę rozwojową mierzei — fazą transgresyjną lub fazą wydmy transgresyjnej.

II. Faza poszerzenia mierzei

Druga faza rozwoju dzisiejszych form mierzejowych rozpoczęła się po maksimum transgresji litorynowej, a więc w tym samym czasie na terenie wszystkich akumulacyjnych odcinków brzegu, i trwała na terenie poszczególnych odcinków akumulacyjnych aż do wyrównania linii brzegowej, to znaczy jej koniec na terenie różnych odcinków przypadał w różnym czasie. Początek tej fazy wiązał się z ustaniem procesu podnoszenia się poziomu morza, to znaczy z powstaniem zupełnie nowej sytuacji dynamicznej dla całego wybrzeża. Odziedziczona po fazie transgre-

syjnej linia brzegowa, z konturem łagodnie sfalowanym, w zmienionej sytuacji stała się linią nie przystosowaną do nowych warunków. Właśnie cechą charakterystyczną drugiej fazy rozwojowej jest przystosowywanie się linii brzegowej do nowej sytuacji dynamicznej wybrzeża.

Na początku tej fazy klifowe odcinki brzegu nadal podlegały intensywnemu ścinaniu abrazyjnemu, przy czym proces ten z czasem powoli wygasał. W tym czasie dno położone w sąsiedztwie klifów, mimo ochrony głazowej i kamiennej, było powoli, lecz ustawicznie niszczone przez abrazję powierzchniową. Z upływem czasu efekty tego niszczenia coraz bardziej wpływały na rozwój morfologiczny całego wybrzeża. Niszcząc bowiem wyniosłości dna u podnóża klifów, abrazja powierzchniowa usuwała progi, które dotychczas zawsze ograniczały migrację rumowiska brzegowego do krótkich odcinków brzegu. Po dostatecznym obniżeniu tych wyniosłości rumowisko mogło swobodnie wędrować nawet do odleglejszych odcinków brzegu. Ten odległy transport rumowiska, uwolniony od elementów szczytkowych dawnej rzeźby obszaru, został jednakże od samego początku poddany wpływom czynników klimatycznych i stał się przede wszystkim zależny od przeważających kierunków wiatru, które dopiero wtedy poczęły odgrywać pierwszoplanową rolę w rozwoju morfologicznym całego wybrzeża. To oznaczało już ostateczny koniec drugiej fazy rozwojowej na terenie wszystkich mierzejowych i klifowych odcinków brzegu.

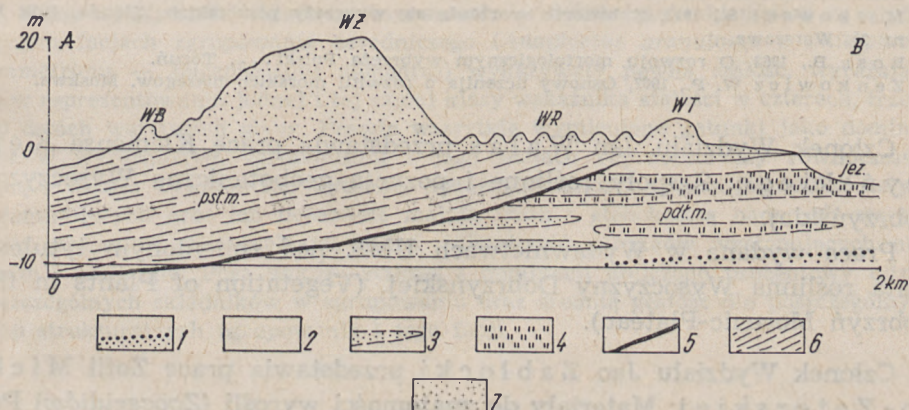
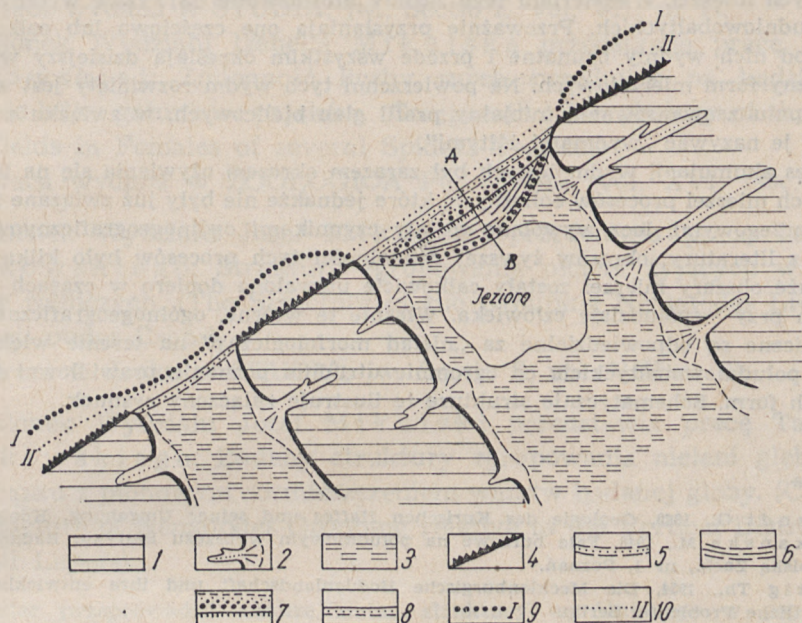
Na terenie odcinków akumulacyjnych, na początku tej fazy, zachodził bardzo szybko proces akumulacji brzegowej. Szczegółów tego procesu dotychczas jeszcze nie znamy. Wiadomo jedynie, że głównym efektem tej akumulacji było wypełnienie materiałem piaszczystym dawnych łagodnych zatok morskich, znaczne poszerzenie mierzei od strony morza i tym samym wyrównanie linii brzegowej. Akumulacji brzegowej towarzyszyło formowanie na powierzchni rozszerzających się mierzei całych serii bardzo drobnych wałów wydmych, które, chociaż są formami eolicznymi, niewątpliwie wyrażają charakterystyczny rytm procesu akumulacji brzegowej. Powstanie bowiem każdego oddzielnego wału wydmy związane było z odłożeniem na dnie czynnej strefy brzegu oddzielnej warstwy piaszczystej. Wstępne badania szczegółowe nad rozmieszczeniem frakcji materiału piaszczystego budującego wały wydmy i związane z nimi warstwy piaszczyste podstawy mierzei wykazały, że drobne wały wydmy ciasno przylegające do siebie i związane z nimi względnie cienkie warstwy podstawy są zbudowane z piasku charakteryzującego się nieco grubszą frakcją, zaś wały wydmy luźno położone i względnie grubsze związane z nimi warstwy piaszczyste składają się z piasku frakcji drobniejszej. Prawdopodobnie tę należy jeszcze potwierdzić na większej ilości przykładów. Wynika z niej, że powstanie wałów wydmy mierzei nie było bezpośrednio związane z rytmem klimatycznym, jak to zakładał niegdyś K. Kailhack (1912), lecz ich powstanie wiązało się przede wszystkim z rytmem akumulacji brzegowej, o którym dotychczas nie wiemy, czy był on wyrazem rytmu klimatycznego, czy też był niezależny od tego rytmu.

Śladem drugiej fazy rozwojowej na terenie dzisiejszych mierzei są przede wszystkim utwory piaszczyste budujące podstawę tych form, to znaczy ich część dolną, położoną poniżej poziomu morza. Stratyfikacja tych utworów jest ukośna, w przeciwieństwie do prawie horyzontalnej stratyfikacji starszych utworów holoceńskich podłoża mierzei. Nachylenie granic poszczególnych warstw utworów piaszczystych podstawy odpowiada nachyleniu profilu poprzecznego dna dawnej czynnej strefy brzegu. Poza tym na terenie tylko niektórych mierzei zachowały się w stanie niezmienionym drobne wały wydmy. Wały te tworzyły się w czasie poszerzania mierzei, a więc w czasie regresji linii brzegowej morza, dlatego proponuję je nazywać wydmy regresyjnymi. Zarówno na powierzchni wydmy regresyjnych, jak

i starszej od nich i wyższej wydmy transgresyjnej zaznacza się kompletnie rozwinięty profil gleby bielcowej. Te oba rodzaje wydm można więc nadal określać wspólnym mianem „wydm brunatnych”.

III. Faza akumulacji wydm żółtych

Jest to faza dotychczas najmniej określona chronologicznie. Przypuszcza się jedynie, że wiązała się ona z niewielką transgresją subatlantycką południowego

Schemat przedstawiający położenie i przekrój geologiczny przez mierzęję

Objaśnienia znaków mapki: 1 — wysoczyzny morenowe, 2 — krawędzie, zbocza i dolinki zboczowe pradolin, 3 — torfowiska niskie, 4 — klify, 5 — wydma transgresyjna, 6 — wydmy regresyjne, 7 — wydmy żółte, 8 — wydma biała przednia, 9 — położenie linii brzegowej z okresu maksimum transgresji lityrnowej, 10 — położenie tej linii po wyrównaniu wybrzeża.

Objaśnienia znaków przekroju: 1 — dno pradoliny, fluwioglacjał, 2 — torf, 3 — piaski stożków napływowych, 4 — osady limiczne, 5 — kopalna powierzchnia abrazyjna, 6 — płaski podstawa mierzei o stratyfikacji ukośnej, 7 — piaski akumulacji eolicznej; pdt. m. — podłoże mierzei, pst. m. — podstawa mierzei, WB — wydma biała, przednia, WZ — wydmy żółte, WR — wydmy regresyjne, WT — wydma transgresyjna

Bałtyku, której ramy czasowe nie są jeszcze dokładnie ustalone. Wiadomo natomiast, że trzecia faza rozwojowa form mierzejowych nastąpiła już po wyrównaniu linii brzegowej. Cechą charakterystyczną tej fazy było ponowne ogólne ożywienie się procesów niszczących zarówno klifowe, jak i mierzejowe odcinki brzegu, wybitnie dodatni bilans rumowiska w czynnej strefie brzegu i w związku z tym przenikanie znacznych ilości materiału rumowiskowego ze strefy działania fal na obszar ówczesnych mierzei. Z materiału tego zostały uformowane najwyższe wydmy mierzei południobałtyckich. Przeważnie przysłaniają one częściowo lub całkowicie starsze od nich wydmy brunatne i przede wszystkim określają dzisiejszy wystrój zewnętrzny form mierzejowych. Na powierzchni tych wydm rozwinięty jest w różnym stopniu zaawansowania inicjalny profil gleb bielcowych, w związku z czym przyjęto je nazywać „wydmami żółtymi”.

Okres akumulacji wydm żółtych był zarazem okresem ożywienia się na terenie niektórych mierzei procesów eolicznych, które jednakże nie były już związane z procesami brzegowymi, lecz wywołane zostały czynnikami ogólnogeograficznymi. Jak wynika z literatury, okresów żywszej działalności tych procesów było kilka, przy czym duże obszary mierzei zostały całkowicie utrwalone dopiero w czasach historycznych przy współudziale człowieka. Właśnie te wtórne, ogólnogeograficzne procesy eoliczne są odpowiedzialne za „nieład morfologiczny” na terenie większości mierzei południobałtyckich, co ogromnie utrudnia poznanie prawidłowej struktury tych form. Schematycznie strukturę tę ilustruje załączony rysunek.

Literatura

1. Berendt G., 1869, Geologie des Kurischen Haffes und seiner Umgebung, Königsberg.
2. Czekańska M., 1948, Fale burzowe na południowym wybrzeżu Bałtyku. Badania Fiz. na Polską Zach., nr 1, Poznań.
3. Hurlig Th., 1954, Die Mecklenburgische Boddenlandschaft und ihre entwicklungsge-schichtliche Probleme. Berlin.
4. Hurlig Th., 1963, Die naturräumlichen Grosseinheiten des Ostseeraumes..., Baltica, vol. 1, Vilnius.
5. Keilhack K., 1912, Die Verlandung der Swinepforte. Jahrb. d. Königl. Preuss. Geolog. Landesanstalt. Bd. 32, Berlin.
6. Małkowski S., 1913, Z historii tworzenia się wybrzeży pomorskich. Ziemia, Rok IV, nr 39, Warszawa.
7. Rosa B., 1963, O rozwoju morfologicznym wybrzeża Polski..., Toruń.
8. Zenkiewicz W. P., 1962, Osnovy uczenija o razwitii morskich bieregow. Moskwa.

Członek Wydziału Jan Wałas przedstawia pracę Klemensa Kępczyńskiego: Zespoły roślinne i pozycja geobotaniczna Wysoczyzny Dobrzyńskiej.

Praca wydana w Wydawnictwach UMK pod zmienionym tytułem: Szata roślinna Wysoczyzny Dobrzyńskiej. (Vegetation of Plants in the Dobrzyń Morenic-Plateau).

Członek Wydziału Jan Zabłocki przedstawia pracę Zofii Michno-Zatorskiej: Materiały do znajomości wyrosli (Zoocecidów) Pomorza, cz. 1 (Galls of Pomerania. Part 1).

(Praca w druku w STUDIA, jw. Sectio D, vol. VII nr 4).

Członek Wydziału Henryk Szarski przedstawia pracę Ludmiły Siankowej: Rozmiary powierzchni jelita leszcza. (The Surface Area of the Intestinal Mucosa in Bream — *Abramis brama* (L.)).

(Praca w druku w STUDIA, jw. Sectio E, vol. VIII nr 2).

Członek Wydziału Izabella Mikulska przedstawia pracę Arnolda Drozdowskiego, Ireny Burak i Danieli Martyńskiej: Zależność między wielkością osobnika a budową tarki (*radula*) u *Helix pomatia* L. i *Cepaea nemoralis* (L.). (Interdependence between the Size of the Specimen and the Construction of the Radula in the *Helix pomatia* and *Cepaea nemoralis* L.).

(Praca wydana w STUDIA, jw., Sectio E, vol. VIII nr 1).

Członek Wydziału Izabella Mikulska przedstawia pracę Sabiny Wąsowskiej: Zmienność liczby rurek przednich na kądziolkach u samic kilku gatunków pajaków. (Comparative Morphology of the Spinning Fields in Females of several Spiders Species).

(Praca wydana w ZOOLOGICA POLONIAE, vol. XVI, fasc. 1).

Członek Wydziału Józef Mikulski przedstawia pracę Tadeusza Witkowskiego: Struktura zgrupowania nicieni żyjących w glebie upraw rolniczych. (The Structure of the Grouping Nematodes Living in the Soil under Crops).

(Praca w druku w STUDIA, jw. Sectio E, vol. VIII nr 3).

Członek Wydziału Józef Mikulski przedstawia pracę Tadeusza Witkowskiego: Zmiany struktury zgrupowania nicieni glebowych w związku z pionowym rozmieszczeniem warstw badanej gleby. (Changes in Structure of Nematodes Grouping relative to the Vertical Distribution of Soil Layers).

Autor przeprowadził analizę zmian struktury wyróżnionego w poprzedniej pracy zgrupowania nicieni *Chaloplacus symmetricus* *Acrobeles ciliatus* i stwierdził, że skład gatunkowy poszczególnych klas wskaźnika stałości i współczynnika dominacji w badanych warstwach gleby (0—5, 5—10, 10—15 i 15—20) był bardzo zmienny. Mimo tej płynności składu zaobserwował, że niektóre gatunki nicieni w wyróżnionych facjach zgrupowania zasadniczego (*Anaplectus granulatus* i *Chiloplavus symmetricus* — *Eucephalobus elongatus*) wykazywały pewną stałość, wyrażającą się w reprezentowaniu jednej i tej samej klasy wskaźnika stałości w czterech, trzech lub dwóch warstwach gleby. Prawie wszystkie wymienione gatunki jako dominujące w wyróżnionym zgrupowaniu i jego facjach reprezentowały równocześnie klasę o bardzo wysokim lub wysokim wskaźniku stałości. Liczba gatunków stałych i dominujących oraz ich liczebność malała wraz z głębokością badanych warstw gleby, natomiast zwiększała się liczba i liczebność gatunków występujących nieczęsto i nielicznie. Poza analizą stałości i dominacji obliczono procentowy udział poszczególnych składników w zgrupowaniu oraz średnią gęstość dla poszczególnych grup strukturalnych zgrupowania i jego facji.

